

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ จรรยาสุภาพ

ชื่อ รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ จรรยาสุภาพ
วุฒิ วทบ. (เศรษฐศาสตร์สหกรณ์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ทษม. (เศรษฐศาสตร์สหกรณ์) มหาวิทยาลัยแม่โจ้
คด. (พัฒนศึกษา-เศรษฐศาสตร์การศึกษา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ตำแหน่ง นักสหกรณ์แห่งชาติ
คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

แผนการสอนประจำหน่วยที่ 2 การสหกรณ์ในประเทศไทย

ตอนที่

- 2.1 มูลเหตุและจุดเริ่มต้นการสหกรณ์ไทย
- 2.2 การแบ่งประเภทสหกรณ์
- 2.3 โครงสร้างสหกรณ์
- 2.4 การเปรียบเทียบระหว่างสหกรณ์กับองค์กรธุรกิจอื่น

แนวคิด

1. ความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจไทยจากเดิม ระบบเศรษฐกิจเพื่อเลี้ยงตัวเอง (Subsistence Economy) เป็นเศรษฐกิจแบบแลกเปลี่ยน (Exchange Economy) ทำให้ชาวนาไทยเปลี่ยนแปลงวิถีการปลูกข้าว โดยพึ่งพาทุนจำนวนมากจากพ่อค้า หนี้สินจึงเป็นปัญหาสำคัญที่แก้ไขไม่ได้ สหกรณ์จึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่รัฐนำเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ โดยจัดตั้งสหกรณ์แห่งแรกที่ชื่อว่า “สหกรณ์วัดจันทร์ไม่จำกัดสินใช้” ในปี พ.ศ. 2459 และมีการขยายเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ โดยที่สมัยหนึ่งในช่วงของ อ.ปรีดี พนมยงค์ ได้นำเอาวิธีการสหกรณ์เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยบรรจุแนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบสหกรณ์ใน “เค้าโครงเศรษฐกิจแห่งชาติ” ในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศไทย พ.ศ. 2475 เลยกทีเดียว

2. การแบ่งประเภทของสหกรณ์ ไม่เพียงแต่เป็นการสร้างความเข้าใจและง่ายต่อการศึกษาสหกรณ์ แต่จะมีผลกระทบต่อส่งเสริมสนับสนุนสหกรณ์จากภาครัฐ ซึ่งมักเน้นไปที่สหกรณ์ภาคเกษตร การแบ่งประเภทสหกรณ์ มีหลักเกณฑ์ที่แตกต่างกันไปตามแต่จุดมุ่งหมายที่กำหนด ทั้งนี้เป็นที่ทราบกันดีว่าปัจจุบัน มีการแบ่งประเภทสหกรณ์ตามกฎหมายไทย คือ พระราชบัญญัติสหกรณ์ เป็น 7 ประเภท ได้แก่ 1) สหกรณ์การเกษตร 2) สหกรณ์ประมง 3) สหกรณ์นิคม 4) สหกรณ์ร้านค้า 5) สหกรณ์ออมทรัพย์ 6) สหกรณ์บริการ และ 7) สหกรณ์เครดิตยูเนียน

3. การศึกษาโครงสร้างของสหกรณ์ จะทำให้เข้าใจถึงการบริหารและการดำเนินงานสหกรณ์เป็นอย่างดี โดยอาจแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ 1) สหกรณ์ขั้นปฐม หรือสหกรณ์ระดับท้องถิ่น (Primary Cooperative) 2) สหกรณ์ระดับมัธยม หรือสหกรณ์ที่มีเครือข่ายเป็นสหพันธ์ หรือชุมนุมสหกรณ์ (Secondary Cooperative) ทั้งนี้ สหกรณ์ขั้นปฐม มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ที่ประชุมใหญ่ของสมาชิก คณะกรรมการดำเนินการ ผู้จัดการ และพนักงาน รวมถึงผู้ตรวจสอบกิจการ ส่วนสหกรณ์ขั้นมัธยม ได้แก่ 1) สหพันธ์สหกรณ์ หรือชุมนุมสหกรณ์ (Cooperative Federation) และ 2) สหกรณ์แบบรวมศูนย์ (Centralized Cooperative) โดยที่โครงสร้างสหกรณ์แต่ละประเภทมีจุดดี จุดด้อยแตกต่างกันไป รวมถึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลถึงความสำเร็จของสหกรณ์ด้วย

1 4. สหกรณ์ถือเป็นองค์กรธุรกิจประเภทหนึ่งที่มีลักษณะการดำเนินงานแตกต่างจากธุรกิจอื่น
 2 โดยมีได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการทำกำไรเป็นสำคัญเช่นธุรกิจทั่วไป แต่มุ่งแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม
 3 ของกลุ่มคน จุดสำคัญของความแตกต่างจากธุรกิจอื่น คือ องค์กรประกอบธุรกิจ ได้แก่ ผู้เป็นเจ้าของ
 4 ผู้ควบคุม และผู้ใช้บริการ เป็นกลุ่มคนเดียวกัน คือ สมาชิก ดังนั้น จึงไม่มีประโยชน์แต่อย่างใดในการ
 5 ทำกำไรสูงสุด เช่นธุรกิจทั่วไป หัวใจสำคัญจึงอยู่ที่การให้บริการโดยยึดหลักการช่วยตนเอง และ
 6 ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Self help and Mutual help) การดำเนินธุรกิจมุ่งลดต้นทุน (Minimize cost)
 7 ไม่ใช่การทำกำไรสูงสุด (Maximize profit) ทั้งนี้ หากมีค่าใช้จ่ายส่วนเกิน (Surplus) จะคืนกำไร
 8 ในรูปเงินปันผล และเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนธุรกิจ

9

10 **วัตถุประสงค์**

11 1. เมื่อศึกษาตอนที่ 2.1 “มูลเหตุและจุดเริ่มต้นการสหกรณ์ไทย” แล้ว นักศึกษาสามารถ
 12 อธิบายมูลเหตุและจุดเริ่มต้นการสหกรณ์ไทยได้

13 2. เมื่อศึกษาตอนที่ 2.2 “การแบ่งประเภทสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการ
 14 แบ่งประเภทสหกรณ์ได้

15 3. เมื่อศึกษาตอนที่ 2.3 “โครงสร้างสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายโครงสร้างสหกรณ์
 16 ได้

17 4. เมื่อศึกษาตอนที่ 2.4 “การเปรียบเทียบสหกรณ์กับองค์กรธุรกิจอื่น” แล้ว นักศึกษาสามารถ
 18 อธิบายการเปรียบเทียบสหกรณ์กับองค์กรธุรกิจอื่นได้

19

20 **กิจกรรมระหว่างเรียน**

21 1. ทำแบบประเมินตนเองก่อนเรียนหน่วยที่ 2

22 2. ศึกษาเอกสารการสอน ตอนที่ 2.1 - 2.4

23 3. ปฏิบัติกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายในเอกสารการสอนแต่ละตอน

24 4. พังรายการวิทยุกระจายเสียงและซีดีประกอบชุดวิชา (ถ้ามี)

25 5. ชมรายการวิทยุโทรทัศน์ (ถ้ามี)

26 6. เข้าร่วมการสอนเสริม (ถ้ามี)

27 7. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนหน่วยที่ 2

28

29

30

31

1 **สื่อการสอน**

- 2 1. เอกสารการสอน
- 3 2. แบบฝึกปฏิบัติ
- 4 3. ซีดีเสียงประกอบชุดวิชา (ถ้ามี)
- 5 4. รายการสอนทางวิทยุกระจายเสียง (ถ้ามี)
- 6 5. รายการสอนทางวิทยุโทรทัศน์ (ถ้ามี)
- 7 6. การสอนเสริม (ถ้ามี)

8

9 **การประเมินผล**

- 10 1. ประเมินผลจากแบบประเมินตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน
- 11 2. ประเมินผลจากกิจกรรมและแนวตอบท้ายเรื่อง
- 12 3. ประเมินผลจากการสอบไล่ประจำภาคการศึกษา

13

14

15 **เมื่ออ่านแผนการสอนแล้ว ขอให้ทำแบบประเมินตนเองก่อนเรียน หน่วยที่ 2**

16 **ในแบบฝึกปฏิบัติแล้วจึงศึกษาเอกสารการสอนต่อไป**

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

แผนการสอนตอนที่ 2.1
มูลเหตุและจุดเริ่มต้นการสหกรณ์ไทย

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 2.1 แล้วศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 2.1.1 มูลเหตุและความสำคัญของสหกรณ์ไทย
- 2.1.2 ความเป็นมาและพัฒนาการสหกรณ์ไทย
- 2.1.3 การเปลี่ยนแปลงการสหกรณ์ไทยครั้งสำคัญ

แนวคิด

1. ความเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาประเทศ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อให้ทัดเทียมต่อประเทศที่เจริญแล้ว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจไทย จากเดิมเพื่อเลี้ยงตัวเอง (Subsistence Economy) ไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบแลกเปลี่ยน (Exchange Economy) ทำให้เกิดความต้องการค้าขายมากขึ้น การผลิตต่อชาวนาแต่ละรายจึงมากขึ้นเป็นลำดับ การกู้ยืมของชาวนามากขึ้นเป็นผลทำให้เกิดหนี้สินมากขึ้นด้วย แนวคิดในการแก้ปัญหาโดยใช้สหกรณ์ จึงเกิดขึ้นโดยพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ เป็นผู้เริ่มต้น จนปัจจุบันถูกยกย่องว่าเป็น พระบิดาแห่งการสหกรณ์ไทย

2. วิธีการสหกรณ์ที่ถูกเลือกมาใช้แก้ปัญหาหนี้สินของชาวนา คือ สหกรณ์หาทุนแบบไรฟ์ไฟเฟิน (Raiffeisen) ของประเทศเยอรมันนี โดยเลือกเอาจังหวัดพิษณุโลกเป็นที่ทดลองตั้งสหกรณ์ ทั้งนี้ได้นำเอาพระราชบัญญัติสมาคม พ.ศ. 2457 เป็นเครื่องมือจัดตั้ง ในช่วงเริ่มต้นไปลังก่อน โดยจัดตั้ง “สหกรณ์วัดจันทร์ ไม่จำกัดสินใช้” จังหวัดพิษณุโลก เป็นแห่งแรก จดทะเบียนเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2459 และได้ถือเอาทุกวันที่ 26 เดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี เป็นวันสหกรณ์แห่งชาติ จนถึงปัจจุบัน

3. การเปลี่ยนแปลงสหกรณ์ไทยมีมาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองไทย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบรัฐธรรมนูญ โดยที่พระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรี มอบหมายให้ อ.ปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้ร่างเค้าโครงเศรษฐกิจชาติ ซึ่งได้บรรจุแนวคิดในการนำเอาระบบเศรษฐกิจแบบสหกรณ์มาใช้ในประเทศไทย โดยต้องการเปลี่ยนการปกครองท้องถิ่นระดับตำบลให้เป็นสหกรณ์ทั้งหมด หลังจากนั้น ยังมีการเปลี่ยนแปลงการสหกรณ์ไทยอีกหลายเหตุการณ์ เช่น การจัดตั้ง รวมถึงเลิกล้ม ธนาคารเพื่อการสหกรณ์ เป็นต้น

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 2.1.1 “มูลเหตุและความสำคัญของสหกรณ์ไทย” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายเหตุและความคิดที่จัดตั้งสหกรณ์ไทย ตลอดจนบุคคลสำคัญที่มีส่วนสำคัญในการจัดตั้ง

2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 2.1.2 “ความเป็นมาและพัฒนากการสหกรณ์ไทย” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความเป็นมาและพัฒนากการสหกรณ์ไทย ตั้งแต่เริ่มต้นได้

3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 2.1.3 “การเปลี่ยนแปลงการสหกรณ์ไทยครั้งสำคัญ” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายถึงเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงของสหกรณ์ไทยครั้งสำคัญๆ ได้

1 เรื่อง 2.1.1

2 มूलเหตุและความสำคัญของสหกรณ์ไทย

3

4 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดความเปลี่ยนแปลง และพัฒนา
 5 ประเทศเป็นอย่างมาก สืบเนื่องจากที่พระองค์ทรงเล็งเห็นว่า หากประเทศไทยเรายังอยู่ที่เดิม จะล้าหลัง
 6 กว่าต่างชาติ และเป็นประเทศด้อยพัฒนาอีกยาวนาน จึงทรงนำประเทศเข้าสู่ความเจริญสมัยใหม่
 7 แบบตะวันตก โดยการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา สาธารณูปโภค การสื่อสาร
 8 โทรคมนาคม การเลิกทาส ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญ พัฒนาด้านการค้ากับต่างประเทศอันมีผลต่อการ
 9 ขยายตัวทางเศรษฐกิจ ตรงนี้เองเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ
 10 จากเดิม ระบบเศรษฐกิจเพื่อเลี้ยงตัวเอง (Subsistence Economy) ซึ่งเป็นการผลิตเพื่ออุปโภคบริโภค
 11 ในครัวเรือนเท่านั้น โดยเฉพาะชาวนาก็จะปลูกข้าวพอเลี้ยงครอบครัวในช่วงปีหนึ่งๆ และแลกเปลี่ยน
 12 ผลิตเพียงเล็กน้อย กลายเป็นระบบเศรษฐกิจแบบแลกเปลี่ยน (Exchange Economy) โดยการ
 13 ใช้เงินตรามีบทบาทมากขึ้น ซึ่งทำให้เกิดการผลิตจำนวนมากๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลผลิตการเกษตร
 14 ซึ่งถือว่าข้าว เป็นผลผลิตหลัก ความต้องการในการค้าข้าวจึงขยายตัวขึ้นเป็นลำดับ

15 จากพื้นฐานชาวนาไทยที่มีพื้นที่ทำงานต่อครัวเรือนไม่มากนัก รวมถึงการใช้แรงงานในการผลิต
 16 เพียงในครัวเรือน จึงไม่ทันและไม่เพียงพอต่อความต้องการ ซึ่งเริ่มมีการส่งข้าว ออกมากขึ้นทุกขณะ
 17 เงินทุนจึงมีบทบาทต่อปัจจัยการผลิตข้าวมากขึ้น นับตั้งแต่พันธุ์ข้าว ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช แรงงาน ทุน
 18 ตลอดจนถึงการแปรรูป ก็ยังต้องจ้างสี่ข้าวด้วย ดังนั้น การกู้ยืมเงินเป็นทุนในการผลิต นับตั้งแต่
 19 เริ่มฤดูกาลผลิตจนถึงเก็บเกี่ยว จึงเป็นวิถีชีวิตของชาวนาไทยอย่างทั่วหน้า และด้วยเหตุที่รู้แค่เพียง
 20 วิธีการผลิต แต่ไม่เข้าใจหรือรู้เท่าทันพ่อค้า นายทุน จึงทำให้ต้องกู้เงินเป็นปัจจัยการผลิตที่เสียดอกเบี้ย
 21 สูง อาจรวมไปถึงการขาดความรู้ในด้านกฎหมาย ทำสัญญากู้และส่งชำระเงินที่เสียเปรียบ ทำให้
 22 ชาวนากลับลืมหนี้เพิ่มขึ้นมากกว่าที่ตั้งใจไว้ เพื่อเปลี่ยนวิธีการปลูกเพื่อขายแล้ว น่าจะทำให้มีรายได้
 23 ดีกว่าเดิม กลายเป็นนานปีเข้าก็ขาดทุนอย่างต่อเนื่อง จากดอกเบี้ยเงินกู้ที่เพิ่มพูนขึ้นเรื่อยๆ ยิ่งไป
 24 กว่านั้น หากปีใดการทำนาประสบภัยธรรมชาติ น้ำท่วม ฝนแล้ง รวมทั้งราคาคง หนี้สินเหล่านั้น
 25 ก็จะถูกพอกพูนขึ้นเป็นเงาตามตัว วัฏจักรของการเป็นหนี้สินของชาวนา จึงดูเหมือนเป็นปัญหาสำคัญ
 26 ของชาติเลยทีเดียว

27 การที่ชาวนาจำนวนมากเป็นหนี้สินเพิ่มมากขึ้น บางรายถึงกับต้องขายที่ดินของตน และ
 28 กลายเป็นผู้เช่าทำกินไป ถือเป็นวิกฤตของรัฐบาลในขณะนั้น ที่ต้องหาแนวทางช่วยเหลือชาวนาให้ลืม
 29 ตาอ้าปากได้ แนวคิดหนึ่งในการแก้ปัญหา คือ การจัดตั้งธนาคารเกษตรขึ้น โดยให้มีสาขาขยายไปใน
 30 ภูมิภาค เพื่อให้เงินกู้เกษตรกร แต่ความคิดดังกล่าวถูกระงับไป เนื่องจากติดปัญหาเรื่องเงินทุน
 31 หลักประกันเงินกู้ และวิธีการที่จะควบคุมให้ชาวนาส่งชำระหนี้คืนแก่ธนาคาร

1 ต่อมา พ.ศ. 2456 เมื่อแบงก์สยามกัมมาจล จำกัด (ถือเป็นธนาคารแห่งแรกในประเทศไทย
 2 ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นธนาคารไทยพาณิชย์) ประสบภาวะวิกฤต กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
 3 (กระทรวงการคลัง) ต้องเข้าช่วยเหลือ โดยเพิ่มหุ้นและทุนให้ จึงถือโอกาสปรับปรุงแบงก์สยามกัมมาจล
 4 ให้เป็นธนาคารที่ประชาชนสามารถกู้ยืมเงินไปลงทุนทางการเกษตร และปลดปล่อยหนี้สินได้
 5 ตามแบบอย่างของธนาคารเบงกอล ธนาคารแห่งมัทราส และธนาคารแห่งบอมเบย์ ของประเทศอินเดีย
 6 ในสมัยนั้น กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จึงได้เชิญนายเบอร์นาร์ด ฮันเตอร์ (Sir Bernard Hunter)
 7 นายธนาคารแห่งมัทราส เข้ามาศึกษาเพื่อหาแนวทางจัดการในเรื่องนี้ และ พ.ศ. 2457 ท่านผู้นี้ได้ให้
 8 คำแนะนำแก่รัฐบาลว่า ควรจัดตั้ง “ธนาคารเงินกู้แห่งชาติ” (National Loan Bank) โดยโอนทุนเดิม
 9 ของแบงก์สยามกัมมาจลมาก่อตั้งธนาคารใหม่ ทั้งนี้ กระทรวงพระคลังมหาสมบัติได้เพิ่มทุนสมทบ
 10 กับทุนเดิม เป็นจำนวน 6 ล้านบาท เป็นทุนดำเนินงาน การให้กู้ยืมเงินกับประชาชนก็ได้ยึดที่ดิน
 11 หรือหลักทรัพย์อื่นๆ เป็นหลักประกัน ส่วนการควบคุมมิให้ชาวนาหลบหนี แล้วทอดทิ้งที่นา ซึ่งเป็น
 12 ปัญหาที่แก้ไม่ได้ สมัยที่มีดำริจะตั้งธนาคารเกษตรนั้น ก็ได้เสนอให้จัดตั้งสมาคมที่เรียกเป็น
 13 ภาษาอังกฤษว่า “Cooperative Society” ซึ่งต่อมาพระราชวรวงค์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์
 14 ทรงบัญญัติศัพท์ภาษาไทยว่า “สหกรณ์” โดยใช้มาจนถึงทุกวันนี้ อย่างไรก็ตามแนวคิดนี้ได้รับการต่อต้าน
 15 จากคณะกรรมการบริหารแบงก์สยามกัมมาจล ซึ่งเกรงว่าเมื่อเปลี่ยนสภาพแบงก์ไปเป็นธนาคารเงินกู้
 16 แห่งชาติแล้ว จะไม่มีธนาคารพาณิชย์ของคนไทยเหลืออยู่เลย

17 ความคิดที่จะจัดตั้งสหกรณ์ยังมีการสานต่อ โดยพิจารณาว่ารูปแบบสหกรณ์ที่เหมาะสมที่สุด
 18 น่าจะเป็นสหกรณ์เครดิตแบบไร้ฟิฟิเซน เพราะเป็นสหกรณ์ขนาดเล็ก มีขอบเขตดำเนินงานแคบๆ
 19 สมาชิกรู้จักกันดี จึงน่าจะควบคุมซึ่งกันและกันได้ ปัญหาที่วิตกเกี่ยวกับการหลบหนี และทิ้งที่ดินน่าจะ
 20 พอแก้ไขได้ โดยใช้ความรับผิดชอบร่วมกันทุกคน หรือเป็นสหกรณ์แบบไม่จำกัดความรับผิดชอบ
 21 กระทรวงพระคลังมหาสมบัติจึงเชิญอุปราช และสมุหเทศาภิบาล มาปรึกษาหารือและตกลงจะทดลอง
 22 จัดตั้งคูสค์ 2 แห่งก่อน โดยกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ เป็นผู้รับผิดชอบงานส่งเสริมสหกรณ์ ซึ่งมี
 23 พระราชวรวงค์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีเป็นพระองค์แรก พระองค์พยายาม
 24 เผยแพร่งานสหกรณ์ ทรงนิพนธ์หนังสือชื่อ “สหกรณ์” ซึ่งถือเป็นวรรณกรรมว่าด้วยการสหกรณ์ ฉบับ
 25 แรกในประเทศไทย โดยคำแนะนำช่วยเหลือของนายเคเบิล (J.A. Cable) ที่ปรึกษากรมพาณิชย์และ
 26 สถิติพยากรณ์ แจกจ่ายไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดต่างๆ ด้วยความพยายามริเริ่มการส่งเสริมสหกรณ์
 27 มาแต่ต้น จึงได้รับการยกย่องว่าพระองค์เป็นพระบิดาการสหกรณ์ไทยมาจนถึงทุกวันนี้

28 ทั้งนี้ พ.ศ. 2456 ก่อนมีการจัดตั้งสหกรณ์ได้จัดส่งข้าราชการไปศึกษาวิธีการสหกรณ์ต่างๆ
 29 ในประเทศอินเดีย โดยเลือกรูปแบบสหกรณ์แบบไร้ฟิฟิเซนที่มีกำเนิดจากประเทศเยอรมันนี้ จากจุดนี้
 30 อาจกล่าวได้ว่า ขบวนการสหกรณ์ไทยถือกำเนิดมาจากยุโรปผ่านทางอินเดียเข้ามา และมีรูปแบบ
 31 การส่งเสริมหรือการพัฒนาจากบนลงล่าง (Top-Down) หรือจากรัฐสู่ประชาชน

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

กิจกรรม 2.1.1

1. มุูลเหตุแห่งการจั้ดตั้งสหกรณ์ไทยตั้งแต่เริ่มต้น มีความเป็นมาเป็นอย่างไรบ้าง
2. รูปแบบของสหกรณ์ที่ถูกรนำมาใช้ในประเทศไทย เป็นแบบใด มีลักษณะอย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 2.1.1 ในคู่มือการศึกษา ตอนที่ 2.1 เรื่องที่ 2.1.1)

1 **เรื่องที่ 2.1.2**

2 **ความเป็นมาและพัฒนากการสหกรณ์ไทย**

3

4 รัฐได้พิจารณาความเหมาะสมโดยเลือกเอารูปแบบสหกรณ์หาทุนแบบไรฟ์ไฟเซิน (Raiffeisen)
 5 ของประเทศเยอรมันนี้เป็นต้นแบบในการจัดตั้งสหกรณ์ในบ้านเราแล้ว ในปี พ.ศ. 2458 กระทรวง
 6 พระคลังมหาสมบัติจึงส่งนาย เจ.เอ. เคเบิล (J.A. Cable) ที่ปรึกษากรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์
 7 มาให้คำแนะนำ จัดตั้งสหกรณ์เป็นตัวอย่างสัก 2 แห่งก่อน โดยมีพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยา
 8 ลงกรณ์ เป็นอธิบดีกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ ท่านแรก เป็นประธานเลือกรูปแบบสหกรณ์และเป็น
 9 นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจจัดตั้งและรับจดทะเบียน โดยท่านได้เลือกจังหวัดพิษณุโลก เป็นที่ทดลอง
 10 จัดตั้งสหกรณ์เป็นแห่งแรก โดยมีข้าราชการ 2 นาย ได้แก่ นายเสริม ชูโต และนายประดิษฐ์ สุจริตกุล
 11 (ภายหลังเป็นพระเสริมพาณิชย์ และพระประดิษฐ์สหการ) เป็นผู้สำรวจความเป็นอยู่ของราษฎรใน
 12 จังหวัดพิษณุโลก ก่อนจัดตั้ง ซึ่งพบว่า ส่วนใหญ่มีฐานะความเป็นอยู่ค่อนข้างยากจน และยังมีราษฎรที่
 13 เพิ่งอาศัยจอบที่ดินทำมาหากินใหม่จำนวนมาก รวมถึงยังมีบันทึกไว้ว่า “การริเริ่มจัดตั้งสหกรณ์หาทุน
 14 ในจังหวัดพิษณุโลกเป็นแห่งแรกนั้น พระยาสุรบดินทร์ สุรินทร์ฤาไชย (พระจารุจินดา) สมุหเทศาภิบาล
 15 มณฑลพิษณุโลก เป็นผู้สนใจในงานสหกรณ์และได้ร้องขอให้จัดตั้งเป็นตัวอย่างในจังหวัดพิษณุโลก”
 16 ด้วย

17 การดำริจัดตั้งสหกรณ์ในสมัยนั้น ได้นำเอาพระราชบัญญัติสมาคม พุทธศักราช 2457
 18 เป็นเครื่องมือกำหนดหลักเกณฑ์การจัดตั้ง การดำเนินงาน การให้สภาพนิติบุคคล ตลอดจนการให้
 19 ความคุ้มครองแก่สหกรณ์ เช่นเดียวกับกฎหมายที่ให้สิทธิ และความคุ้มครองแก่สมาคมอื่นๆ เพราะ
 20 เห็นว่าสหกรณ์ที่จะจัดตั้งขึ้นเป็นสมาคมของบุคคลที่ไม่แสวงหากำไร มาแบ่งปันกัน เช่นกัน และ
 21 ได้จัดตั้งสหกรณ์แห่งแรกของประเทศไทยที่ชื่อว่า “สหกรณ์วัดจันทร์ ไม่จำกัดสินใช้” โดยมีการปรับปรุง
 22 พระราชบัญญัติสมาคมที่มีอยู่แล้ว เป็นพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พุทธศักราช 2459 จดทะเบียน
 23 เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2459

24 สหกรณ์วัดจันทร์ ไม่จำกัดสินใช้ นับเป็นสหกรณ์แห่งแรกที่ได้รับการจดทะเบียนอย่างถูกต้อง
 25 ตามกฎหมาย ทำให้วันที่รับจดทะเบียน คือ วันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2459 ถูกเสนอเป็นวันสหกรณ์
 26 แห่งชาติไปด้วย สหกรณ์แห่งนี้ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลวัดจันทร์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เมื่อแรกตั้ง
 27 มีสมาชิก 16 คน นำโดยกำนันชุ่ม ใจสุกใส มีทุนจดทะเบียนเมื่อแรกตั้ง จากเงินกู้จากแบงค์สยาม
 28 กัมมาจล (ธนาคารไทยพาณิชย์) 3,000 บาท และค่าหุ้น 80 บาท

29 เงินกู้ที่ได้จากแบงค์สยามกัมมาจลเป็นเงิน 3,000 บาทนั้น ธนาคารได้คิดดอกเบี้ยร้อยละ 6
 30 บาทต่อปี สหกรณ์ให้สมาชิกกู้เต็มจำนวน โดยคิดดอกเบี้ยร้อยละ 12 บาทต่อปี กำหนดให้สมาชิกส่งคืน
 31 ต้นเงินกู้ พ.ศ. 2460 เป็นจำนวนเงิน 1,300 บาท ปรากฏว่า เมื่อสิ้น พ.ศ. 2460 สมาชิกส่งคืน

1 ต้นเงินกุ่มได้จริง 1,500 บาท รวมทั้งดอกเบี้ยยได้เต็มทุกราย และ พ.ศ. 2459 การทำนาของสมาชิกเคยได้
 2 83.5 เกวียน แต่ พ.ศ. 2460 ได้ข้าวถึง 125 เกวียน ปริมาณข้าวที่ได้เพิ่มขึ้นนี้ แม้จะไม่มากนัก แต่เป็น
 3 สิ่งบอกเหตุได้ว่าจะสามารถเพิ่มปริมาณผลผลิตได้ ทั้งนี้ เนื่องจากในปีแรกสมาชิกได้กู้เงินไปใช้หนี้เก่า
 4 เป็นส่วนใหญ่ คงเหลือเงินกุ่มไว้เพื่อการประกอบอาชีพเพียงเล็กน้อย ดังนั้น หากสมาชิกหมดหนี้สินที่
 5 ผูกพันไว้แล้วมีเงินสำรองซื้อสัตว์พาหนะหรือซื้อที่ดินเพิ่มเติม ก็จะทำให้มีกำลังใจในการประกอบอาชีพ
 6 มากขึ้น

7 เมื่อสิ้น พ.ศ. 2460 จำนวนสมาชิกของสหกรณ์ได้เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งเท่า เป็น 32 คน
 8 ทุนดำเนินงานของสหกรณ์เพิ่มขึ้นเป็น 3,743 บาท ประกอบด้วย ทุนกุ่มยืมจากแบงก์สยามกัมมาจล
 9 ทุนจำกัด 3,335.86 บาท และทุนของสหกรณ์เอง 407.14 บาท

10 ผลการตั้งสหกรณ์วัดจันทร์ ไม่จำกัดสินใช้ จึงไม่เพียงแต่จะอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิก ซึ่ง
 11 อาจวัดได้ด้วยจำนวนเงินที่สมาชิกเป็นหนี้ลดน้อยลงเท่านั้น ยังวัดได้จากการทำนาได้ผลมากขึ้นด้วย
 12 ประโยชน์ที่สำคัญยิ่งที่วัดได้ยากนั้น ได้แก่ ความเข้าใจในการทำงาน ช่วยกันคิด ช่วยกันรักษาทรัพย์
 13 และร่วมกันคิดทำมาหากิน ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐบาลต้องการเป็นอย่างยิ่ง

14 หลังจากได้จัดตั้งสหกรณ์แรก 1 สหกรณ์ขึ้นมาก็มิได้จัดตั้งสหกรณ์เพิ่มขึ้นอีกเลยตลอดปีนั้น
 15 พ.ศ. 2460 ก็ได้จัดตั้งสหกรณ์เพิ่ม เพราะภยานายทะเบียนสหกรณ์ อธิปไตยกรมพาณิชย์และสถิติ
 16 พยากรณ์ในขณะนั้นได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้พิทักษ์ทรัพย์ชนชาติศัตรู อันสืบเนื่องมาจาก “ประชาชน
 17 สยาม” (ประเทศไทยในปัจจุบัน) ได้ประกาศเข้าร่วมกับประเทศพันธมิตรในสงครามโลกครั้งที่ 1
 18 เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2460 จึงได้ยึดตัวข้าราชการแผนการสหกรณ์ไปใช้งานนั้นหลายคน

19 พ.ศ. 2461 เมื่อสงครามสงบ จึงได้จัดตั้งสหกรณ์เพิ่มขึ้นในจังหวัดพิษณุโลก
 20 เพียง 1 สหกรณ์ และในระหว่าง พ.ศ. 2462 – 2463 ได้จัดตั้งสหกรณ์เพิ่มขึ้นในจังหวัดพิษณุโลก และ
 21 ขยายการจัดตั้งไปยังจังหวัดลพบุรี อันเป็นจังหวัดที่ราษฎรทำนาเพื่อการค้าขายมากแห่งหนึ่ง
 22 ในภาคกลางของประเทศ เมื่อสิ้น พ.ศ. 2463 จึงมีสหกรณ์หาทุนทั้งสิ้น 60 สหกรณ์

23 สืบเนื่องจากการขยายตัวสหกรณ์จำนวนมาก พ.ศ. 2465 พระราชวรพงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยา
 24 ลงกรณ์ นายทะเบียนสหกรณ์ได้รับพระบรมราชานุญาตให้ไปดูงานจัดสหกรณ์ในประเทศพม่า และ
 25 ประเทศอินเดีย ซึ่งขณะนั้นอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศอังกฤษ และมีการจัดสหกรณ์แบบ
 26 ไรฟไฟเซนอยู่แล้ว พระองค์ได้ทรงนำที่ปรึกษากระทรวงพาณิชย์ (นายอา.เอส. เลอเมย์) และข้าราชการ
 27 กรมสหกรณ์ 2 คนไปด้วย เพื่อศึกษาดูงานการจัดสหกรณ์ในประเทศทั้งสอง และนำมาพิจารณาปรับใช้
 28 ให้เหมาะสมกับประเทศไทยต่อไป การศึกษาดูงานครั้งนั้นใช้เวลา 6 เดือน ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน
 29 พ.ศ. 2465 ถึงเมษายน พ.ศ. 2466

30

31

1 หลังจากมีการจัดตั้งสหกรณ์วัดจันทร์ ไม่จำกัดสินใช้ และสหกรณ์เพิ่มขึ้นอีก 1 แห่ง พ.ศ. 2461
 2 และจาก พ.ศ. 2462 – 2463 จึงเร่งขยายสหกรณ์เพิ่มขึ้นอีก 58 สหกรณ์ ในจังหวัดพิษณุโลกและลพบุรี
 3 จากนั้น ได้หยุดการจัดตั้งสหกรณ์ พ.ศ. 2464 เพราะวงเงินกู้ยืมจากแบงก์สยามกัมมาจลหมด และ
 4 หลังจากรับชำระเงินจากสหกรณ์ที่ตั้งไปก่อนหน้าแล้ว จึงตั้งเพิ่มอีก 20 สหกรณ์ พ.ศ. 2465 – 2470
 5 รวมทั้งสิ้นตั้งแต่แรกถึง พ.ศ. 2470 จำนวน 80 สหกรณ์ โดยเป็นสหกรณ์หาทุนขนาดเล็ก ตั้งอยู่ใน
 6 หมู่บ้านหรือ 2 - 3 หมู่บ้านติดต่อกันในตำบล มีวัตถุประสงค์หลักเพียงอย่างเดียว คือ การบริการสินเชื่อ
 7 และอาจรวมถึงการรับฝากเงินด้วย และจากนั้นจนถึง พ.ศ. 2477 ทางราชการก็ยังคงส่งเสริมการจัดตั้ง
 8 สหกรณ์หาทุนเพียงประเภทเดียว รวม 440 สหกรณ์ ใน 14 จังหวัด

9 นับจาก พ.ศ. 2478 ราชการจึงส่งเสริมจัดตั้งสหกรณ์ประเภทอื่นๆ เช่น สหกรณ์เช่าซื้อที่ดิน
 10 สหกรณ์นิคมกสิกรรม สหกรณ์ผู้บริโภคหรือสหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์ขายข้าวและพืชผล สหกรณ์บำรุง
 11 ที่ดิน สหกรณ์อุตสาหกรรมเพื่อส่งเสริมชาวนาและครอบครัว เป็นต้น ดังปรากฏว่า นอกจากสหกรณ์
 12 วัดจันทร์ ไม่จำกัดสินใช้ เป็นสหกรณ์ประเภทการเกษตรแห่งแรกที่จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2459 แล้ว ยังมี
 13 สหกรณ์ร้านค้าบ้านเกาะ จำกัดสินใช้ (ประเภทสหกรณ์ร้านค้า) อำเภอเสนา จังหวัดอยุธยา ตั้งขึ้นเมื่อ
 14 พ.ศ. 2480 สหกรณ์เช่าซื้อที่ดิน อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2478 สหกรณ์นิคม
 15 สันทราย (ประเภทสหกรณ์นิคม) อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2481 สหกรณ์
 16 ผู้ทำร่มบ่อสร้าง (ประเภทสหกรณ์บริการ) อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2484
 17 สหกรณ์ประมงพิษณุโลก จำกัด (ประเภทสหกรณ์ประมง) อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก จัดตั้ง
 18 ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2492 สหกรณ์ข้าราชการสหกรณ์ จำกัด (ประเภทสหกรณ์ออมทรัพย์) กรุงเทพฯ จัดตั้งขึ้น
 19 เมื่อ พ.ศ. 2492 และสหกรณ์เครดิตยูเนียนศูนย์กลางเทวา จำกัด จัดตั้งขึ้น พ.ศ. 2508 เป็นต้น

20 การที่สหกรณ์มีการจัดตั้งขึ้นเป็นจำนวนมากนี้เอง ทำให้เงินทุนไม่เพียงพอ แบงก์สยามกัมมา
 21 จลไม่สามารถให้บริการได้อย่างเพียงพอ รัฐบาลจึงได้ดำริจัดตั้ง “ธนาคารเพื่อการสหกรณ์” เมื่อวันที่ 1
 22 มกราคม พ.ศ. 2490 โดยมีรัฐบาลเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ และมีการขยายกิจการในส่วนภูมิภาคใน 2 สาขา
 23 ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยต่อมา ได้เปลี่ยนเป็น ธนาคารเพื่อการเกษตรและ
 24 สหกรณ์การเกษตร หรือ ธ.ก.ส. ตั้งแต่ พ.ศ. 2509 เป็นต้นมา

กิจกรรม 2.1.2

- 27 1. สถานที่ใดใช้เป็นจุดทดลองในการจัดตั้งสหกรณ์แห่งแรก และมีพัฒนาการสหกรณ์นั้น
- 28 อย่างไร
- 29 2. ท่านคิดว่าการจัดตั้งสหกรณ์แห่งแรกมีผลดีต่อเกษตรกรหรือไม่อย่างไร อธิบาย

31 (โปรดทำกิจกรรม 2.1.2 ในคู่มือการศึกษา ตอนที่ 2.1 เรื่องที่ 2.1.2)

1 เรื่องที่ 2.1.3

2 การเปลี่ยนแปลงการสหกรณ์ไทยครั้งสำคัญ

3

4 พัฒนาสหกรณ์ไทย มีมาเกือบศตวรรษ ทั้งในภาครัฐราชการ และภาคสหกรณ์เอง ถือเป็นจุด
5 เปลี่ยนแปลงสำคัญต่อขบวนการสหกรณ์ไทย โดยในที่นี้ ผู้เขียนขอยกตัวอย่างสำคัญของการ
6 เปลี่ยนแปลงการสหกรณ์ไทย มาพอสังเขป เพียง 2 สถานการณ์ คือ 1) แนวคิดสหกรณ์กับการ
7 เปลี่ยนแปลงการปกครองไทย ซึ่งเป็นสถานการณ์สำคัญที่ผู้บริหารประเทศคิดนำเอาวิธีการสหกรณ์
8 เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาบ้านเมือง 2) การจัดตั้งและล้มเลิกธนาคารเพื่อการสหกรณ์ ถือเป็น
9 สถานการณ์สำคัญต่อสหกรณ์ไทยในการจัดตั้งธนาคารเพื่อการสหกรณ์ แก่สหกรณ์ แต่ก็ต้องถูกยุบเลิก
10 ไปในที่สุด

11

12 แนวคิดสหกรณ์กับการเปลี่ยนแปลงการปกครองไทย

13 การเติบโตของสหกรณ์ นับแต่แรกตั้ง พ.ศ. 2459 จนถึง พ.ศ. 2470 นับว่า ยังมีปริมาณ
14 สหกรณ์ไม่มากนัก เพียง 80 แห่งเท่านั้น และเริ่มขยายตัวมากขึ้นในช่วง 7 ปีถัดมา อีกเกือบ 300 แห่ง
15 จากการทดลองจัดตั้งสหกรณ์ ซึ่งเห็นว่าได้ผลดีในระยะแรก พอมีจำนวนสหกรณ์มากขึ้น ปัญหาต่างๆ
16 ก็เริ่มเห็นชัดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงินทุนที่ยังไม่เพียงพอแก่ความต้องการ อย่างไรก็ตาม ทำให้ทาง
17 ราชการเริ่มมองเห็นถึงแนวทางการใช้สหกรณ์เป็นเครื่องมือแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจบ้างแล้ว

18 เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศไทย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 หลวง
19 ประดิษฐ์มุนูธรรม (อ.ปรีดี พนมยงค์) ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญของคณะราษฎร ที่เปลี่ยนแปลงการปกครอง
20 จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบรัฐธรรมนูญ ประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรง
21 เป็นประมุข ได้จัดทำนโยบายที่ระบุชัดเจนว่า จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ โดยในปีเดียวกันนี้
22 พระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรี ได้มอบหมายให้หลวงประดิษฐ์มุนูธรรม เป็นผู้ร่าง “เค้าโครง
23 เศรษฐกิจแห่งชาติ” หรือสมุดปกเหลือง ซึ่งบรรจุแนวคิดในการนำเอาระบบเศรษฐกิจแบบสหกรณ์มาใช้
24 ในประเทศไทยอย่างน่าสนใจ

25 โดยที่ อ.ปรีดี พนมยงค์ ได้ศึกษาอยู่ที่ประเทศฝรั่งเศส ระหว่าง พ.ศ. 2463 – 2469 ได้ศึกษา
26 ตำราเศรษฐศาสตร์ของศาสตราจารย์ชาร์ล จีดี (Charles Gide) อย่างแตกฉาน หนังสือที่ชาร์ล จีดี
27 เขียนเกี่ยวข้องกับสหกรณ์ เห็นจะมี “Communist and Cooperative Colonies” ซึ่งเปรียบเทียบระบบ
28 คอมมิวนิสต์กับระบบสหกรณ์ สิ่งที่ชาร์ล จีดี ชี้ให้เห็นคือความไม่เสมอภาคของสังคมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยง
29 ไม่ได้ ยิ่งกว่านั้น ความไม่เสมอภาคกันทางเศรษฐกิจมิได้เกิดจากธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่มนุษย์กระทำ
30 ขึ้น ทำให้ อ.ปรีดี พนมยงค์ ได้ถ่ายทอดมโนทัศน์ในเรื่องระบบเศรษฐกิจแบบสหกรณ์มาจาก
31 ศาสตราจารย์ผู้นี้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เห็นว่า ระบบเศรษฐกิจแบบสหกรณ์ สามารถดูแล

1 การวิภาครายได้ (การกระจายรายได้) ให้เกิดความยุติธรรมยิ่งกว่าจะใช้เครื่องมือทางกฎหมาย
 2 สหกรณ์ไม่เลิกล้างกรรมสิทธิ์เอกชน แต่กลับจะทำให้ทุกคนอาจมีกรรมสิทธิ์ได้ สหกรณ์ไม่ทำลายเงินทุน
 3 แต่กลับถือว่าเป็นทุนพัฒนาสำคัญและจำเป็น เพียงแต่ใช้เงินทุนเป็นเครื่องมือ มิใช่เป็นนายหรือผู้บง
 4 การ จึงมีความพยายามใช้แนวคิดสหกรณ์ในการพัฒนาประเทศในฐานะระบบเศรษฐกิจระบบหนึ่ง ซึ่ง
 5 ผสมผสานระหว่างลัทธิลิเบอรัล (Liberal) และลัทธิโซเชี่ยลลิสต์ (Socialist) โดยต้องการเปลี่ยนการ
 6 ปกครองท้องถิ่นระดับตำบลให้เป็นสหกรณ์ทั้งหมด แต่น่าเสียดายที่แนวคิดดังกล่าวยังไม่ไปได้ไกล โดย
 7 มีความขัดแย้งกันในคณะรัฐมนตรี และ อ.ปรีดี พนมยงค์ ถูกส่งออกไปประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 12
 8 เดือนเมษายน พ.ศ. 2476

9

10 การจัดตั้งและเลิกล้มธนาคารเพื่อการสหกรณ์

11 จากการขยายการจัดตั้งสหกรณ์ รวมถึงขยายประเภทสหกรณ์มากขึ้นเรื่อยๆ จึงมีความ
 12 จำเป็นต้องมีแหล่งเงินทุนสนับสนุนสหกรณ์ โดย พ.ศ. 2486 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติธนาคาร
 13 เพื่อการสหกรณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางทางการเงินของสหกรณ์ เพื่อให้สหกรณ์ร่วมมือหุ้น
 14 ตามศักยภาพของตน และเป็นธนาคารเพื่อการพัฒนา แต่ไม่ได้มุ่งหวังเพื่อการแสวงหากำไร เช่น
 15 ธนาคารพาณิชย์ หลังจากนั้น พ.ศ. 2494 รัฐบาลจึงสนับสนุนให้สหกรณ์หาทุนในจังหวัดเชียงใหม่ และ
 16 ลำพูน จัดตั้งธนาคารสหกรณ์เชียงใหม่ ทำหน้าที่เป็นธนาคารกลางระดับจังหวัด เช่นเดียวกับธนาคาร
 17 สหกรณ์กลางประจำภูมิภาค ของประเทศเยอรมันนี ที่มีสหกรณ์เครดิตแบบไร้ฟิฟเซินในภูมิภาคเป็น
 18 สมาชิก ซึ่งนับว่า ดำเนินงานประสบผลสำเร็จมาตลอด หลังจากนั้น ปลาย พ.ศ. 2495 ถึง พ.ศ. 2496
 19 จึงได้จัดตั้งธนาคารสหกรณ์อุดรดิติตขึ้น แต่ พ.ศ. 2505 ต้องเปลี่ยนเป็นชุมนุมสหกรณ์ธนกิจ
 20 ทั้งเชียงใหม่และอุดรดิติต เนื่องจากรัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติ การธนาคารพาณิชย์
 21 ห้ามบุคคลใดใช้ชื่อธนาคาร นอกจากธนาคารพาณิชย์ นับจากนั้น ธนาคารเพื่อการสหกรณ์
 22 จึงถูกเปลี่ยนเป็นธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ตั้งแต่ พ.ศ. 2509 เป็นต้นมา
 23 จนหลายยุคหลายสมัยมีการกล่าวขานถึงการกลับมาของธนาคารเพื่อการสหกรณ์อยู่อย่างต่อเนื่อง

24

25 กิจกรรม 2.1.3

26 1. การเปลี่ยนแปลงการสหกรณ์ไทยเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย
 27 พ.ศ. 2475 หรือไม่ อย่างไร

28 2. อธิบายถึงเหตุผลการจัดตั้งและเลิกล้มธนาคารเพื่อการสหกรณ์มาพอเข้าใจ

29

30 (โปรดทำกิจกรรม 2.1.3 ในคู่มือการศึกษา ตอนที่ 2.1 เรื่องที่ 2.1.3)

31

แผนการสอนตอนที่ 2.2

การแบ่งประเภทสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 2.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดวิชาต่อไป

หัวเรื่อง

- 2.2.1 หลักการแบ่งประเภทสหกรณ์
- 2.2.2 การแบ่งประเภทสหกรณ์ไทยในอดีต
- 2.2.3 การแบ่งประเภทสหกรณ์ตามกฎหมายไทย

แนวคิด

1. การจัดแบ่งประเภทสหกรณ์ในประเทศกับต่างประเทศมีความแตกต่างกันไป ทำให้เกิดความสับสนถึงเหตุผลในการจัดแบ่ง แต่ในประเทศไทย การจัดแบ่งประเภทสหกรณ์มักเน้นไปเพื่อความสะดวกต่อการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐ ทั้งนี้ เนื่องจากสหกรณ์ในบ้านเราเป็นสหกรณ์ที่มีจุดเริ่มต้นจากการผลักดันจากภาครัฐ ตลอดจนถึงยังคงได้รับการสนับสนุนในรูปแบบต่างๆ จากภาครัฐ อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะการแบ่งประเภทสหกรณ์จะเป็นเช่นไร ก็มักจะขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายในการจัดแบ่งเป็นสำคัญ

2. การจัดแบ่งประเภทสหกรณ์ต่างๆ ในอดีตตามที่ปรากฏหลักฐาน พบว่า มีการแบ่งตามหน้าที่ (function) ได้แก่ 1) สหกรณ์การผลิต หรือสหกรณ์การขาย เน้นการผลิต หรือจำหน่ายผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์ ให้แก่สมาชิก หรือรับซื้อจากสมาชิก ซึ่งหากเป็นกรณีแรก หากเป็นเครื่องอุปโภคบริโภค หรือปัจจัยการผลิต อาจเรียกสหกรณ์เพื่อการซื้อ 2) สหกรณ์เพื่อการเครดิต หรือสหกรณ์ธนกิจ เน้นการจัดหาทุน หรือสินเชื่อ แก่เกษตรกร อาจรวมไปถึงการรับฝากเงินด้วย 3) สหกรณ์บริการ เป็นสหกรณ์ที่เน้นหน้าที่การบริการอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นสำคัญ

3. การแบ่งประเภทสหกรณ์ที่เป็นทางการและเป็นที่เข้าใจกันระหว่างสหกรณ์ต่างๆ คือ การแบ่งตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ โดยแบ่งเป็น 7 ประเภท ได้แก่ 1) สหกรณ์การเกษตร 2) สหกรณ์ประมง 3) สหกรณ์นิคม 4) สหกรณ์ร้านค้า 5) สหกรณ์ออมทรัพย์ 6) สหกรณ์บริการ และ 7) สหกรณ์เครดิตยูเนียน

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 2.2.1 “หลักการแบ่งประเภทสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายเกณฑ์การแบ่งประเภทสหกรณ์ตามจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกันได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 2.2.2 “การแบ่งประเภทสหกรณ์ไทยในอดีต” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมายของประเภทต่างๆ ของสหกรณ์ในอดีตได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 2.2.3 “การแบ่งประเภทสหกรณ์ตามกฎหมายไทย” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมายของสหกรณ์ทั้ง 7 ประเภท ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ที่ได้แบ่งประเภทสหกรณ์ไว้ได้

1 เรื่องที่ 2.2.1

2 หลักการแบ่งประเภทสหกรณ์

3

4 ความจำเป็นที่ต้องทราบถึงประเภทของสหกรณ์ ก็เพราะในบ้านเรากันอีกหลายประเทศ แบ่ง
5 ประเภทสหกรณ์ไว้ต่างกันอยู่บ้าง การศึกษาเปรียบเทียบกันในบางครั้ง จึงยากต่อความเข้าใจ
6 แม้กระทั่งในบ้านเราเอง สหกรณ์หลายแห่งมีชื่อที่คล้ายคลึงกันแต่อาจจะจัดอยู่คนละประเภท หรือมีชื่อ
7 ที่แตกต่างกันมาก แต่กลับจัดอยู่ในประเภทเดียวกัน จึงเกิดความสับสนในการศึกษา นอกจากนี้เอง
8 การจัดประเภทสหกรณ์ก็สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม และให้การสนับสนุนของภาครัฐอยู่มาก
9 ตัวอย่างที่ชัดเจนพบว่า สหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร จะได้รับการอุดหนุน ทั้งทางด้านเงินทุน
10 บุคลากร และวัสดุ อุปกรณ์ จากรัฐค่อนข้างมากกว่าสหกรณ์ประเภทอื่นๆ เป็นต้น การได้ทราบถึง
11 เกณฑ์ที่ใช้ในการแบ่งประเภท เพื่อจุดมุ่งหมายต่างๆ การแบ่งประเภทสหกรณ์ที่ใช้ในประเทศไทย และ
12 ปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการแบ่งประเภทสหกรณ์ จะช่วยให้เข้าใจสหกรณ์อย่างลึกซึ้งมากขึ้น

13 การแบ่งสหกรณ์ เป็นประเภทต่างๆ ดูเป็นความยุ่งยาก พอสมควร เพราะสหกรณ์ต่างๆ อาจจะ
14 เข้าเป็นประเภทที่แบ่งไว้ได้มากกว่าหนึ่งประเภท สุดแต่จะกำหนดกฎเกณฑ์นั้นไว้เพื่อความมุ่งหมายใด
15 ในที่นี้ขอเสนอเกณฑ์การแบ่งประเภทสหกรณ์ไว้ 6 เกณฑ์ด้วยกัน คือ

16 1. เกณฑ์ผลประโยชน์ของสมาชิก ยึดเอาประโยชน์ของสมาชิกใน 2 ลักษณะ คือ การผลิตและ
17 การบริโภคเป็นเกณฑ์ ดังนั้น สหกรณ์ใดที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เช่น สหกรณ์ที่มีสมาชิกทำนา ปลูกพืช
18 หรือเลี้ยงสัตว์ ก็จะใช้เรียกสหกรณ์เช่นนี้ว่าเป็นสหกรณ์ผู้ผลิต ส่วนสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริโภค เช่น
19 สหกรณ์ที่มีสมาชิกต้องการใช้สินค้า บริการต่างๆ มาบริโภค ก็จะใช้เรียกสหกรณ์เช่นนี้ว่าสหกรณ์ผู้บริโภค

20 2. เกณฑ์ความรับผิดชอบสมาชิกสหกรณ์ ตามเกณฑ์จะแบ่งสหกรณ์ได้เป็น 2 ประเภท คือ
21 สหกรณ์ไม่จำกัด (unlimited liability) และสหกรณ์จำกัด (limited liability) สหกรณ์ไม่จำกัด หมายถึง
22 สมาชิกแต่ละคนมีความรับผิดชอบต่อหนี้สินของสหกรณ์ไม่จำกัดจำนวน ซึ่งในอดีตสหกรณ์ของไทย
23 เป็นสหกรณ์ประเภทนี้ ตั้งแต่แรกตั้ง เช่น สหกรณ์วัดจันทร์ ไม่จำกัดสินใช้ เป็นต้น สำหรับสหกรณ์จำกัด
24 สมาชิกจะรับผิดชอบหนี้สินเพียงไม่เกินจำนวนค่าหุ้นของตนที่ถืออยู่เท่านั้น ปัจจุบันสหกรณ์ในบ้านเรา
25 เป็นประเภทจำกัดทั้งสิ้น

26 3. เกณฑ์การแบ่งกำไรของสหกรณ์ กล่าวคือ เป็นสหกรณ์ 2 ประเภท ได้แก่ สหกรณ์ที่แบ่งกำไร
27 ให้แก่สมาชิก และสหกรณ์ที่ไม่แบ่งกำไรให้แก่สมาชิก ในปัจจุบันสหกรณ์เกือบทั้งหมดเป็นสหกรณ์
28 จำกัดความรับผิด มีทุนเรือนหุ้น มีการเก็บค่าธรรมเนียมสมาชิก เป็นสหกรณ์ที่มีการจดทะเบียนถูกต้อง
29 ตามกฎหมายสหกรณ์ จึงมีการแบ่งกำไรให้แก่สมาชิก ส่วนสหกรณ์ที่ไม่แบ่งกำไรให้แก่สมาชิก เป็น
30 สหกรณ์ที่ไม่จำกัดความรับผิด ปัจจุบันมีอยู่น้อยมาก เช่น สหกรณ์เครดิตแบบไร้ไฟฟ้าเช่น ซึ่งสหกรณ์

1 ประเภทไม่แบ่งกำไรนี้ จะจัดสรรกำไรส่วนใหญ่เป็นเงินสำรองของสหกรณ์ เป็นเงินกองกลาง เพื่อนำมา
2 ขยายธุรกิจของสหกรณ์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

3 4. เกณฑ์การกำหนดระดับของสหกรณ์ การกำหนดระดับของสหกรณ์อาจแบ่งเป็น 3 ประเภท
4 คือ สหกรณ์ขั้นปฐม หรือสหกรณ์ท้องถิ่น มีสมาชิกซึ่งเป็นปัจเจกบุคคล สหกรณ์แบบสหพันธ์
5 (federated cooperatives) หรือในบ้านเราเรียกว่า ชุมนุมสหกรณ์ ที่มีสมาชิกเป็นสหกรณ์ท้องถิ่น
6 หากชุมนุมมีหลายระดับ อาจเป็นชุมนุมระดับจังหวัด เช่น ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรจังหวัดเชียงใหม่
7 มีสหกรณ์การเกษตรต่างๆ ในจังหวัด เป็นสมาชิกชุมนุม หรือชุมนุมระดับชาติ เช่น ชุมนุมสหกรณ์
8 ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย เป็นต้น สำหรับสหกรณ์ประเภท
9 ที่สาม เป็นสหกรณ์แบบผสม ที่มีลักษณะของสหกรณ์ขั้นปฐม และชุมนุมสหกรณ์อยู่ด้วย คือ อาจมี
10 สมาชิกที่เป็นบุคคล และมีสมาชิกที่เป็นสหกรณ์อยู่ด้วย

11 5. เกณฑ์ความมุ่งหมายของธุรกิจของสหกรณ์ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ สหกรณ์ที่
12 มีวัตถุประสงค์เดียว หรือสหกรณ์เอกประสงค์ (single – purpose cooperative) และสหกรณ์ที่มี
13 วัตถุประสงค์หลายอย่าง หรือสหกรณ์อเนกประสงค์ (multipurpose cooperative) สหกรณ์ในแถบ
14 ยุโรปมักเป็นสหกรณ์แบบเอกประสงค์ทั้งสิ้น เช่น สหกรณ์โคนม สหกรณ์ขายไข่ไก่ เป็นต้น สำหรับ
15 สหกรณ์อเนกประสงค์ เช่น สหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย เพราะมีหน้าที่ให้บริการทางธุรกิจหลาย
16 อย่าง เช่น ให้สินเชื่อ จัดหาปัจจัยการผลิต สินค้าอุปโภคบริโภค จัดจำหน่ายผลผลิตของสมาชิก บริการ
17 ด้านการส่งเสริมการเกษตรอื่นๆ เช่น การปรับปรุง บำรุงที่ดิน เป็นต้น

18 6. เกณฑ์ประเภทบริการธุรกิจของสหกรณ์ เกณฑ์ประเภทนี้แยกตามบริการที่สหกรณ์ให้แก่
19 สมาชิก เช่น ซี. อาร์. เฟย์ (C. R. Fay) ได้แบ่งสหกรณ์ตามเกณฑ์นี้เป็น 4 ประเภท ได้แก่ สหกรณ์เครดิต
20 สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์คนงาน และร้านสหกรณ์ (สหกรณ์การเกษตรเน้นธุรกิจซื้อ ขาย และแปร
21 รูปเท่านั้น สหกรณ์สหกรณ์คนงาน ทำหน้าที่ผลิตสินค้าอุตสาหกรรมอย่างเดียว) ส่วนเฮนรี เอช เบคเคน
22 (Henry H. Bakken) และมาร์วิน เอ. ชาร์ล (Marvin A. Schaars) แบ่งสหกรณ์ตามเกณฑ์นี้เป็น 5
23 ประเภท คือ สหกรณ์ผู้ขาย สหกรณ์ผู้ซื้อทางเกษตร สหกรณ์ผู้บริโภค สหกรณ์บริการ และสหกรณ์ของ
24 คนงาน (สหกรณ์คนงานรวมคนงานภาคเกษตรเข้าไปด้วย)

25 นอกจากนี้เกณฑ์ดังกล่าวมาแล้ว ยังมีผู้ใช้วิธีการอื่นๆ ในการแบ่งประเภทอีกมากมาย เช่น แบ่ง
26 ตามขนาดธุรกิจหรือสมาชิก แบ่งตามอาณาเขตการให้บริการ แบ่งตามหน้าที่หรือธุรกรรม แบ่งตาม
27 ภาคเศรษฐกิจ เป็นต้น

28

29

30

31

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

กิจกรรม 2.2.1

1. จงอธิบายถึงหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่ใช้ในการแบ่งประเภทสหกรณ์มาให้เข้าใจ

(โปรดทำกิจกรรม 2.2.1 ในคู่มือการศึกษา ตอนที่ 2.2 เรื่องที่ 2.2.1)

1 **เรื่องที่ 2.2.2**

2 **การแบ่งประเภทสหกรณ์ไทยในอดีต**

3

4 เท่าที่ปรากฏเป็นหลักฐาน พบว่า มีนักสหกรณ์ไทยได้แบ่งประเภทสหกรณ์เอาไว้ เพื่อ
5 ครอบคลุมสหกรณ์ในประเทศไทย 2 ท่าน ได้แก่ ดร.ท努 ศาสตราภักย์ และ ศ.ดร.ทิพย์ ทิพย์ชัยเมธา
6 ดังนี้

7 **การแบ่งประเภทสหกรณ์ของ ดร.ท努 ศาสตราภักย์**

8 ดร.ท努 ศาสตราภักย์ ได้จำแนกออกเป็น 5 ประเภท ดังต่อไปนี้

9 1) สหกรณ์เพื่อการซื้อ ซึ่งแยกออกเป็น 2 ชนิด คือ

10 1.1) สหกรณ์จัดหาเครื่องอุปโภคบริโภค หรือสหกรณ์ร้านค้า

11 1.2) สหกรณ์จัดหาอุปกรณ์อาชีพ เป็นสหกรณ์ผู้ผลิต

12 ซึ่งสามารถแยกออกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ

13 1.2.1) สหกรณ์จัดหาอุปกรณ์การอาชีพให้ผู้ผลิตวัตถุดิบ ได้แก่ จัดหาปุ๋ย

14 พันธุ์พืช อาหารสัตว์ เครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตร เป็นต้น

15 1.2.2) สหกรณ์จัดหาวัตถุดิบให้แก่ผู้ผลิตวัตถุดิบสำเร็จรูป สหกรณ์ประเภทนี้

16 ส่งเสริมช่างฝีมือ โดยจัดหาวัตถุดิบมาจำหน่ายในราคาถูกลง เช่น สหกรณ์ผู้ทำมีดอรัญญิก จังหวัดอยุธยา

17 ซึ่งจัดหาเหล็กมาจำหน่ายให้แก่สมาชิก เป็นต้น

18 1.2.3) สหกรณ์จัดหาอุปกรณ์ประกอบอาชีพให้แก่ผู้ผลิตบริการ ผู้ผลิตบริการ

19 ดังกล่าว ได้แก่ คนขับรถแท็กซี่ แพทย์ ทันตแพทย์ คนขับรถม้า ครู ทนายความ เป็นต้น ตัวอย่างของ

20 สหกรณ์ประเภทนี้ในเมื่อไทยหายาก ในกรุงปารีสมีสหกรณ์รถม้ามีหน้าที่จัดหาช่าง บังเหียน หลังคา

21 ฯลฯ มาจำหน่ายให้แก่สมาชิกในราคาถูกลง นอกจากนี้ ยังมีหน้าที่ซ่อมแซมอุปกรณ์เกี่ยวกับรถม้าและม้า

22 ด้วย ในยุโรปบางประเทศมีสหกรณ์การแพทย์ มีอุปกรณ์การแพทย์ ที่พักแพทย์ซึ่งทำงานใน

23 โรงพยาบาล เป็นต้น สหกรณ์ประเภทนี้ทำหน้าที่คล้ายสหกรณ์ผู้ซื้อในภาคเกษตร ซึ่งมีหน้าที่ซื้อปัจจัย

24 การผลิตการเกษตร รวมทั้งสินค้าอุปโภคและบริโภคให้แก่สมาชิก

25 2) สหกรณ์เพื่อการเครดิต เป็นสหกรณ์สำหรับคนชั้นกลาง และชั้นผู้น้อย มีหน้าที่จัดหาทุนมา

26 ให้สมาชิกกู้โดยสะดวก และคิดดอกเบี้ยในอัตราย่อมเยา สหกรณ์เครดิตสามารถแบ่งออกได้เป็น 3

27 ประเภทย่อย ได้แก่

28 2.1) สหกรณ์ให้เงินกู้ระยะยาว ได้แก่ สหกรณ์เครดิตแบบไร้ไฟเฟเชน ซึ่งถือกำเนิดใน

29 ประเทศเยอรมัน เป็นสหกรณ์ที่ให้เงินกู้แก่สมาชิกเกษตรกร สมาชิกไร้ไฟเฟเชนอาจกู้เงินได้ยาวนานถึง

30 10 ปี ถ้ามีความจำเป็น ผู้กู้ต้องมีหนังสือสัญญา และมีผู้ค้ำประกัน 2 คน

1 2.2) สหกรณ์ให้เงินกู้ระยะสั้น ได้แก่ สหกรณ์เครดิตแบบซูลส์ เดลิทซ์ ซึ่งถือกำเนิดใน
 2 ประเทศเยอรมันนี่เช่นกัน สหกรณ์ซูลส์ เดลิทซ์ ให้เงินกู้แก่สมาชิกที่เป็นช่างฝีมือ และพ่อค้าย่อย
 3 กำหนดระยะเวลาส่งคืนเงินกู้ภายใน 3 เดือน

4 2.3) สหกรณ์รับจำนองที่ดิน ได้แก่ สหกรณ์เครดิตประเภทหนึ่งที่ให้เงินกู้แก่สมาชิก
 5 โดยรับจำนองที่ดินเป็นหลักประกันเงินกู้ ตามปกติแล้วสมาชิกคือ เกษตรกร กำหนดระยะเวลาส่งคืน
 6 เงินกู้ได้นานกว่า 1 ปี

7 3) สหกรณ์เพื่อการขาย เป็นสหกรณ์ของเกษตรกร มีหน้าที่ซื้อผลผลิตจากสมาชิก แล้วนำ
 8 ออกจำหน่ายให้ได้ราคาดี เพื่อให้สมาชิกมีรายได้มากกว่าเดิม โดยหน้าที่ดังกล่าวนี้เอง จึงแบ่งสหกรณ์
 9 เพื่อการขายออกเป็น 2 ประเภทย่อย คือ

10 3.1) สหกรณ์ที่ขายผลผลิตโดยไม่ได้แปรรูป

11 3.2) สหกรณ์ที่แปรสภาพผลผลิตก่อนนำออกจำหน่าย

12 สหกรณ์ประเภทแรกนั้น ผลผลิตของสมาชิคนำออกจำหน่ายตามสภาพที่เป็นอยู่ ไม่มีการ
 13 เปลี่ยนแปลงใดๆ ส่วนสหกรณ์ประเภทที่สองนั้น ต้องนำมาแปรรูปก่อน เช่น การรับซื้อข้าวเปลือกนำมา
 14 สีเป็นข้าวสารขาย หรือการที่สหกรณ์การเกษตรบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี ได้รับซื้อกล้วยจากสมาชิก
 15 แล้วนำมาอบเป็นกล้วยตากออกจำหน่าย เป็นต้น จะสังเกตได้ว่า สหกรณ์ที่สามารถแปรรูปผลผลิตได้
 16 ต้องเป็นสหกรณ์ขนาดใหญ่ มีทุนดำเนินงานสูง ธนาคารให้ความเชื่อถือมาก สหกรณ์การขายที่ประสบ
 17 ความสำเร็จจึงเกิดขึ้นได้ยากในประเทศโลกที่สาม เพราะลำพังขายแต่ผลผลิตตามสภาพโดยไม่มีการ
 18 แปรรูป มีแนวโน้มถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลางได้ง่าย

19 การแบ่งประเภทสหกรณ์ตามความเห็นของ ดร.ท努 ศาสตราภย์ นับได้ว่าเป็นความเหมาะสม
 20 อย่างยิ่ง เพราะแม้สหกรณ์บางประเภทจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้จริง แต่ก็ทำให้ผู้ศึกษาสหกรณ์รุ่นหลังได้
 21 เข้าใจ ธุรกิจสหกรณ์สามารถเกิดขึ้นได้ในธุรกิจเกือบทุกประเภทในโลก

22 การแบ่งประเภทสหกรณ์ของ ศ.ดร.ทิพย์ ทิพย์ชัยเมธา

23 การแบ่งประเภทสหกรณ์ของ ศ.ดร.ทิพย์ ทิพย์ชัยเมธา มีความละเอียดน้อยกว่าการแบ่ง
 24 ประเภทสหกรณ์ของ ดร.ท努 ศาสตราภย์ ทั้งนี้ คงเป็นผลมาจากที่อาจารย์ได้ใช้ประสบการณ์ของ
 25 ขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทยเป็นหลักในการจัดแบ่งนั่นเอง

26 สหกรณ์ของ ศ.ดร.ทิพย์ ทิพย์ชัยเมธา มี 5 ประเภท คือ

27 1) สหกรณ์การผลิต เป็นสหกรณ์ของสมาชิกในเมืองหรือในพื้นที่ชนบท ซึ่งผลิตสินค้าอย่างใด
 28 อย่างหนึ่ง สหกรณ์การผลิตมีหน้าที่ผลิตและจำหน่ายผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ให้แก่สมาชิกสหกรณ์ แยก
 29 ย่อยเป็น 2 ประเภท ดังนี้

30 1.1) สหกรณ์การผลิตการเกษตร ได้แก่ สหกรณ์ทำฟาร์ม สหกรณ์นิคม สหกรณ์ผู้เช่า
 31 (ที่ดิน) สหกรณ์เช่าซื้อที่ดิน สหกรณ์การประมง สหกรณ์ผสมพันธุ์สัตว์ เป็นต้น

1 1.2) สหกรณ์การผลิตด้านอุตสาหกรรม ได้แก่ สหกรณ์การผลิตของคนงานหรือ
 2 กรรมกร ทำหน้าที่ผลิตสินค้าอุตสาหกรรม และจัดการจำหน่ายให้ได้ราคาดี คนงานหรือกรรมกรเป็น
 3 เจ้าของกิจการโดยการถือหุ้น และยังเป็นลูกจ้างในเวลาเดียวกัน ทำงานภายใต้การจัดการของผู้จัดการ
 4 ซึ่งสมาชิกทั้งหมดเป็นผู้เลือกตัวเอง นักสหกรณ์บางท่านเรียกว่า “สหกรณ์โรงงาน (Cooperative
 5 Workshop)”

6 สหกรณ์โรงงานในทรวงของ ศ.ดร.ทิพย์ ทิพย์ชัยเมธา มีรูปแบบคล้ายโรงงานสังคม
 7 (Social Workshops) ของหลุยส์ บลอง อย่างมาก เป็นเรื่องที่น่าสนใจ เพราะในประเทศไทยยังไม่มีผู้ใด
 8 สนใจจะทำให้สหกรณ์ของคนงานเกิดขึ้นได้จริง บางทีไม่มีใครนึกถึงสหกรณ์โรงงานด้วยซ้ำไป เพราะ
 9 ภาพลักษณ์ของขบวนการสหกรณ์ในหมู่คนงาน มีลักษณะเป็นสหภาพแรงงาน ซึ่งวิถีทางแห่งชีวิตเป็น
 10 การร้องขอและการเจรจากับนายจ้าง มากกว่าการเป็นสหกรณ์ซึ่งเป็นวิถีทางแห่งการช่วยเหลือตนเอง
 11 โดยร่วมมือซึ่งกันและกัน หลุย บลอง เห็นว่า การมีสหกรณ์ผู้ผลิตน่าจะเป็นผลดีแก่คนงานมาก แทน
 12 วิธีการแข่งขันกันแบบทุนนิยม เป็นสหกรณ์ผู้ผลิตที่ปกครองตนเองอย่างแท้จริง โดยไม่มีนายทุนเข้ามา
 13 เกี่ยวข้อง

14 2) สหกรณ์การขาย มีหน้าที่รวบรวม รับซื้อผลิตผลเกษตรของสมาชิกสหกรณ์ และจัดการแยก
 15 ผลิตผลที่รวบรวมมาได้ตามคุณภาพของผลิตผลที่รวบรวมมาได้ตามคุณภาพของผลิตผล (Grading)
 16 บรรจุหีบห่อหรือภาชนะ กำหนดตราหรือเครื่องหมายการค้า และเก็บรักษาไว้เพื่อจำหน่ายในเวลา
 17 ผลิตผลมีราคาดี สหกรณ์การขายบางแห่งทำหน้าที่ขายอย่างเดียว แต่บางสหกรณ์ทำหน้าที่ทั้งซื้อและ
 18 ขายร่วมกัน ตัวอย่างเช่น สหกรณ์ขายผักและผลไม้ สหกรณ์ขายเปิดและไก่ สหกรณ์ขายน้ำมันดิบและ
 19 ผลิตภัณฑ์จากนมดิบ สหกรณ์ขายเนื้อสัตว์ สหกรณ์ยางแผ่น สหกรณ์ประมง สหกรณ์ขายหมู เป็นต้น
 20 สหกรณ์การขายอาจแยกย่อยออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้ คือ

21 2.1) สหกรณ์การขายทั่วไป ซึ่งทำหน้าที่ด้านการตลาดให้แก่สมาชิก สหกรณ์ที่ทำ
 22 หน้าที่ในด้านการตลาด จะรับซื้อผลิตผลจากสมาชิกก่อน และนำมาจำหน่ายในภายหลัง

23 2.2) สหกรณ์ต่อรองราคา สหกรณ์มีหน้าที่ต่อรองราคารับซื้อผลิตผลกับผู้ซื้อแทน
 24 สมาชิกสหกรณ์ หลังจากตกลงราคากันแล้ว สหกรณ์จึงแจ้งให้สมาชิกทราบ เพื่อทำการส่งมอบผลิตผล
 25 ของตนให้แก่ผู้ซื้อโดยตรง และสหกรณ์จะคิดค่านายหน้าจากสมาชิกเป็นรายได้ของสหกรณ์ต่อไป
 26 วิธีการคิดค่านายหน้าอาจเป็นทางตรงหรือทางอ้อม เช่น ผู้ซื้อชำระเงินกับสหกรณ์ สหกรณ์จะหักค่า
 27 นายหน้าไว้ และส่งเงินที่เหลือคืนให้แก่สมาชิก แต่ถ้าผู้ซื้อชำระเงินให้แก่สมาชิกผู้ส่งมอบโดยตรง ผู้ซื้อ
 28 มีหน้าที่หักเงินค่านายหน้า ณ ที่จ่ายไว้ให้แก่สหกรณ์ด้วย เป็นต้น สหกรณ์ต่อรองราคามีแพร่หลายใน
 29 สหรัฐอเมริกา โปรดสังเกตว่า สหกรณ์ต่อรองราคาจะไม่ถือสินค้าอยู่ในมือโดยเด็ดขาด

2.3) สหกรณ์ขายฝาก มีหน้าที่รับฝากพืชผลและสัตว์ให้แก่สมาชิกแต่ละคน และพยายามจัดการจำหน่ายให้ได้ราคาดีที่สุด สหกรณ์ขายฝากเมื่อทำการขายพืชผลให้แก่สมาชิกแล้ว จะหักค่านายหน้าไว้โดยตรง และคืนเงินส่วนที่เหลือให้แก่สมาชิกต่อไป

3) **สหกรณ์จัดซื้อ** คือสหกรณ์ที่รวมกำลังซื้อของสมาชิกไว้ด้วยกัน เพื่อซื้อสินค้าหรือปัจจัยการผลิตที่สมาชิกต้องการในราคาที่เป็นธรรม และมีคุณภาพดีมาขายให้แก่สมาชิกสหกรณ์จัดซื้ออาจแยกออกเป็น 2 ประเภทคือ

3.1) สหกรณ์จัดซื้อสินค้าผู้ผลิต (Producers' Cooperative) สหกรณ์ประเภทนี้แพร่หลายมากในยุโรป เช่น ในประเทศเนเธอร์แลนด์ เดนมาร์ก เยอรมัน เป็นต้น ในประเทศไทยอาจยกตัวอย่างสหกรณ์ผู้ทำมิดที่จังหวัดอยุธยา

3.2) สหกรณ์จัดซื้อสินค้าผู้บริโภค (Consumers' Cooperative) ได้แก่ สหกรณ์ร้านค้าทั่วไป

โปรดสังเกตว่า สหกรณ์จัดซื้อในความหมายที่รวมทั้งสหกรณ์จัดซื้อสินค้าผู้ผลิตและผู้บริโภค ในทฤษฎีของ ศ.ดร.ทิพย์ ทิพย์ชัยเมธา เป็นความหมายที่แตกต่างไปจากความเข้าใจดั้งเดิม สหกรณ์จัดซื้อในความเดิม คือ Purchasing Cooperative ซึ่งเป็นสหกรณ์ในภาคเกษตรที่ทำหน้าที่ซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคและปัจจัยการผลิตมาจำหน่ายให้แก่สมาชิกซึ่งเป็นเกษตรกร

4) **สหกรณ์ธนากิจ** (Financing Cooperative) เป็นสหกรณ์ของผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ต้องการสินเชื่อเพื่อใช้ในการผลิตหรืออุปโภคบริโภค และต้องการออมทรัพย์หรือฝากเงิน สหกรณ์ธนากิจมีหน้าที่จัดหาเงินทุนให้แก่สมาชิก โดยคิดดอกเบี้ยในอัตราต่ำ ทั้งรับฝากเงินจากสมาชิกด้วย นอกจากนี้ยังส่งเสริมการประหยัดและการออมทรัพย์ในหมู่สมาชิก สหกรณ์ธนากิจ แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

4.1) สหกรณ์การเงิน ได้แก่ สหกรณ์เครดิต สหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นต้น

4.2) สหกรณ์ประกันภัย มีหน้าที่รับประกันภัยในชีวิต ทรัพย์สิน พืชสัตว์ ปศุสัตว์ เป็นต้น

5) **สหกรณ์บริการ** เป็นสหกรณ์ที่มีหน้าที่ให้บริการอย่างใดอย่างหนึ่งแก่สมาชิก อาทิเช่น สหกรณ์โทรศัพท์ สหกรณ์การไฟฟ้า สหกรณ์ระบายน้ำและท่อน้ำ (ในประเทศไทยมีสมาคมผู้ใช้น้ำชลประทาน ซึ่งจัดตั้งขึ้นในเขตที่สามารถรับน้ำชลประทานได้ น่าจะอนุโลมให้เป็นสหกรณ์บริการประเภทหนึ่ง) สหกรณ์โรงพยาบาล สหกรณ์เคหสถาน และสหกรณ์ขนส่ง เป็นต้น

การแบ่งประเภทสหกรณ์ของไทยจะเน้นเกณฑ์การให้บริการแก่สมาชิกเป็นสำคัญ

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

กิจกรรม 2.2.2

1. ให้อธิบายถึงสหกรณ์ประเภทต่างๆ ตามแนวคิดของ ดร.ทนุ ศาสตราภักดิ์
2. ให้อธิบายถึงสหกรณ์ประเภทต่างๆ ตามแนวคิดของ ศ.ดร.ทิพย์ ทิพย์ชัยเมธา

(โปรดทำกิจกรรม 2.2.2 ในคู่มือการศึกษา ตอนที่ 2.2 เรื่องที่ 2.2.2)

1 เรื่องที่ 2.2.3

2 การแบ่งประเภทสหกรณ์ตามกฎหมายไทย

3

4 ตาม พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2511 มาตรา 8 วรรค 2 ระบุว่า “ประเภทของสหกรณ์ที่จะรับ
5 จดทะเบียนให้กำหนดโดยกฎกระทรวง” จึงแสดงว่า พ.ร.บ. สหกรณ์ มิได้กำหนดประเภทของสหกรณ์ไว้
6 ผู้มีอำนาจกำหนดประเภทของสหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียนได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยให้
7 ออกเป็นกฎกระทรวง ดังนั้น ประเภทของสหกรณ์ที่ทางราชการจะรับจดทะเบียนจึงอาจเปลี่ยนแปลงได้
8 เสมอ

9 สหกรณ์ในประเทศไทย ได้มีการแบ่งออกตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ ยึดกฎกระทรวง
10 เป็น 7 ประเภท ดังนี้ (1) สหกรณ์การเกษตร (2) สหกรณ์ประมง (3) สหกรณ์นิคม (4) สหกรณ์ร้านค้า
11 (5) สหกรณ์ออมทรัพย์ (6) สหกรณ์บริการ (7) สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน โดยจะได้อธิบายถึงลักษณะ
12 วิธีการดำเนินงานอย่างกว้างๆ อย่างไรก็ตาม สหกรณ์ 3 ประเภทแรกอาจกล่าวได้ว่าเป็นสหกรณ์
13 ในภาคเกษตร ส่วนสหกรณ์ 4 ประเภทหลัง เป็นสหกรณ์นอกภาคเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสหกรณ์
14 ของผู้บริโภคมากกว่า

15 1) สหกรณ์การเกษตร (Agricultural Cooperative)

16 สหกรณ์การเกษตร หมายถึง สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นโดยเกษตรกร มีหน้าที่ในการส่งเสริมการผลิต
17 เพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้แก่เกษตรกรที่เป็นสมาชิก ทำหน้าที่เป็นสหกรณ์อเนกประสงค์ (Multipurpose
18 Cooperative) ให้บริการด้านสินเชื่อ รับฝากเงิน จัดหาวัสดุ อุปกรณ์การเกษตร และสินค้าที่จำเป็นใน
19 การบริโภค รวบรวมผลผลิตการเกษตรจำหน่าย หรือแปรรูป บริการปรับปรุงบำรุงที่ดิน เป็นต้น สหกรณ์
20 การเกษตรในประเทศไทยส่วนใหญ่ มีอาณาเขตดำเนินการครอบคลุมในพื้นที่อำเภอหนึ่งๆ ซึ่งถือเป็น
21 สหกรณ์ขั้นปฐม หรือสหกรณ์ท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม อาจมีสหกรณ์การเกษตรบางแห่งมีพื้นที่ดำเนินงาน
22 กว้างกว่านั้น เช่น สหกรณ์ผู้ปลูกมันฝรั่งเชียงใหม่ สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธกส. เป็นต้น
23 ทั้งนี้ สหกรณ์การเกษตรมีโครงสร้างใน 3 ระดับ คือ ระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับชาติ หรือเป็น
24 ลักษณะสหพันธ์สหกรณ์ หรือชุมนุมสหกรณ์ (Federated Cooperative) ส่วนสหกรณ์การเกษตรเพื่อ
25 การตลาดลูกค้า ธกส. เป็นสหกรณ์ที่เป็นแบบรวมศูนย์ (Centralized Cooperative) มีแผนดำเนินงาน
26 ระดับจังหวัดที่มีหน่วยบริการ ในพื้นที่อำเภอต่างๆ แต่มิได้ทำหน้าที่ให้บริการด้านสินเชื่อ เนื่องจาก
27 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ได้ให้บริการอยู่แล้ว

28 สำหรับสหกรณ์การเกษตร จะมีการแบ่งโครงสร้างภายในของสมาชิกออกเป็นกลุ่มๆ ตาม
29 อาณาเขตพื้นที่ที่สมาชิกอยู่ เรียกว่า กลุ่มสมาชิก สมาชิกแต่ละกลุ่มก็จะมีการบริหารกลุ่มเอง โดยเลือก
30 ประธานกลุ่ม และเลขานุการกลุ่ม หรือผู้ทำหน้าที่อื่นๆ เพิ่มเติม ตามความจำเป็น และประธานกลุ่ม
31 นี้เองจะถูกเลือกขึ้นไปเป็นคณะกรรมการดำเนินการเพื่อบริหารสหกรณ์ต่อไป

1 **2) สหกรณ์ประมง (Fishery Cooperative)**

2 สหกรณ์ประมง คือ สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่ชาวประมง เพื่อแก้ปัญหาและอุปสรรค
3 ในการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดชายทะเล มีหน้าที่คล้ายคลึงกับสหกรณ์การเกษตร แต่ที่
4 แบ่งประเภทสหกรณ์ประมงต่างหากจากสหกรณ์การเกษตร เพราะเห็นว่ามีลักษณะอาชีพที่แตกต่างกัน
5 อย่างเห็นได้ชัด และถือเป็นการให้ความสำคัญแก่การประมงเป็นพิเศษ จุดประสงค์ของสหกรณ์ประมง
6 นอกจากให้บริการสินเชื่อแก่สมาชิกชาวประมงแล้ว ยังมุ่งจัดหาวัสดุ อุปกรณ์การประมง การตลาด
7 ผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม สหกรณ์ประมงเมื่อเทียบกับสหกรณ์ประเภทอื่นๆ แล้ว ยังนับว่า
8 มีไม่มากนัก นักสหกรณ์บางท่านจึงเห็นว่าน่าจะเป็นประเภทสหกรณ์การเกษตร หรือสหกรณ์การผลิต
9 ได้

10 **3) สหกรณ์นิคม (Land Settlement Cooperative)**

11 สหกรณ์นิคม เป็นสหกรณ์อีกประเภทหนึ่งที่มีความคล้ายคลึงกับสหกรณ์ประเภทสหกรณ์
12 การเกษตร เพราะมีการดำเนินงานของสหกรณ์เหมือนกัน แต่จุดเริ่มต้นของสหกรณ์อาจแตกต่างกัน
13 บ้างในเรื่องของการจัดสรรที่ดิน โดยรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างมากในการจัดสรรที่ดินให้ราษฎรที่ยากจน
14 เข้าทำกิน ใน 3 รูปแบบ คือ สหกรณ์นิคม สหกรณ์เช่าที่ดิน และสหกรณ์เช่าซื้อที่ดิน รัฐโดยกรมส่งเสริม
15 สหกรณ์ หรือกรมประชาสัมพันธ์จัดที่ดินให้โดยราษฎรอาจได้กรรมสิทธิ์ในโอกาสต่อมา หรือเป็นผู้
16 เช่าที่ดินก็ได้ ทั้งนี้ อาจจัดให้มีถนนหนทาง โรงเรียน สถานือนามัย เป็นต้น หลักจากนั้น ราษฎรก็ต้อง
17 รวมตัวกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์เพื่อดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์เช่นเดียวกับสหกรณ์การเกษตรดังที่
18 กล่าวมาแล้ว

19 **4) สหกรณ์ร้านค้า (Cooperative Store)**

20 สหกรณ์ร้านค้า คือ สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่ผู้บริโภค มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บริการจัดหาเครื่อง
21 อุปโภค บริโภค มาจำหน่ายแก่สมาชิกในราคายุติธรรม เป็นการป้องกันไม่ให้ผู้บริโภค หรือสมาชิกร้าน
22 สหกรณ์ถูกเอาเปรียบ หรือไม่ได้รับความเป็นธรรมในการซื้อสินค้า สหกรณ์ร้านค้าอาจแบ่งเป็น 2
23 รูปแบบ คือ สหกรณ์ร้านค้าแบบเปิด คือ สหกรณ์ที่ให้บริการแก่สมาชิกทั่วไป มีขอบเขตพื้นที่การ
24 ดำเนินงานกว้าง และอาจมีสาขาต่างๆ ให้บริการ เช่น ร้านสหกรณ์กรุงเทพ ร้านสหกรณ์พระนคร
25 เป็นต้น และสหกรณ์ร้านค้าแบบปิด คือ สหกรณ์ที่ให้บริการแก่สมาชิกในหน่วยงานต่างๆ เช่น
26 หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ เอกชน สถาบันการศึกษา เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หลังจากที่ย่างสรรพสินค้า
27 รายใหญ่ ทั้งในและต่างประเทศเปิดดำเนินงาน และส่งผลกระทบต่อร้านโชห่วยในบ้านเรา สหกรณ์
28 ร้านค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งร้านสหกรณ์แบบเปิดก็ได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน ทำให้แนวโน้มสหกรณ์
29 ร้านค้าลดลงไปด้วย

30

31

1 **5) สหกรณ์ออมทรัพย์ (Thrift and Credit Cooperative)**

2 สหกรณ์ออมทรัพย์ หมายถึง สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในกลุ่มคนที่ทำงานอยู่ในหน่วยงานเดียวกัน
3 หรืออาศัยอยู่ถิ่นฐานใกล้เคียงกัน มีวัตถุประสงค์หลักในการส่งเสริมการออมทรัพย์ และให้สมาชิกกู้ยืม
4 เงินเมื่อมีความจำเป็น หรือเพื่อก่อประโยชน์นอกวงย สหกรณ์ออมทรัพย์ส่วนใหญ่ เป็นสหกรณ์ของกลุ่ม
5 ข้าราชการ หรือผู้มีเงินได้รายเดือน ได้แก่ สหกรณ์ออมทรัพย์ครู ตำรวจ ข้าราชการ ส่วนราชการต่างๆ
6 พนักงานองค์กร และรัฐวิสาหกิจ เอกชน ทั้งนี้ลักษณะของการดำเนินงาน จะมีการหักเงินได้รายเดือน
7 เป็นค่าหุ้นของสหกรณ์ ทำให้สหกรณ์มีเงินเพิ่มขึ้นเป็นลำดับตามระยะเวลา ขณะที่สามารถหักหนี้ของ
8 สมาชิกได้สะดวก เนื่องจากเป็นบุคคลที่อยู่ภายในหน่วยงาน จึงทำให้สหกรณ์ประเภทนี้มีความมั่นคง
9 และก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว สหกรณ์ออมทรัพย์มีอยู่ 2 ระดับ คือ สหกรณ์ออมทรัพย์ระดับท้องถิ่น และ
10 สหกรณ์ออมทรัพย์ในระดับชาติ คือ ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย

11 **6) สหกรณ์บริการ (Service Cooperative)**

12 สหกรณ์บริการ เป็นสหกรณ์ที่สมาชิกประสงค์ได้รับบริการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่าง
13 นอกเหนือไปจากสหกรณ์ทั้ง 5 ประเภทดังกล่าวแล้ว บางครั้งจึงกล่าวกันว่า หากไม่สามารถจัดสหกรณ์
14 ใดสหกรณ์หนึ่งเข้าเป็นประเภทอื่นๆ ได้แล้ว ก็ถือเป็นสหกรณ์บริการ ซึ่งปกติมักไม่เกี่ยวข้องกับด้าน
15 การเกษตร ตัวอย่างของสหกรณ์ประเภทนี้ ได้แก่ สหกรณ์ผู้ขับรถรับจ้าง สหกรณ์เคสสถาน สหกรณ์
16 บริการไฟฟ้า สหกรณ์หัตถกรรมต่างๆ สหกรณ์ผู้ผลิตน้ำดื่ม สหกรณ์การท่องเที่ยว เป็นต้น สหกรณ์
17 ประเภทนี้จึงมีความหลากหลายค่อนข้างมาก บางครั้งก็ยากที่จะแยกแยะว่าเป็นสหกรณ์บริการ เช่น
18 ร้านสหกรณ์เลมอนฟาร์ม ซึ่งดูเหมือนจะเป็นสหกรณ์ประเภทสหกรณ์ร้านค้า แต่กลายเป็นสหกรณ์
19 ประเภทสหกรณ์บริการ เพราะถือว่าเน้นในเรื่องการให้บริการที่เป็นผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ
20 เป็นต้น

21 **7) สหกรณ์เครดิตยูเนียน (Credit Union Cooperative)**

22 สหกรณ์เครดิตยูเนียน เป็นสหกรณ์ที่พัฒนามาจากสหกรณ์แบบไรไฟเฟเซน (Raiffeisen) ซึ่ง
23 จัดตั้งขึ้นในหมู่สมาชิกที่อยู่ในวงสัมพันธ์เดียวกัน ซึ่งหมายถึง (1) มีถิ่นที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน
24 (2) การมีอาชีพการงานเดียวกัน และ (3) การเป็นสมาชิกในสมาคมเดียวกัน แม้สหกรณ์รูปแบบนี้อาจ
25 ไม่มีเงินได้เป็นรายเดือน แต่ถือว่าค่อนข้างจะประสบผลสำเร็จในการดำเนินงาน มีสหกรณ์ระดับชาติ
26 คือ ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย ทั้งนี้ สหกรณ์รูปแบบนี้มีจุดเด่นตรงที่ยึดหลัก
27 คุณธรรมสำคัญ 5 ประการ ที่เรียกว่า จิตตารมณ์ คือ (1) ความซื่อสัตย์ (2) ความเสียสละ (3) ความ
28 รับผิดชอบ (4) ความเห็นอกเห็นใจกัน (5) ความไว้วางใจกัน

29 อย่างไรก็ดี รายละเอียดการดำเนินงานของสหกรณ์แต่ละประเภทจะได้อธิบายเพิ่มเติมให้
30 เข้าใจเพิ่มขึ้นในหน่วยต่อไป

31

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

กิจกรรม 2.2.3

1. จงอธิบายลักษณะของสหกรณ์ประเภทต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสหกรณ์

(โปรดทำกิจกรรม 2.2.3 ในคู่มือการศึกษา ตอนที่ 2.2 เรื่องที่ 2.2.3)

แผนการสอนตอนที่ 2.3

โครงสร้างสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 2.3 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

2.3.1 โครงสร้างสหกรณ์ขั้นปฐม

2.3.2 การผสมผสานการทำงานสหกรณ์ในแนวราบและแนวตั้ง

2.3.3 ปัญหาและข้อเสนอแนะการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสหกรณ์

แนวคิด

1. โครงสร้างสหกรณ์ขั้นปฐมหรือสหกรณ์ระดับท้องถิ่น มีองค์ประกอบสำคัญที่ประกอบไปด้วย 1) ที่ประชุมใหญ่สมาชิก 2) คณะกรรมการดำเนินการ 3) ผู้จัดการ และพนักงาน รวมถึงผู้ตรวจสอบกิจการ โดยแต่ละองค์ประกอบมีบทบาทหน้าที่ของตน ที่มุ่งให้สหกรณ์บรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้

2. การทำหน้าที่ของสหกรณ์ขั้นปฐมมีขอบเขตจำกัดในด้านพื้นที่และปริมาณธุรกิจ โดยหลักของการประหยัดต่อขนาด (Economies of Scale) การทำงานร่วมกันทำให้เกิดอำนาจการต่อรองมากขึ้น จึงมีการรวมตัวกันระหว่างสหกรณ์ ทั้งแนวราบและแนวตั้ง ในระดับแนวตั้ง อาจรวมตัวกันในลักษณะที่เรียกว่า ชุมนุมสหกรณ์ (Cooperative Federation) ส่วนในแนวราบ อาจอยู่ในรูปสหกรณ์แบบรวมศูนย์ (Centralized Cooperative) หรือรวมกันทำงานระหว่างสหกรณ์ขั้นปฐม แบบไม่เป็นทางการก็ได้

3. โครงสร้างสหกรณ์ ถือเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ส่งผลต่อความสำเร็จของสหกรณ์อย่างมาก ปัญหาเชิงโครงสร้าง ทั้งในส่วนของสมาชิก คณะกรรมการดำเนินการ และพนักงานสหกรณ์ จึงเป็นประเด็นสำคัญที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องแก้ไขและพัฒนา เพราะเป็นกลไกสำคัญที่จะพัฒนาสหกรณ์ให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 2.3.1 “โครงสร้างสหกรณ์ขั้นปฐม” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายถึงองค์ประกอบสำคัญของสหกรณ์ขั้นปฐม ตลอดจนบทบาทหน้าที่ แต่ละองค์ประกอบได้

2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 2.3.2 “การผสมผสานการทำงานสหกรณ์ในแนวราบและแนวตั้ง” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายถึงสหกรณ์ระดับมัธยม (Secondary Cooperative)” ซึ่งทำหน้าที่ผสมผสานการทำงานสหกรณ์ ทั้งในแนวราบและแนวตั้งได้

3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 2.3.3 “ความสำคัญของการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขในโครงสร้างสหกรณ์ได้

1 **เรื่องที่ 2.3.1**2 **โครงสร้างสหกรณ์ขั้นปฐม**

3

4 โครงสร้างสหกรณ์ที่จะกล่าวต่อไปนี้ ขอให้มองเป็นโครงสร้าง 2 ประเภท ได้แก่ โครงสร้าง
 5 ภายในแต่ละสหกรณ์ ที่เป็นสหกรณ์ระดับท้องถิ่น หรือสหกรณ์ขั้นปฐม (primary cooperative)
 6 ที่มีสมาชิกเป็นปัจเจกบุคคลหรือบุคคลธรรมดา และโครงสร้างของขบวนการสหกรณ์ที่มีเครือข่าย
 7 เชื่อมโยง ระหว่างสหกรณ์ มีสมาชิกเป็นสหกรณ์ (นิติบุคคล) หรืออาจมีสมาชิกเป็นบุคคลธรรมดา
 8 ร่วมด้วย ที่แบ่งโครงสร้างเช่นนี้เพราะผู้เรียบเรียงประสงค์ให้ผู้อ่านได้ศึกษาในบริบท (context)
 9 ของโครงสร้างที่ต่างกัน บริบทในการศึกษาโครงสร้างภายในสหกรณ์ขั้นปฐมจะเน้นในเรื่องของ
 10 ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการบริหารจัดการ แต่โครงสร้างของขบวนการสหกรณ์ เน้นไปที่
 11 การร่วมมือระหว่างสหกรณ์ เพื่อเพิ่มปริมาณธุรกิจให้เกิดการประหยัดต่อขนาด (economies of
 12 scale)

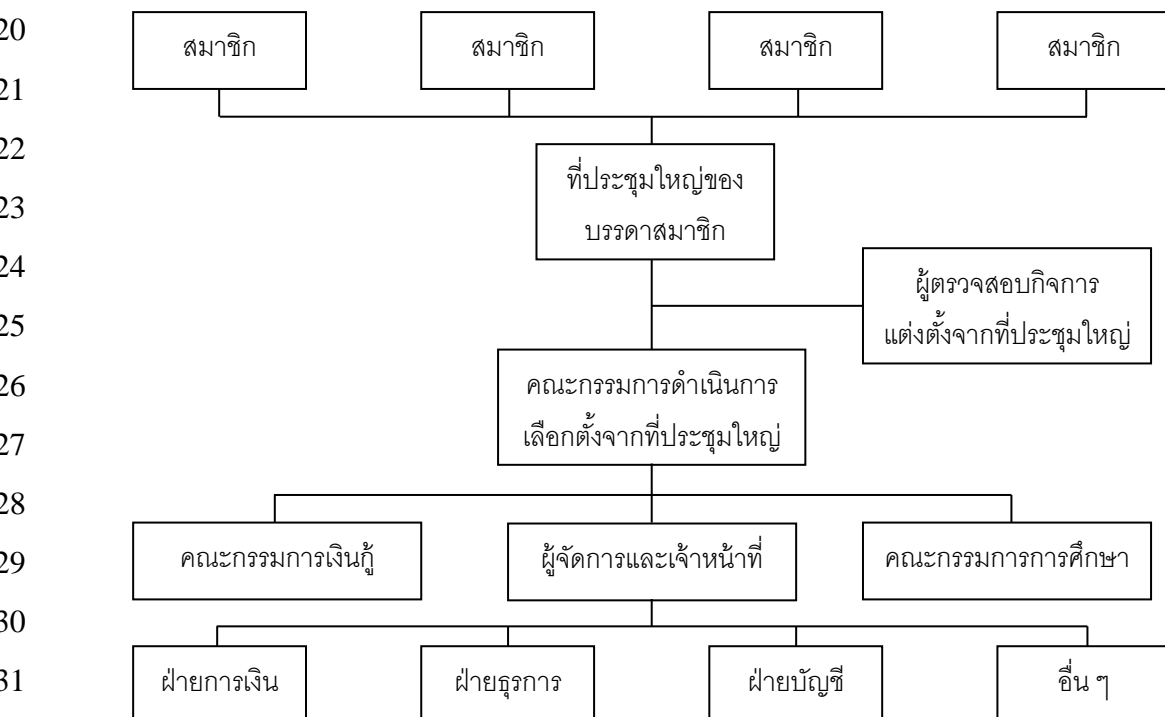
13 **โครงสร้างภายในสหกรณ์** องค์ประกอบที่สำคัญของโครงสร้างภายในสหกรณ์แต่ละแห่ง
 14 ที่เป็นสหกรณ์ขั้นปฐม ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญได้แก่

15 1) มีประชุมใหญ่ของสมาชิก หรือผู้แทนสมาชิก (general meeting)

16 2) คณะกรรมการดำเนินการ (board of directors)

17 3) ผู้จัดการและพนักงาน (manager and staff)

18 ทั้งนี้สหกรณ์บางแห่งอาจมีองค์ประกอบอื่นๆ เพิ่มเติมเช่น ผู้ตรวจสอบกิจการ (inspector)
 19 ที่ปรึกษาสหกรณ์ (consultant) เป็นต้น ดังแผนภาพโครงสร้างสหกรณ์ต่อไปนี้

1 1) ที่ประชุมใหญ่สมาชิก ถือเป็นองค์ประกอบโครงสร้างสหกรณ์ชั้นสูงสุดของสหกรณ์
 2 การตัดสินใจวินิจฉัยปัญหาต่างๆ ถือเป็นที่สุด ทั้งนี้กลไกควบคุมสหกรณ์เป็นไปตามวิถี
 3 ประชาธิปไตย ซึ่งมีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากธุรกิจเอกชนอื่นๆ ที่มีการควบคุมจากคณะกรรมการ
 4 และเจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดการเท่านั้น ที่ประชุมใหญ่สมาชิกเป็นที่รวมของสมาชิกทั้งหมด หรือตัวแทน
 5 สมาชิก (กรณีที่มีสมาชิกจำนวนมากๆ ไม่สะดวกต่อการดำเนินงาน) โดยปกติมักมีการประชุมใหญ่
 6 สามัญประจำปี ปีละหนึ่งครั้ง แต่กรณีที่มีเรื่องเร่งด่วน อาจมีการประชุมใหญ่วิสามัญก็ได้ โดยเรื่อง
 7 สำคัญที่มักพิจารณากันที่ประชุมใหญ่ ได้แก่ การเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินงานสหกรณ์
 8 การพิจารณาถือใช้ หรือแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับของสหกรณ์ การพิจารณารับรองงบประมาณ หรือผลการ
 9 ดำเนินงานประจำปี การอนุมัติแผนงาน รายได้ – ค่าใช้จ่ายประจำปี เป็นต้น ความสำเร็จของสหกรณ์
 10 จึงอยู่ที่สมาชิกเป็นสำคัญว่าจะมีบทบาท มีส่วนร่วมในการควบคุม ดูแลกิจการสหกรณ์ ซึ่งถือว่าเป็น
 11 เจ้าของมากน้อยเพียงใด ศาสตราจารย์อเล็กซานเดอร์เฟรเซอร์ เลดลอร์ กล่าวว่า สหกรณ์มีความ
 12 แตกต่างที่สำคัญกับองค์กรธุรกิจอื่น คือ สมาชิกจะมีหน้าที่ที่สำคัญ 3 ประการ คือ เป็นเจ้าของ เป็นผู้
 13 ควบคุม และผู้ใช้บริการพร้อมกันไป หากสมาชิกเพียงทำหน้าที่ แต่เพียงการใช้บริการเท่านั้น ไม่ใส่ใจ
 14 ดูแลกิจการอันถือว่าตนเองเป็นเจ้าของสหกรณ์ ก็อาจมีปัญหาในการบริหารจัดการได้

15 บทบาทและหน้าที่ของสมาชิก

16 สมาชิกในฐานะเป็นทั้งเจ้าของและผู้ใช้บริการแล้ว ยังต้องมีหน้าที่สำคัญต่อการจัดการ คือ
 17 การควบคุม ให้การจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล จึงไม่เพียงเป็นผู้ใช้บริการ
 18 ฝ่ายเดียว แต่ต้องให้ความสนใจดูแล และเอาใจใส่ต่อการปฏิบัติงานของสหกรณ์ ซึ่งพอจะสรุปได้ ดังนี้

- 19 (1) คัดเลือกสมาชิกที่มีความสามารถและมีคุณสมบัติที่ดีที่สุดเข้าไปเป็นกรรมการใน
- 20 คณะกรรมการดำเนินงานของสหกรณ์
- 21 (2) ปฏิบัติและแก้ไขข้อบังคับของสหกรณ์
- 22 (3) พิจารณาและให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของทุน
- 23 ดำเนินการ
- 24 (4) พิจารณาการเพิ่มหรือลดทุนดำเนินการ
- 25 (5) ดูแลให้คณะกรรมการและพนักงานของสหกรณ์ปฏิบัติตามข้อบังคับ
- 26 ของสหกรณ์
- 27 (6) ต้องมีความพยายามในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์
- 28 (7) ยอมรับถึงความเป็นจริงที่ว่าบางอย่างเป็นข้อจำกัดของสหกรณ์ และสมาชิกก็อย่า
- 29 มุ่งหวังมากเกินไปกว่าที่สหกรณ์จะให้ได้
- 30 (8) มีความซื่อสัตย์ และให้การสนับสนุนสหกรณ์
- 31 (9) เข้าร่วมประชุมอย่างสม่ำเสมอ

- 1 (10) ควรหลีกเลี่ยงที่จะเข้าไปแทรกแซงงานของพนักงานฝ่ายบริหาร
- 2 (11) ช่วยคณะกรรมการดำเนินการในการกำหนดนโยบาย โดยเสนอข้อคิดเห็นในแง่
- 3 ของสมาชิก
- 4 (12) ในการเลือกคณะกรรมการใหม่แต่ละครั้ง ให้สมาชิกระลึกไว้ว่าการเปลี่ยนแปลง
- 5 แต่ละครั้งจะต้องมีการพัฒนาใหม่ๆ
- 6 (13) ทำทุกสิ่งทุกอย่างที่จะเป็นการเพิ่มปริมาณของธุรกิจเพื่อเป็นการปรับปรุงบริการ
- 7 สำหรับสมาชิก
- 8 (14) ให้ผู้จัดการมีความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ โดยผ่านคณะกรรมการ
- 9 ดำเนินงาน

10 2) คณะกรรมการดำเนินการ เป็นตัวแทนของสมาชิกที่ได้รับความไว้วางใจให้เป็นผู้ดำเนินการ

11 แทน คณะกรรมการดำเนินการจึงมีความรับผิดชอบต่อสมาชิก ในฐานะชั้นอาสาเข้ามาทำงานให้ โดย

12 ปกติแล้วมีไม่เกิน 15 คน และอย่างต่ำไม่น้อยกว่า 7 คน สำหรับในบ้านเรา ตามพระราชบัญญัติ

13 สหกรณ์ พ.ศ. 2542 ให้มีไม่เกิน 15 คน โดยให้มีการเลือกตั้งประธานกรรมการก่อน ซึ่งมีวาระการ

14 ทำงานคราวละ 2 ปี ติดต่อกันไม่เกิน 2 วาระ คณะกรรมการดำเนินการมีหน้าที่กำหนดนโยบายของ

15 สหกรณ์ จัดจ้างและควบคุมการปฏิบัติงานของผู้จัดการ และพนักงาน ให้สามารถนำนโยบายไปปฏิบัติ

16 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ หากมีภาระงานมากก็อาจแบ่งหน้าที่กันเป็นกลุ่มได้ เช่น คณะกรรมการ

17 เงินกู้ คณะกรรมการการศึกษา เป็นต้น คณะกรรมการดำเนินการจะมีการประชุมประจำเดือน เพื่อ

18หารือและกำหนดแนวทางปฏิบัติงาน เดือนละ 1 ครั้ง หรืออาจมากกว่าตามความ จำเป็น จึงถือเป็น

19 ผู้นำของสมาชิกที่สำคัญ หากคณะกรรมการดำเนินการเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ก็จะสามารถช่วย

20 พัฒนาสหกรณ์ได้สมตามความมุ่งหมาย ตรงกันข้าม หากเป็นผู้มุ่งหวังหรือต้องการกอบโกย

21 ผลประโยชน์ส่วนตน ก็จะทำให้สหกรณ์ประสบความหายนะ

22 บทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินการ

23 คณะกรรมการดำเนินการ ถือเป็นผู้บริหารระดับสูง ที่เป็นตัวแทนของเจ้าของ หรือสมาชิก เมื่อ

24 ได้รับความไว้วางใจจากสมาชิก จึงควรมีความรับผิดชอบต่อสมาชิก ดูแลผลประโยชน์ของสมาชิก และ

25 อำนวยการบริหาร ให้เป็นไปอย่างดี โดยมีภาระหน้าที่สำคัญ ดังนี้

- 26 (1) กำหนดนโยบาย เป้าหมาย การดำเนินงานของสหกรณ์
- 27 (2) ควบคุมการดำเนินงาน เพื่อให้ทราบว่าการปฏิบัติงานของฝ่ายจัดการเป็นไปตาม
- 28 นโยบายหรือไม่
- 29 (3) จัดจ้าง ผู้จัดการ และพนักงานสหกรณ์
- 30 (4) อนุมัติการทำสัญญาทางธุรกิจกับตัวแทนทางการค้า หรือธุรกิจ
- 31 (5) ประเมินผลการทำงานของฝ่ายจัดการ เพื่อปรับปรุงในโอกาสต่อไป

1 (6) มอบหมาย อำนาจ และหน้าที่รับผิดชอบ ให้คณะกรรมการ หรือผู้จัดการ ในกรณี
2 จำเป็นเพื่อความคล่องตัว

3 (7) ตรวจสอบหลักฐานทางบัญชีและการเงิน

4 3) ผู้จัดการและพนักงาน เป็นบุคลากรที่คณะกรรมการดำเนินการจัดจ้างมา เพื่อปฏิบัติงานให้
5 เป็นไปตามนโยบายที่ได้วางเอาไว้ ผู้จัดการและพนักงานจึงต้องทำหน้าที่ให้บริการแก่สมาชิกเป็น
6 ประจำวัน ในทางเศรษฐศาสตร์ ผู้จัดการต้องสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เช่น บุคลากร
7 เงินทุน วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ เป็นต้น เกิดมีประสิทธิภาพสูงสุด สหกรณ์จึงจำเป็นต้องมีผู้จัดการที่มี
8 ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหกรณ์ขนาดใหญ่ๆ ด้วยแล้ว
9 ความรับผิดชอบจะมีเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ ผู้จัดการต้องมีความรู้ถึงหลักการจัดการตั้งแต่ การวางแผนงาน
10 ไปจนถึงการควบคุม ประเมินผลปฏิบัติงาน ขณะเดียวกันต้องสามารถสนองตอบ การให้บริการแก่
11 สมาชิกได้อย่างทั่วถึง ต้องคำนึงอยู่เสมอว่า สมาชิกเป็นเจ้าของ เป็นผู้ที่ต้องให้บริการด้วยความเต็มใจ
12 สำหรับงานที่ต้องให้บริการต่างๆ ก็จะมีพนักงานแต่ละฝ่ายเป็นผู้รับผิดชอบ เช่น พนักงานสินเชื่อ
13 การตลาด การบัญชี เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภท และขนาดของสหกรณ์นั้น ผู้จัดการและพนักงาน
14 จึงเป็นฝ่ายที่ต้องเผชิญกับคณะกรรมการดำเนินการ เพื่อรับนโยบายมาปฏิบัติและรับข้อเสนอ ปัญหา
15 การใช้บริการของสมาชิกมาเพื่อพัฒนา ซึ่งถือเป็นตัวจักรสำคัญของงาน สหกรณ์เลยทีเดียว

16 **บทบาทหน้าที่ของผู้จัดการ**

17 ผู้จัดการ เป็นผู้ที่ต้องให้บริการแก่สมาชิก โดยใช้ทรัพยากรบุคคล และวัสดุ อุปกรณ์ ที่มีจำกัด
18 ให้เป็นประโยชน์สูงสุด จึงต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญเฉพาะอย่าง สามารถทำงานได้รอบด้าน
19 มีความรับผิดชอบสูง และคาดการณ์ได้อย่างแม่นยำ โดยมีหน้าที่รับผิดชอบ ดังนี้

20 (1) รับใช้สหกรณ์ ไม่ว่าจะโดยตรง หรือให้ความช่วยเหลือ ตามนโยบายที่
21 คณะกรรมการดำเนินการกำหนด

22 (2) ตระหนักในวัตถุประสงค์ของสหกรณ์และปฏิบัติตามนโยบายที่ได้รับมอบหมาย
23 เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

24 (3) ให้ข่าวสารสำคัญแก่คณะกรรมการดำเนินการและข้อเสนอแนะสำหรับการกำหนด
25 วัตถุประสงค์ใหม่ๆ เปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ และควบคุมการดำเนินงาน

26 (4) คัดเลือก ฝึกอบรม กำกับแนะนำ และพัฒนาพนักงานผู้ช่วยและบุคลากรอื่นๆ

27 (5) กำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายทดแทนให้เป็นไปตามสภาพที่เป็นจริง

28 (6) ดำเนินงานสหกรณ์ตามหลักธุรกิจที่ดี โดย

29 (6.1) การพัฒนาโครงสร้างธุรกิจที่ให้ประสิทธิผล

30 (6.2) การใช้งบประมาณการดำเนินงานและงบประมาณการเงิน

31 (6.3) การพัฒนาและจัดให้มีระบบบัญชีและระเบียบไว้อย่างเพียงพอ

- 1 (6.4) พัฒนาความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
- 2 (6.5) การริเริ่มในสิ่งใหม่ๆ ในด้านการซื้อ การตลาด และวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับ
- 3 การตั้งราคา
- 4 (6.6) การหาความสำเร็จในความชำนาญทางเทคนิคเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์
- 5 ที่จัดการและอุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน
- 6 (6.7) การศึกษา วางแผน และการวิจัยปัญหาที่เป็นประโยชน์แก่สหกรณ์
- 7 (6.8) รวบรวมและใช้ทรัพยากรภายนอกที่เป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหา
- 8 สหกรณ์
- 9 (7) สร้างความไว้วางใจ ความเข้าใจ และความภักดีในหมู่สมาชิกโดยการดำเนินงาน
- 10 ที่มีประสิทธิผล สร้างความเชื่อถือได้ทางธุรกิจ คอยติดตามการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงกิจการที่
- 11 จำเป็นเพื่อบริการสมาชิกในทางที่สร้างสรรค์กว่า (สมาชิกสัมพันธ์)
- 12 (8) พัฒนาความไว้วางใจกับธุรกิจที่เกี่ยวข้อง และส่งเสริมความเข้าใจเป้าหมาย และ
- 13 วัตถุประสงค์ของสหกรณ์ภายในชุมชน (การประชาสัมพันธ์)
- 14 (9) ยอมรับว่าการจัดการสหกรณ์โดยปกติเป็นงานที่ต้องทำเต็มเวลา (full-time job)
- 15 และจงเข้าใจว่า การที่ผู้จัดการไปทำกิจกรรมอื่นๆ อาจนำไปสู่ความขัดแย้งในผลประโยชน์ได้
- 16 ดังนั้นองค์ประกอบทั้งสาม เป็นส่วนสำคัญต่อผลสำเร็จของสหกรณ์ยิ่ง หากสมาชิกมีส่วนร่วม
- 17 ในการควบคุมสหกรณ์ โดยใช้อำนาจสูงสุดในที่ประชุมใหญ่กำหนดนโยบายทั่วไป มอบหมายอำนาจ
- 18 ให้คณะกรรมการดำเนินการปฏิบัติ ออกกฎและแก้ไขข้อบังคับ ลงทุนและอุดหนุนสหกรณ์
- 19 คณะกรรมการดำเนินการเป็นฝ่ายควบคุมกิจการ เสนอแนะในการแก้ไข เปลี่ยนแปลงนโยบายทั่วไป
- 20 กำหนดนโยบายของสหกรณ์ตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย จัดจ้างและอำนวยความสะดวกฝ่ายจัดการ
- 21 และเสนอรายงานต่อสมาชิก ส่วนผู้จัดการทำหน้าที่บริหารนโยบายรายได้ การอำนวยความสะดวกของ
- 22 คณะกรรมการ ปฏิบัติธุรกิจประจำวันของสหกรณ์ เสนอแนะโครงการและการเปลี่ยนแปลงนโยบาย
- 23 หรือนโยบายใหม่ๆ จัดจ้างและบังคับบัญชาพนักงานสหกรณ์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยแต่ละฝ่ายมีการ
- 24 ประสานการทำงานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก็เชื่อว่าสหกรณ์ต่างๆ จะบรรลุผลตามที่มุ่งหวังไว้
- 25 นอกจากองค์ประกอบสำคัญดังกล่าวแล้ว ยังมีบุคคลหรือกลุ่มคนอื่นที่เกี่ยวข้องอีก เช่น
- 26 ผู้ตรวจสอบกิจการ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ เป็นต้น
- 27 **ผู้ตรวจสอบกิจการ** หมายถึง สมาชิกหรือบุคคลภายนอกที่มีคุณสมบัติเหมาะสมและได้รับ
- 28 การเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ให้เป็นผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการอาจจะมีเพียงคน
- 29 เดียวหรือหลายคนก็ได้ แล้วแต่ที่ประชุมใหญ่จะเห็นชอบ แต่ที่ประชุมใหญ่จะเลือกตั้งกรรมการ
- 30 ดำเนินการหรือผู้ที่ดำรงตำแหน่งประจำในสหกรณ์เป็นผู้ตรวจสอบกิจการไม่ได้

1 ผู้ตรวจสอบกิจการอยู่ในตำแหน่งได้มีกำหนดเวลาแตกต่างกันตามที่กำหนดไว้
 2 ในข้อบังคับของสหกรณ์แต่ละประเภท เช่น 1 – 3 ปี ซึ่งเมื่อครบกำหนดแล้ว ให้มีการเลือกตั้งใหม่
 3 ในที่ประชุมใหญ่ครั้งต่อไป แต่ถ้ายังไม่มีการเลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการขึ้นใหม่ก็ให้ผู้ตรวจสอบกิจการ
 4 คนเดิมปฏิบัติหน้าที่ไปก่อน อย่างไรก็ตาม ผู้ตรวจสอบกิจการซึ่งครบกำหนดเวลาปฏิบัติงาน และต้อง
 5 ออกไปนั้น มีสิทธิได้รับการเลือกตั้งซ้ำ ทั้งนี้ผู้ตรวจสอบกิจการจะได้รับค่าตอบแทนในการปฏิบัติงาน
 6 เป็นจำนวนเท่าใด ขึ้นอยู่กับการพิจารณาเห็นชอบของสหกรณ์นั้นๆ

7 ในกรณีที่ผู้ตรวจสอบกิจการหลายคน ให้ผู้ตรวจสอบกิจการเลือกตั้งในระหว่างกันเองเป็น
 8 หัวหน้าผู้ตรวจสอบกิจการคนหนึ่ง แล้วเสนอให้ที่ประชุมใหญ่ทราบ

9 ผู้ตรวจสอบกิจการมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้คือ

10 (1) ตรวจสอบกิจการ การเงินและการบัญชี ตลอดจนเอกสาร หลักฐาน ทรัพย์สินและ
 11 หนี้สินต่างๆ ของสหกรณ์ เพื่อให้ทราบฐานะและข้อเท็จจริงทางด้านการเงินของสหกรณ์

12 (2) ตรวจสอบการดำเนินธุรกิจแต่ละประเภทของสหกรณ์ เพื่อประมวลผลและให้ข้อ
 13 แนะนำ ทั้งทางวิชาการและทางปฏิบัติสำหรับธุรกิจนั้นๆ

14 (3) ติดตามผลการดำเนินงานของคณะกรรมการดำเนินการ เพื่อพิจารณาหาทาง
 15 ปรับปรุงแผนงาน ข้อบังคับและระเบียบต่างๆ

16 (4) รายงานผลการตรวจสอบ เสนอที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการเป็นประจำ
 17 ทุกเดือน และเสนอผลการตรวจสอบโดยสรุปประจำปีทางบัญชีนั้นๆ เสนอที่ประชุมใหญ่สามัญของ
 18 สหกรณ์

19 (5) ตรวจสอบกิจการอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในระเบียบ หรือตามที่ประชุมใหญ่
 20 มอบหมาย

21 (6) เข้าร่วมประชุมใหญ่หรือประชุมคณะกรรมการดำเนินการได้เสมอ เพื่อชี้แจง
 22 เกี่ยวกับรายงานการตรวจสอบกิจการซึ่งเสนอต่อที่ประชุม

23 ผู้ตรวจสอบกิจการมีส่วนช่วยการทำงานของคณะกรรมการดำเนินการเป็นอันมาก
 24 เพราะคณะกรรมการดำเนินการอาจจะควบคุมดูแลในรายละเอียดเกี่ยวกับบัญชีและการเงินได้ไม่ทั่วถึง
 25 หรือมีความรู้ความชำนาญทางด้านนี้ไม่ทัดเทียมผู้ตรวจสอบกิจการ ข้อมูลหรือรายงานของผู้ตรวจสอบ
 26 กิจการ จึงเป็นเครื่องมือช่วยการควบคุมและการบริหารของคณะกรรมการดำเนินการ

27

28

29

30

31

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

กิจกรรมที่ 2.3.1

1. โครงสร้างสหกรณ์ขั้นปฐม ประกอบด้วยอะไรบ้าง และมีบทบาทหน้าที่ในแต่ละองค์ประกอบอย่างไร

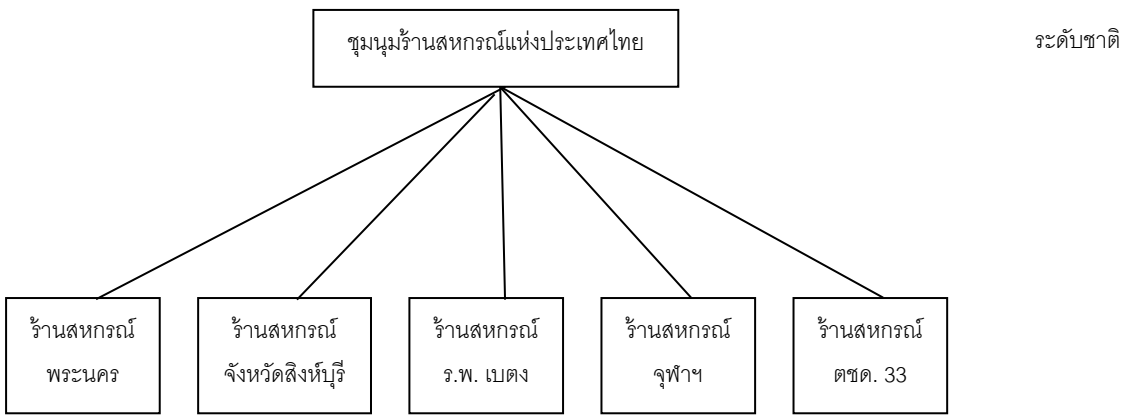
(โปรดทำกิจกรรม 2.3.1 ในคู่มือการศึกษา ตอนที่ 2.3 เรื่องที่ 2.3.1)

1 **เรื่องที่ 2.3.2**

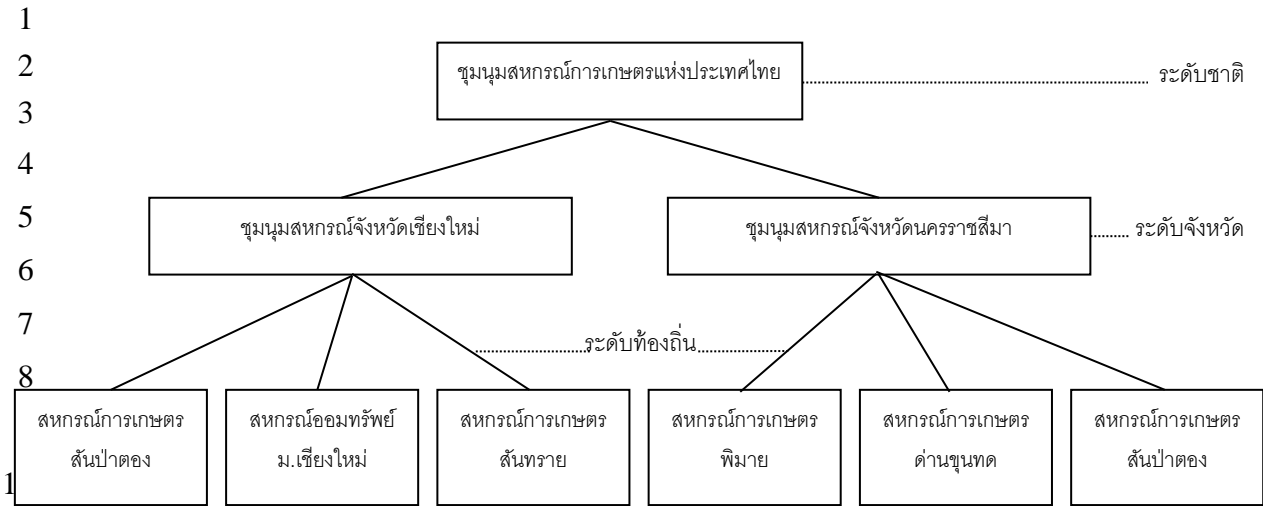
2 **การผสมผสานการทำงานสหกรณ์ในแนวราบและแนวดิ่ง**

3
4 โครงสร้างของสหกรณ์นี้ ประกอบไปด้วย สหกรณ์ท้องถิ่น (primary cooperative) จำนวนหนึ่ง
5 ที่รวมกันเป็นเครือข่าย เกิดสหกรณ์ในระดับสูงขึ้นอาจเป็นสหกรณ์ระดับมัธยม (secondary
6 cooperative) หรือระดับสูงขึ้นไปอีก ซึ่งเรียกว่าเป็น สหพันธ์ หรือชุมนุมสหกรณ์ (cooperative
7 federation) อีกกรณีหนึ่ง มีโครงสร้างคล้ายคลึงกับสหกรณ์ท้องถิ่น แต่มีแผนดำเนินงานที่กว้างกว่า
8 อาจเป็นระดับจังหวัด ภาค หรือประเทศก็ได้ จึงต้องมีหน่วยบริการหรือสาขา เรียกว่า เป็นสหกรณ์แบบ
9 รวมศูนย์ (centralized cooperative) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

10 (1) สหพันธ์สหกรณ์ หรือชุมนุมสหกรณ์ (cooperative federation) คือ การที่สหกรณ์ระดับ
11 ท้องถิ่น หรือสหกรณ์ขั้นปฐม รวมกันก่อตั้งเป็นสหกรณ์ขั้นสูงขึ้นไป เรียกว่าเป็นการสร้างเครือข่ายใน
12 แนวดิ่ง (vertical integration) เพื่อให้สหกรณ์มีศักยภาพที่สูงขึ้น มีปริมาณธุรกิจที่มากขึ้นโครงสร้าง
13 แบบนี้อาจมีมากกว่า 1 ระดับก็ได้ สหกรณ์ท้องถิ่นอาจรวมตัวกันเป็นชุมนุมสหกรณ์ในระดับจังหวัด
14 เช่น ชุมชุมสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่ มีสมาชิกเป็นสหกรณ์ต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ หรือชุมนุม
15 ร้านสหกรณ์แห่งประเทศไทย มีสหกรณ์ระดับท้องถิ่นเป็นสมาชิก ซึ่งทั้งสองตัวอย่างแม้มีโครงสร้างแบบ
16 สหกรณ์ 2 ชั้นเหมือนกัน แต่ชุมนุมหนึ่งมีแผนดำเนินงานระดับจังหวัด อีกชุมนุมหนึ่งมีแผนดำเนินงาน
17 ระดับประเทศ กรณีที่เป็นชุมนุมสหกรณ์แบบ 3 ชั้น เช่น ชุมชุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย
18 มีสหกรณ์ในระดับจังหวัด ได้แก่ ชุมชุมสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชุมสหกรณ์จังหวัดนครราชสีมา
19 ฯลฯ เป็นสมาชิก ซึ่งแต่ละชุมนุมในจังหวัดยังมีสหกรณ์ขั้นปฐมเป็นสมาชิกอีกทอดหนึ่ง ดังภาพต่อไปนี้

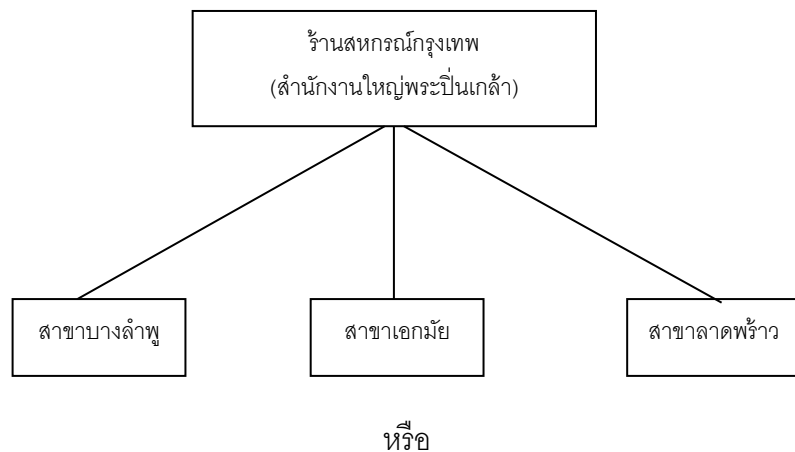

32 **ภาพที่ 1 โครงสร้างชุมนุมสหกรณ์แบบ 2 ชั้น**

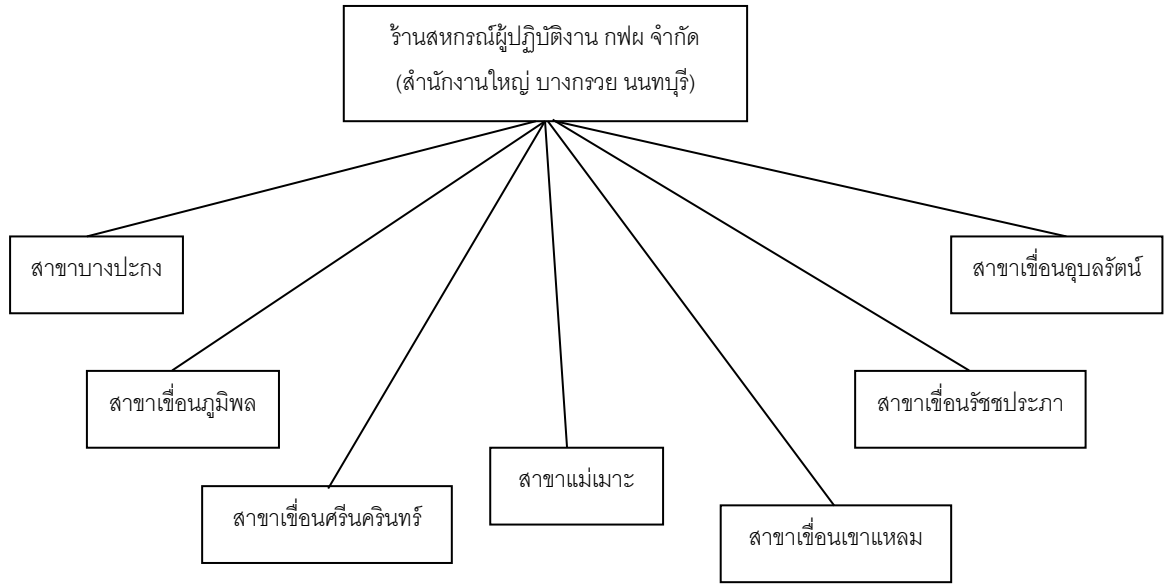
ภาพที่ 2 โครงสร้างชุมนุมสหกรณ์แบบ 3 ชั้น

(2) สหกรณ์แบบรวมศูนย์ (centralized cooperative) เป็นสหกรณ์ที่มีโครงสร้างภายใน เช่นเดียวกับสหกรณ์ชั้นปฐม แต่มีอาณาเขตแดนดำเนินงานกว้างขวางกว่ามาก อาจครอบคลุมระดับจังหวัดหรือภาคก็ได้ และเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างทั่วถึง อาจมีหน่วยบริการ หรือสาขาเพื่อให้สามารถบริการแก่สมาชิกได้อย่างทั่วถึงก็ได้ แต่อย่างไรก็ดี สหกรณ์แบบรวมศูนย์หน้าที่ต่างๆ จะถูกวางแผน และอำนวยการจากสำนักงานกลาง หรือสำนักงานใหญ่เท่านั้น ตัวอย่างเช่น สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธกส. ที่มีอยู่ในจังหวัดต่างๆ ร้านสหกรณ์พระนคร ร้านสหกรณ์กรุงเทพฯ ร้านสหกรณ์ผู้ปฏิบัติงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เป็นต้น แต่ละสหกรณ์มีสาขาต่างๆ และมีการวางแผนงานในขั้นสูงสุดจากสำนักงานใหญ่ แต่สาขาอาจมีอนุกรรมการปฏิบัติงานได้งานมีพื้นที่ดำเนินใกล้เคียงกัน ดังภาพต่อไปนี้

หรือ

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26

ภาพที่ 3 โครงสร้างสหกรณ์แบบรวมศูนย์

เปรียบเทียบโครงสร้างแบบชุมนุมสหกรณ์ และสหกรณ์แบบรวมศูนย์

อברהฮัมเซน (Abrahamsen) ได้ประมวลข้อดี ข้อจำกัด ของโครงสร้างสหกรณ์ทั้ง 2 ประเภทไว้ดังนี้

สหกรณ์แบบชุมนุมสหกรณ์หรือสหพันธ์สหกรณ์ (cooperative federations)

ข้อดี

- (1) สมาชิกมีความรู้สึกในความเป็นเจ้าของ การควบคุม ความรับผิดชอบ และความภาคภูมิใจ เพราะสมาชิกลงทุนและควบคุมสหกรณ์ท้องถิ่นโดยตรง ทำให้มีการพัฒนาลักษณะผู้นำในระดับท้องถิ่นได้มากกว่า
- (2) การติดต่อและการสื่อสารกับสมาชิกอาจทำได้ง่ายกว่าและดีกว่าและสมาชิกมีความเข้าใจในสหกรณ์ดีกว่า และมีส่วนในกิจการสหกรณ์มากกว่า
- (3) การควบคุมระบบทั้งปวงแผ่ขยายไปจากเบื้องล่างยิ่งกว่าการควบคุมจากเบื้องต้น
- (4) สหกรณ์ท้องถิ่นมีความฉับไวต่อความต้องการของสมาชิกมากกว่า และทำการตัดสินใจในผลประโยชน์ของตนเองในระดับท้องถิ่นได้เร็วกว่า
- (5) การประชาสัมพันธ์ในชุมชนระดับท้องถิ่นมักจะทำได้ดีกว่าและเข้มแข็งกว่า
- (6) การหาทุนสำหรับอุปกรณ์ต่างๆ ในท้องถิ่นสามารถทำได้ง่ายกว่า
- (7) เงินออมสุทธิของสหกรณ์ท้องถิ่นแต่ละสหกรณ์จะจ่ายให้แก่สมาชิกของตนไม่นำไปรวม กับสหกรณ์หรือสาขาอื่นๆ

1 (8) แทนที่จะก่อข้อผูกพันขึ้นทั้งระบบ การขาดทุนหรือหนี้สินโดยปกติจะจำกัดอยู่
2 ภายในภาคหรือสหกรณ์ท้องถิ่นที่เป็นสมาชิก

3 ข้อจำกัด

4 (1) สหกรณ์กลางไม่มีอำนาจโดยตรงในการควบคุมพนักงานหรือเจ้าหน้าที่สหกรณ์
5 ท้องถิ่นที่เป็นสมาชิก ทำได้แต่เพียงการสนับสนุนและแนะนำนโยบาย และช่วยในการฝึกอบรม
6 พนักงานสหกรณ์ท้องถิ่น

7 (2) การตัดสินใจที่สำคัญซึ่งมีผลกระทบต่อสหกรณ์กลางอาจทำได้ล่าช้า

8 (3) เงินทุนและบุคลากรในสหกรณ์ท้องถิ่นไม่พร้อมที่จะจัดสรรหรือเคลื่อนย้ายไปสู่
9 อาณาบริเวณที่ขาดแคลน การหาทุนจากสมาชิกสำหรับใช้ในสหกรณ์ยิ่งทำได้ยาก เพราะสหกรณ์
10 ท้องถิ่นก็มีความต้องการทุนเช่นเดียวกัน

11 (4) อำนาจการกั๊กมีน้อย เพราะมิได้รวมเป็นระบบอันเดียวกัน และมีได้รวมการ
12 เสี่ยงภัยไว้ในสหกรณ์เดียว

13 (5) หน้าที่ในการซื้อ การผลิตสินค้าและการจำหน่าย ไม่ประสานกันเท่าที่ควร เพราะ
14 สหกรณ์กลางอาจไม่รู้ถึงส่วนสัดส่วนที่สหกรณ์ท้องถิ่นต้องการจึงเป็นอุปสรรคในการพัฒนาแผน
15 ระยะยาว

16 (6) การผลิตสินค้าหรือการดำเนินการอื่นๆ ให้ผสมผสานกันในแนวคิดไม่อาจทำได้โดย
17 สหกรณ์กลาง เพราะไม่สามารถควบคุมผลกำไรได้ทุกระดับ

18 (7) การบัญชีและการสอบบัญชีไม่เป็นรูปแบบเดียวกันและเพียงพอในทุกสหกรณ์ จึง
19 เป็นอุปสรรคในการวิเคราะห์เปรียบเทียบประสิทธิภาพการดำเนินงาน

20 สหกรณ์แบบรวมเข้าจุดกลาง

21 ข้อดี

22 (1) สำนักงานกลางของสหกรณ์มีอำนาจควบคุมพนักงานในระดับท้องถิ่นโดยสมบูรณ์
23 รวมทั้งการคัดเลือกการฝึกอบรม การโยกย้าย และบังคับบัญชี จึงเป็นผลดีต่อการสร้างปริมาณธุรกิจ
24 และทำให้การดำเนินงานบรรลุประสิทธิภาพ

25 (2) การตัดสินใจที่สำคัญๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อการขายส่งและการผลิตสินค้าสามารถ
26 ทำและปฏิบัติได้เร็วกว่า

27 (3) เงินทุนและบุคลากรมีพร้อมที่จะจัดสรรให้กิจกรรมที่ต้องการรีบด่วน

28 (4) การหาทุนจากสมาชิกโดยส่วนรวมอาจทำได้ง่ายกว่าเพราะสหกรณ์กลาง
29 มีลักษณะผสมผสานกันมากกว่า และไม่มีการแข่งขันในการลงทุนของสมาชิกที่อาจมีอยู่ระหว่าง
30 องค์การกลางแบบสหพันธ์และสหกรณ์ท้องถิ่น

1 (5) อำนาจการกู้ยืมโดยปกติมีมากกว่าเพราะการกู้ในปริมาณมากกว่า มีการ
2 เสี่ยงภัยร่วมกันและเข้าถึงตลาดเงินได้มากกว่า

3 (6) หน้าที่ในการซื้อ การผลิตสินค้า และการจำหน่าย มีการประสานกันดีกว่าและทำ
4 ให้เกิดประสิทธิภาพดีกว่า เพราะสินค้าที่ขายปลีกทั้งหมดจะส่งมาจากสหกรณ์กลาง จึงสามารถพัฒนา
5 แผนระยะยาวได้ประสิทธิผลมากกว่า

6 (7) การบัญชีรวมอยู่ในส่วนกลางเป็นแบบเดียวกัน และจัดทำได้ประสิทธิภาพ
7 มากกว่าการสอบบัญชีภายในและการวิเคราะห์อย่างมีประสิทธิภาพเป็นผลให้มีการควบคุมที่ดีขึ้น

8 (8) การผลิตสินค้าและการแปรรูป และการดำเนินการอื่นๆ ให้ผสมผสานกันในแนวตั้ง
9 สามารถทำได้ง่ายกว่า เพราะสหกรณ์ควบคุมผลกำไรทุกระดับของการดำเนินการ

10 (9) ธุรกิจส่วนใหญ่ของผู้มีได้เป็นสมาชิกสามารถดำเนินการได้โดยร้านค้าบางแห่ง ใน
11 เมื่อเป็นผลดี โดยไม่มีผลกระทบอย่างมากมาต่อเปอร์เซ็นต์ทั้งหมดของธุรกิจสหกรณ์

12 ข้อจำกัด

13 (1) สมาชิกอาจมีความรู้สึกในความเป็นเจ้าของ การควบคุม ความรับผิดชอบและ
14 ความภาคภูมิใจน้อยกว่า เพราะศูนย์การดำเนินการอยู่ห่างไกลจากสมาชิกกว่าในกรณีของสหกรณ์ท้องถิ่น
15 และเพราะว่าสมาชิกมีเสียงโดยตรงในการกำหนดนโยบายน้อยกว่า

16 (2) สมาชิกอาจมีการติดต่อและการสื่อสารกับฝ่ายจัดการน้อยกว่าและดังนั้นจึงมี
17 ความเข้าใจและมีส่วนร่วมในกิจการสหกรณ์น้อยกว่า

18 (3) การควบคุมระบบทั้งปวงบางที่มักเป็นแบบครอบงำโดยเจ้าหน้าที่ (กรรมการ
19 ผู้บริหาร) มากกว่า หรือถูกควบคุมจากเบื้องบน

20 (4) ฝ่ายปฏิบัติการอาจมีความฉับไวต่อความต้องการของสมาชิกน้อยกว่า และ
21 สามารถปรับปรุงและเพิ่มบริการท้องถิ่นได้ช้ากว่า

22 (5) ประสบการณ์ในด้านนโยบายดำเนินงาน และวิถีปฏิบัติในระดับท้องถิ่นมักจะไม่มี
23 พร้อมอย่างในระบบสหพันธ์ที่สหกรณ์ท้องถิ่นมีความเป็นอิสระ

24 (6) การที่จะอ้างไว้ซึ่งการประชาสัมพันธ์ที่ดีในระดับท้องถิ่นอาจทำได้ยากกว่า

25 (7) สมาชิกสาขาที่มีเงินออมสูงอาจต้องดูกลิ่นการขาดทุนของสาขาอื่นๆ หรือต้อง
26 เฉลี่ย เงินออมกับสาขาอื่น

27 (8) การขาดทุน การมีหนี้สิน เป็นภาระของสหกรณ์กลางทั้งหมด แทนที่จะแบ่งสรร
28 ระหว่างสหพันธ์และสหกรณ์ท้องถิ่นที่เป็นสมาชิก

29

30

31

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

กิจกรรม 2.3.2

1. จงอธิบายสหกรณ์ระดับมัธยม (Secondary Cooperative) ว่าคืออะไร
2. ชุมนุมสหกรณ์ (Cooperative Federation) แตกต่างจากสหกรณ์แบบรวมศูนย์ (Centralized Cooperative) อย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 2.3.2 ในคู่มือการศึกษา ตอนที่ 2.3 เรื่องที่ 2.3.2)

1 **เรื่องที่ 2.3.3**

2 **ปัญหาและข้อเสนอแนะการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสหกรณ์**

3

4 โครงสร้างสหกรณ์ก็เปรียบเสมือนฐานรากที่สำคัญของบ้าน หากโครงสร้างที่วางไว้ไม่เหมาะ
5 กับองค์ประกอบของบ้าน หรือการวางรากฐานไว้ในอดีตไม่อาจรองรับกับสภาพความเป็นอยู่
6 ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ สหกรณ์ก็อาจเปรียบได้กับบ้าน จะดำรงอยู่หรือพัฒนาไปได้อย่างไร หากจะย้อนถึง
7 การพัฒนาสหกรณ์ไทยตั้งแต่ยุคแรกถึงปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่ายังไม่เคยมีการพัฒนาโครงสร้างหรือ
8 ปรับเปลี่ยนโครงสร้างไปจากเดิมแต่อย่างใด ทั้งโครงสร้างภายในของสหกรณ์ชั้นปฐม หรือสหกรณ์
9 ท้องถิ่นและโครงสร้างที่เป็นเครือข่ายระหว่างสหกรณ์

10 **ปัญหาและข้อเสนอแนะของโครงสร้างภายในของสหกรณ์ท้องถิ่น**

11 หากพิจารณาองค์ประกอบตามโครงสร้างของสหกรณ์ท้องถิ่น อันได้แก่ สมาชิก
12 คณะกรรมการดำเนินการ และผู้จัดการกับพนักงาน ทำให้เห็นปัญหาเชิงโครงสร้าง ดังนี้

13 1) ปัญหาโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับสมาชิก พบว่า โครงสร้างของสหกรณ์ไม่ได้มีการพัฒนา
14 หรือปรับเปลี่ยนไปตามขนาดและประเภทของสหกรณ์ สหกรณ์เกือบทุกแห่งและทุกประเภทจะมี
15 การใช้โครงสร้างองค์การที่ไม่แตกต่างกัน แม้จะมีจำนวนสมาชิก ขนาดธุรกิจ และพนักงานสหกรณ์
16 เพิ่มขึ้นก็ตาม ทั้งนี้ส่วนใหญ่จะดำเนินตามโครงสร้างที่ใช้กันมาตั้งแต่สมัยแรกตั้ง โดยรัฐเป็นผู้วาง
17 รากฐานไว้ให้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสมาชิก หากสหกรณ์มีขนาดใหญ่ขึ้น การมีส่วนร่วม ความรู้สึกเป็น
18 เจ้าของ จะลดน้อยลงไปอย่างเห็นได้ชัด กิจกรรมต่างๆ ที่สมาชิกจะร่วมกับสหกรณ์เป็นไปได้น้อยมาก
19 หากไม่มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้าง หลายสหกรณ์ใช้ตัวแทนสมาชิกในการประชุมใหญ่ เพราะความไม่
20 สะดวกในการจัดประชุมสมาชิกจำนวนมากๆ รวมถึงค่าใช้จ่ายที่มากตามไปด้วย ขณะเดียวกัน การใช้
21 บริการของสมาชิกก็อาจทำได้ยาก หากสหกรณ์ไม่ปรับเปลี่ยนโครงสร้างเพื่อให้บริการสมาชิกจำนวน
22 มากอย่างทั่วถึง หรือสหกรณ์บางประเภท เช่น ร้านสหกรณ์ที่มีสมาชิกชอบเขตการค้าดำเนินงานที่กว้าง
23 การมีส่วนร่วมเพียงแค่ซื้อสินค้าเท่านั้น ไม่มีการผูกพันด้วยการถือหุ้นอย่างต่อเนื่องดังเช่น สหกรณ์
24 ประเภทอื่น เมื่อไม่อาจแข่งขันด้านผลิตภัณฑ์ได้ กิจกรรมต่างๆ ของสมาชิกก็ลดน้อยลงไป ความเป็น
25 เจ้าของซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำคัญของความเป็นสหกรณ์ก็หมดไป จึงดูเหมือนว่าขนาดและประเภท
26 สหกรณ์ที่ต่างกัน ต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างให้สอดคล้องกันด้วย **นักสหกรณ์บางท่าน เริ่มสับสน**
27 **ถกเถียงในประเด็นที่ว่า สหกรณ์ที่จะประสบความสำเร็จควรเป็นสหกรณ์ขนาดเล็ก เนื่องจาก**
28 **มีความใกล้ชิด มีส่วนร่วมกันในการเป็นเจ้าของมากกว่า** ขณะที่บางท่านเห็นว่า หากธุรกิจ
29 สหกรณ์ไม่มากพอ จะทำให้ไม่สามารถลดต้นทุนการดำเนินงานได้ **ผู้เขียนเห็นว่า สหกรณ์**
30 **เป็นองค์การธุรกิจ ความจำเป็นในทางเศรษฐศาสตร์การทำให้ต้นทุนดำเนินการ และต้นทุน**
31 **สินค้าต่ำ เป็นสิ่งจำเป็น การมีปริมาณธุรกิจที่มากพอจำเป็นยิ่ง หากต้องการพัฒนา และขยาย**

1 ธุรกิจแต่การขยายธุรกิจที่ใหญ่ สมาชิกที่มาก จะทำให้ความรู้สึกเป็นเจ้าของสหกรณ์ลดลง
 2 จึงต้องมีโครงสร้างที่พัฒนาระดับล่างควบคู่ไปด้วย การขยายสาขา และการพัฒนาโครงสร้าง
 3 สมาชิกในระดับกลุ่มจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง

4 2) ปัญหาโครงสร้างที่เกี่ยวกับคณะกรรมการดำเนินการ คณะกรรมการดำเนินการถือเป็น
 5 ผู้บริหารระดับสูงของสหกรณ์ เป็นผู้กำหนดนโยบายและกรอบการดำเนินงานอย่างกว้างๆ ของ
 6 สหกรณ์ ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของสหกรณ์ ผู้เขียนเห็นว่าประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง
 7 กับโครงสร้างในองค์ประกอบนี้คือ การได้มาซึ่งคณะกรรมการ การตรวจสอบการทำงานของ
 8 คณะกรรมการ การได้มาซึ่งคณะกรรมการมีผลต่อศักยภาพของคณะกรรมการ ปัญหาที่พบคือ
 9 คณะกรรมการที่ขาดความรู้และประสบการณ์ที่เหมาะสมกับหน้าที่ความรับผิดชอบ วิธีการเลือกตั้ง
 10 คณะกรรมการ ไม่ได้เป็นวิธีที่ดีที่สุดที่จะได้คณะกรรมการที่ต้องการ หลายครั้งที่สมาชิกเลือกผู้ตนเอง
 11 เห็นว่าเป็นคนดี ซื่อสัตย์ หรือด้วยความคุ้นเคย จึงพบในสหกรณ์ไม่น้อยว่า ได้คณะกรรมการ ที่ซื่อสัตย์
 12 เสียสละ แต่ไม่มีทักษะเชิงธุรกิจ ขาดวิสัยทัศน์เชิงบริหาร การพัฒนาสหกรณ์จึงเป็นไปได้ช้า ในทาง
 13 ตรงข้าม หากได้คณะกรรมการที่เก่ง มีความรู้ แต่ขาดความซื่อสัตย์ สุจริต ก็ไม่เป็นผลดีต่อสหกรณ์
 14 จึงมีความพยายามที่จะไม่ให้คณะกรรมการดำรงอยู่เกิน 2 วาระ ซึ่งถือเป็นการแก้ปัญหาก็ไม่ตรงจุด
 15 ผู้เขียนเห็นว่าคณะกรรมการที่ได้รับการเลือกตั้ง ควรมีการกำหนดคุณสมบัติที่สำคัญเบื้องต้น เช่น
 16 คุณวุฒิ ประสบการณ์ เป็นต้น ที่คิดว่าจะจะเป็นประโยชน์กับสหกรณ์มากที่สุด ขณะเดียวกัน ก็สามารถ
 17 กำหนดค่าตอบแทนที่จูงใจในการทำงานด้วย ในกรณีที่ไม่สามารถจะหาบุคคลที่เหมาะสมได้
 18 โครงสร้างสหกรณ์ควรยืดหยุ่น ให้มีกลุ่มคณะบุคคลที่มีความสามารถ ในจำนวนที่ไม่มากกว่ากึ่งหนึ่ง
 19 ของคณะกรรมการเป็นผู้บริหาร โดยได้รับผลตอบแทนพอสมควร สำหรับในกรณีที่ได้คณะกรรมการที่มี
 20 การทุจริต หรืออาจทำงานไม่มีประสิทธิภาพ ควรมีกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจตรวจสอบ ประเมินผล
 21 การทำงานของคณะกรรมการได้อย่างอิสระ ปัจจุบันแม้จะมีผู้ตรวจสอบกิจการแล้วก็ตาม แต่อำนาจ
 22 หน้าที่ยังไม่ครอบคลุมภารกิจดังกล่าว ขณะที่สหกรณ์อีกหลายแห่ง ผู้ตรวจสอบกิจการยังทำงานไม่ได้
 23 เต็มที่ กลุ่มบุคคลดังกล่าวต้องไม่อยู่ภายใต้การควบคุม หรือรายงานการปฏิบัติงานต่อคณะกรรมการ
 24 ควรรายงานผลโดยตรงต่อสมาชิกเท่านั้น

25 3) ปัญหาโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับผู้จัดการและพนักงาน สหกรณ์ท้องถิ่นหรือสหกรณ์ขั้นปฐม
 26 ส่วนใหญ่มีสมาชิกไม่มากนัก ทำให้มีพนักงานสหกรณ์ไม่มากเช่นกัน โครงสร้างสหกรณ์ขนาดเล็ก
 27 แต่ละแห่ง ทำให้ค่าใช้จ่ายดำเนินงานค่อนข้างสูง อัตราค่าจ้างแต่ละแห่งจึงต่ำ เมื่อเทียบกับธุรกิจ
 28 เอกชนอื่นๆ ขณะเดียวกัน ความก้าวหน้าในตำแหน่งต่างๆ มีน้อย ยิ่งถ้าเป็นสหกรณ์ขนาดเล็กมาก
 29 เท่าใด ปัญหาดังกล่าวก็จะมากตามไปด้วย ในทางตรงข้าม หากโครงสร้างสหกรณ์เป็นแบบรวมศูนย์
 30 (centralized cooperative) ที่มีขนาดใหญ่ ต้นทุนพนักงานและความก้าวหน้าของตำแหน่ง
 31 การโยกย้าย ทำได้ง่ายกว่า รวมไปถึงการพัฒนาบุคลากร ในการฝึกอบรม และการพัฒนาระบบงาน

1 จะมีประสิทธิภาพมากกว่า และทำได้อย่างต่อเนื่อง สหกรณ์ท้องถิ่นขนาดเล็กและขนาดกลาง
 2 จึงจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายระหว่างกัน เพื่อลดต้นทุนดำเนินงาน ผู้เขียนเห็นว่าหากได้ใช้โครงสร้างการ
 3 รวมศูนย์ที่มีสาขาต่างๆ โดยการรวม ควบกันเป็นสหกรณ์เดียว หรือมีข้อตกลงร่วมกันระหว่างสหกรณ์
 4 ซึ่งกรณีหลังอาจมีปัญหาในทางปฏิบัติที่สหกรณ์แต่ละแห่งมีอิสระต่อกัน และความไม่ต่อเนื่องของ
 5 ผู้บริหารสหกรณ์ สำหรับการควบสหกรณ์ในกรณีแรก ก็อาจเกิดปัญหาในเรื่องการลดบทบาท อำนาจ
 6 ของผู้บริหาร สหกรณ์บางแห่ง หรือไม่เช่นนั้นก็ต้องมีองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อจัดการด้านบุคลากรระหว่าง
 7 สหกรณ์โดยเฉพาะ โดยการร่วมทุนระหว่างสหกรณ์ เป็นต้น

8 **ปัญหาและข้อเสนอแนะโครงสร้างสหกรณ์ภายนอกหรือโครงสร้างแบบเครือข่าย**

9 โครงสร้างสหกรณ์จะกล่าวต่อไปนี้เป็นโครงสร้างสหกรณ์แบบชุมนุมสหกรณ์ (cooperative
 10 federations) ที่เป็นความสัมพันธ์ของสหกรณ์แต่ละระดับ และในระดับเดียวกัน ในโครงสร้างสหกรณ์
 11 แบบรวมศูนย์ (centralized cooperative) ที่มีสาขาต่างๆ ของสหกรณ์ เป็นตัวเชื่อมโยงกับสมาชิกใน
 12 พื้นที่

13 1) ปัญหาโครงสร้างแบบชุมนุมสหกรณ์ ความพยายามผสมผสาน หรือเชื่อมโยงสหกรณ์
 14 ท้องถิ่น (cooperative integration) เพื่อสร้างพลังให้มากขึ้น เป็นชุมนุมสหกรณ์ทั้งในระดับจังหวัด
 15 จนถึงระดับประเทศ ยังมีปัญหาเชิงโครงสร้างอยู่มาก นับตั้งแต่ชุมนุมสหกรณ์ระดับจังหวัดที่พบว่า
 16 ผู้บริหารหรือคณะกรรมการของชุมนุมสหกรณ์จังหวัด ที่มาจากตัวแทนสหกรณ์แต่ละแห่ง ปฏิบัติหน้าที่
 17 เพื่อสหกรณ์ท้องถิ่นแต่ละแห่งมากกว่าในฐานะผู้บริหารงานชุมนุมสหกรณ์จังหวัด ซึ่งถือเป็นส่วนรวม
 18 การดำเนินงานของชุมนุมสหกรณ์ทั้งระดับจังหวัด และระดับประเทศ จึงเป็นไปด้วยความยากลำบาก
 19 อำนาจเบ็ดเสร็จในการทำงานไม่มี ต้องอาศัยความยินยอมของสหกรณ์ท้องถิ่นที่มีความเป็นอิสระของ
 20 แต่ละแห่ง นอกจากนั้นยังทำให้การบริหารงานเกิดความล่าช้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีระดับชั้น
 21 (level) ของสหกรณ์อยู่มาก

22 2) ปัญหาโครงสร้างสหกรณ์แบบรวมศูนย์ อำนาจเบ็ดเสร็จอยู่ที่คณะกรรมการชุดเดียว
 23 ซึ่งมีความเป็นเอกภาพมากกว่าหากเทียบกับชุมนุมสหกรณ์ แต่ที่เป็นปัญหาในปัจจุบันก็คือ สาขาหรือ
 24 หน่วยย่อยต่างๆ ของสหกรณ์ ยังไม่สามารถเชื่อมโยงกับสาขาใหญ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
 25 ขณะเดียวกันก็ไม่อาจทำให้สมาชิกในสาขาต่างๆ มีกิจกรรมหรือมีส่วนร่วมอย่างเพียงพอ ทำให้ขาด
 26 ความรู้สึกเป็นเจ้าของ โครงสร้างในระดับสาขาหรือหน่วยย่อย จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของ
 27 โครงสร้างแบบนี้ที่ต้องให้ความสำคัญมากขึ้น

28
 29
 30
 31

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

กิจกรรม 2.3.3

1. จงอธิบายปัญหาที่สำคัญ โครงสร้างสหกรณ์ท้องถิ่น และโครงสร้างแบบเครือข่าย
2. ท่านมีแนวคิดที่จะแก้ปัญหาในข้อ 1 อย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 2.3.3 ในคู่มือการศึกษา ตอนที่ 2.3 เรื่องที่ 2.3.3)

แผนการสอนตอนที่ 2.4

การเปรียบเทียบระหว่างสหกรณ์กับองค์กรธุรกิจอื่น

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 2.4 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

2.4.1 แนวคิดสหกรณ์เชิงธุรกิจ

2.4.2 การเปรียบเทียบสาระสำคัญของสหกรณ์กับองค์กรธุรกิจ

2.4.3 สถานการณ์และทิศทางสหกรณ์ไทย

แนวคิด

1. สหกรณ์เป็นองค์กรที่มีจุดมุ่งหมายทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม แต่ในด้านเศรษฐกิจ สหกรณ์ถือเป็นธุรกิจที่มีความพิเศษหรือเป็นวิสาหกิจธุรกิจ (Business Enterprise) แตกต่างจากธุรกิจอื่น กล่าวคือ เป็นองค์กรธุรกิจที่ผู้เป็นเจ้าของ ผู้ควบคุม และผู้ให้บริการ เป็นกลุ่มคนเดียวกัน คือ สมาชิกนั่นเอง

2. นอกจากความแตกต่างระหว่างสหกรณ์กับธุรกิจอื่นในข้อ 1 แล้ว ยังมีความแตกต่างในด้านธรรมชาติของการรวมกัน กล่าวคือ สหกรณ์เน้นการรวมคนมากกว่าการรวมทุน โดยสหกรณ์ยอมให้ทุนทำหน้าที่ได้ประการเดียว คือ ผลตอบแทนในรูปแบบเงินปันผล นอกจากนี้ หากได้รับกำไร ซึ่งเรียกว่า เป็นเงินส่วนเกิน จะนำมาแบ่งปันกัน รวมถึงมูลค่าของหุ้นจะไม่มี การขึ้นลงเช่นธุรกิจอื่น ๆ

3. มองโดยภาพรวม พบว่า สหกรณ์ที่มีบทบาทความสำคัญต่อประเทศมากที่สุด เห็นจะเป็นสหกรณ์ภาคการเกษตร ซึ่งรวมถึงสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม และสหกรณ์ประมง เพราะมีส่วนช่วยพยุงฐานะของเกษตรกรได้มาก แต่หากพิจารณาถึงอัตราความเจริญเติบโต โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเงินทุน พบว่า สหกรณ์ออมทรัพย์มีอัตราความเจริญสูงมากที่สุด ตรงกันข้ามสหกรณ์ร้านค้า จะเป็นสหกรณ์ที่มีการถดถอยลงเป็นอย่างมาก เพราะมีคู่แข่งทางการค้าที่สำคัญ และได้เปรียบยิ่ง ทิศทางของสหกรณ์จะเป็นอย่างไร ดูว่ารัฐยังคงมีบทบาทอยู่มากทีเดียว

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 2.4.1 “แนวคิดสหกรณ์เชิงธุรกิจ” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายถึงแนวคิดสหกรณ์ในด้านธุรกิจได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 2.4.2 “การเปรียบเทียบสาระสำคัญของสหกรณ์กับองค์การธุรกิจ” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายถึงความแตกต่างของสหกรณ์กับองค์การธุรกิจได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 2.4.3 “สถานการณ์และทิศทางสหกรณ์ไทย” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายถึงสถานการณ์สหกรณ์ไทยในภาคการเกษตรและนอกภาคเกษตร รวมถึงทิศทางในอนาคตได้

1

2 **เรื่องที่ 2.4.1**3 **แนวคิดสหกรณ์เชิงธุรกิจ**

4

5 โบล และ สก็อตต์ (Blau and Scott) แบ่งองค์การออกเป็น 4 ประเภท คือ (1) องค์การ
6 ผลประโยชน์ร่วมกัน (mutual benefit organizations) (2) องค์การบริการ (service organizations)
7 (3) องค์การสาธารณสมบัติ (commonweal organizations) (4) องค์การธุรกิจ (business
8 organizations) **องค์การผลประโยชน์ร่วมกัน** เช่น สโมสร พรรคการเมือง สหภาพแรงงาน องค์การ
9 ศาสนา ฯลฯ มีจุดมุ่งหมายอำนวยความสะดวกแก่สมาชิกของตนเป็นเบื้องต้น สหกรณ์มิใช่องค์การที่ว่านี้
10 **องค์การบริการ** เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน ฯลฯ มีจุดมุ่งหมายอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน
11 ผู้ใช้บริการ สหกรณ์ก็ไม่จัดอยู่ในองค์การประเภทนี้ เช่นเดียวกัน สหกรณ์ก็ไม่ใช่ **องค์การสาธารณ**
12 **สมบัติ** เช่น กรมตำรวจ กองทัพ กรมสรรพากร ฯลฯ ที่อำนวยความสะดวกแก่สาธารณชนอย่างสมบูรณ์
13 ส่วน **องค์การธุรกิจ** ที่มีจุดมุ่งหมายอำนวยความสะดวกแก่ผู้เป็นเจ้าของ องค์การประเภทนี้ได้แก่
14 อุตสาหกรรม การค้า บริษัทประกันภัย ธนาคาร ฯลฯ สหกรณ์จัดเข้าอยู่ในองค์การประเภทหลังนี้

15 เห็นได้ชัดว่า โบล และ สก็อตต์ มองสหกรณ์ในฐานะที่เป็นองค์การธุรกิจ เป็นการมองสหกรณ์
16 ในแง่เศรษฐกิจ จากคำอธิบายนี้ หากจะสรุปเอาว่า สหกรณ์มีหน้าที่เพียงด้านเดียว คือ ทำธุรกิจหรือ
17 กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ย่อมเป็นข้อสรุปที่คลาดเคลื่อน

18 ดร.ยอร์ช โฟเกต์ กล่าวว่า “สิ่งที่ทำให้สถาบันสหกรณ์แตกต่างไปจากกิจการและสมาคม
19 แบบอื่นๆ คือ สถาบันสหกรณ์เดินมุ่งสู่จุดหมายโดยมรรควิธีจัดองค์การกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ดังนั้น
20 ข้อแตกต่างจึงอยู่ที่ส่วนประกอบสองอันที่เชื่อมต่อกันคือ อันหนึ่งคือ สังคม และอันหนึ่งคือ เศรษฐกิจ”

21 ถ้าจะเปรียบกับเงินเหรียญ เราอาจมองสหกรณ์ได้สองด้านเช่นเดียวกัน คือ ด้านหัวเป็น
22 เศรษฐกิจ ด้านก้อยเป็นสังคม แต่ก่อนอื่นจะแนะนำให้ท่านรู้จักสหกรณ์ในด้านเศรษฐกิจ ซึ่งน่าจะต้อง
23 ให้ความสำคัญเป็นอันมาก ในด้านเศรษฐกิจสหกรณ์เป็นวิสาหกิจธุรกิจ (business enterprise) หรือ
24 องค์การธุรกิจเช่นเดียวกับธุรกิจอื่น ดังที่ โบล และ สก็อตต์ อ้างถึง แต่ธุรกิจสหกรณ์เป็นธุรกิจแบบ
25 พิเศษ มีลักษณะพื้นฐานแตกต่างจากธุรกิจอื่นอย่างเห็นได้ชัด

26 วิสาหกิจธุรกิจในระบบเศรษฐกิจแบบผสม ถ้าหากไม่นับรวมรัฐวิสาหกิจแล้ว อาจแบ่งออกได้ 4
27 ประเภท คือ (1) ธุรกิจที่ดำเนินการหรือเป็นเจ้าของโดยบุคคลคนเดียว (single or individual
28 proprietorships) (2) ธุรกิจแบบหุ้นส่วน (partnerships) (3) บริษัท หรือ บริษัท จำกัด (regular
29 corporations or limited companies) และ (4) สหกรณ์ (cooperatives)

30 วิสาหกิจธุรกิจ 3 ประเภทแรกก่อตั้งขึ้นเพื่อความมุ่งหมายในการผลิต หรือแจกจ่ายสินค้าหรือ
31 บริการ และขายสินค้าและบริการดังกล่าวให้แก่ลูกค้า ผู้เป็นเจ้าของ หุ้นส่วน หรือผู้ถือหุ้นในกิจการมิได้

1 ลงทุนเพื่อจัดหาสินค้าหรือบริการมาสนองความต้องการของตนเองแต่อย่างไร การที่เอกชนเปิดร้าน
2 จำหน่ายสินค้า ก่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรม หรือดำเนินกิจการจัดรถรับส่งผู้โดยสาร มิใช่เพราะมีความ
3 ต้องการบริโภคสินค้าที่เขาจำหน่ายหรือผลิตขึ้น หรือต้องการใช้รถโดยสารของตนเอง แต่ลงทุนเพื่อ
4 ผลตอบแทนทางการเงิน หรือหากำไรจากการขายสินค้าและบริการให้คนอื่น ๆ

5 สหกรณ์เป็นธุรกิจที่มีวิถีดำเนินงานแตกต่างจากธุรกิจอื่น สหกรณ์เกิดขึ้นโดยกลุ่มคนที่มีความ
6 ต้องการร่วมกัน การที่ประชาชนรวมกันก่อตั้งสหกรณ์และนำเงินมาลงทุนในสหกรณ์มิใช่เพื่อขายสินค้า
7 หรือบริการให้บุคคลอื่น แต่เพราะต้องการใช้สินค้าหรือบริการสำหรับตนเอง เช่น มีความต้องการซื้อ
8 สิ่งของเครื่องใช้จากสหกรณ์ ต้องการสินเชื่อจากสหกรณ์ ต้องการขายหรือให้สหกรณ์จัดการขาย
9 ผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ของตนเอง ต้องการบริการรถโดยสาร หรือบริการอื่นๆ ของสหกรณ์

10 ศาสตราจารย์อเล็กซานเดอร์ ฟราเซอร์ เกลดลอร์ ให้คำนิยาม เพื่อเน้นถึงธรรมชาติและลักษณะ
11 สำคัญขององค์การสหกรณ์ในฐานะที่เป็นวิสาหกิจธุรกิจ โดยศึกษาการเชื่อมโยงระหว่าง การเป็น
12 เจ้าของ การควบคุม และการใช้บริการ ว่า ในธุรกิจทุนนิยมขนาดใหญ่มีส่วนประกอบที่ต่างกันและ
13 แยกกันเป็นสามส่วนคือ (1) ผู้ลงทุนซึ่งเป็นเจ้าของ (2) ผู้บริหารระดับสูงเป็นฝ่ายควบคุม และ (3)
14 ลูกค้าผู้ใช้บริการ ส่วนทั้งสามนี้แสดงให้เห็นการแบ่งแยก และความขัดแย้งในผลประโยชน์ของแต่ละ
15 ฝ่ายที่มักจะมีอยู่เสมอ

21 ภาพที่ 4 องค์ประกอบธุรกิจขนาดใหญ่

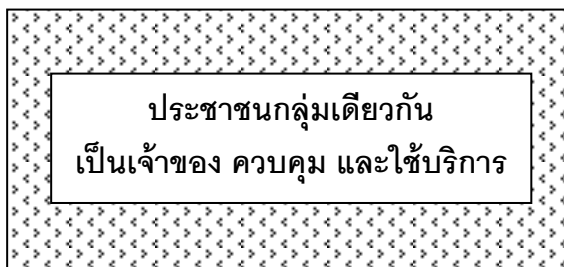
22 ในธุรกิจขนาดเล็ก สถานการณ์จะดีกว่าธุรกิจขนาดใหญ่มาก เพราะสองส่วนแรกมักจะเป็นอัน
23 เดียวกันหรือสัมพันธ์กันใกล้ชิด แต่คงมีการแยกออกเป็นส่วนตัวได้อยู่ นั่นเอง ดังภาพที่ 5

28 ภาพที่ 5 องค์ประกอบธุรกิจขนาดเล็ก

29 แต่ธุรกิจสหกรณ์มีความมุ่งหมายเพื่อให้ส่วนประกอบดังกล่าวเป็นอันเดียวกัน และด้วยเหตุนี้จึง
30 สร้างระบบรวม ทำให้เกิดเอกภาพในความมุ่งหมาย ดังภาพที่ 6

1
2
3
4
5
6

7

ภาพที่ 6 องค์ประกอบธุรกิจสหกรณ์

8

ดังนั้น อาจให้คำนิยามได้ว่า สหกรณ์เป็นองค์การธุรกิจซึ่งส่วนประกอบเป็นเจ้าของ
9 การควบคุม และการใช้ รวมอยู่ในประชาชนกลุ่มเดียวกัน คือ สมาชิก เลดลอร์ กล่าวว่า ถ้าคำ
10 นิยามนี้ถือว่าถูกต้องแล้ว ก็เป็นการง่ายที่จะตัดสิน “ความเป็นสหกรณ์” ของธุรกิจที่เรียกว่าสหกรณ์ ไม่
11 ว่าอำนาจการเป็นเจ้าของ ความรับผิดชอบในการควบคุม และผลประโยชน์จากการใช้บริการ อย่าง
12 น้อยที่สุดจะเป็นของกลุ่มคนที่รวมกันเป็นสมาชิกได้หรือไม่

13

คำนิยามอีกอันหนึ่งที่ เลดลอร์ ได้ยกเป็นตัวอย่างและให้ความเห็นว่าแม้คำนิยามนี้จะเขียนขึ้น
14 มาแล้ว แต่นักคิดและผู้นำสหกรณ์จำนวนมากในปัจจุบันอาจเห็นด้วย ได้แก่คำนิยามของศาสตราจารย์
15 ชาร์ลส์ จีด (Charles Gide, 1847-1932) นักเศรษฐศาสตร์ และนักสหกรณ์ผู้มีชื่อเสียงชาวฝรั่งเศส ซึ่ง
16 กล่าวไว้ว่า “สหกรณ์ คือ กลุ่มคนที่มุ่งดำเนินการตามจุดมุ่งหมายร่วมกันทางเศรษฐกิจ สังคม และ
17 การศึกษา โดยมรรควิธีธุรกิจ” เลดลอร์ ชี้ว่าข้อดีของคำนิยามนี้อยู่ที่ จีด เห็นว่าการดำเนินธุรกิจมิใช่
18 จุดหมายปลายทางในตัวของมันเอง แต่เป็นมรรควิธีที่ทำให้ความต้องการของมนุษย์ได้รับประกันและ
19 เป็นที่พอใจ

20

เลดลอร์ อธิบายว่า สหกรณ์ทุกรูปมีลักษณะสำคัญที่เด่นชัดดังนี้

21

1) สหกรณ์ประกอบด้วยกลุ่มคนร่วมมือกันทำกิจการบางอย่าง ซึ่งถ้าหากต่างคนต่าง
22 ทำแล้วจะไม่สามารถทำกิจการนั้นได้ดีเท่าที่ควร

23

2) สหกรณ์มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บริการบางอย่างที่จำเป็นหรือต้องการในชีวิตของ
24 ประชาชน

25

3) การดำเนินงานของสหกรณ์ยึดหลักการช่วยตนเอง กล่าวคือ ประชาชนรวมกันเข้า
26 เป็นสหกรณ์เพื่อแก้ปัญหาของตนเอง

27

4) การทำธุรกิจของสหกรณ์เกิดจากแรงจูงใจที่จะให้บริการ มิใช่เพื่อความมุ่งหมายใน
28 การหากำไร

29

ลักษณะสำคัญของสหกรณ์ทั้ง 4 ประเภทนี้ เป็นการอธิบายสหกรณ์ในฐานะที่เป็น
30 องค์การธุรกิจ ซึ่งอาจอธิบายเพิ่มเติมให้ชัดเจน ดังนี้

1 **ประการที่ 1** สหกรณ์คือคณะบุคคล หรือ กลุ่มคนที่ร่วมมือกันดำเนินกิจการอย่างใด
 2 อย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างเพื่อแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ร่วมกัน เมื่อร่วมมือกันแล้วจะสามารถทำได้ดีกว่าที่
 3 ต่างคนต่างทำ ลักษณะข้อนี้แสดงให้เห็นว่า สหกรณ์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนมีความต้องการ
 4 ร่วมกัน มีปัญหาทางเศรษฐกิจ (อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง) ที่จะต้องร่วมกันแก้ไข เช่น ต้องการ
 5 สินเชื่อหรือกู้ยืมเงินไปใช้ในการผลิตหรือบริโภค โดยเสียดอกเบี้ยย่อมเยา ต้องการซื้อสิ่งของเครื่องใช้ที่
 6 จำเป็นและมีคุณภาพดีในราคาพอสมควร โดยไม่ถูกเอาเปรียบคดโกง ต้องการขายผลิตภัณฑ์
 7 หรือสิ่งผลิตให้ได้ราคาดีหรือได้รับผลตอบแทนสูงขึ้น ต้องการที่อยู่อาศัยในราคาถูก ต้องการบริการใน
 8 ด้านการชลประทาน กระแสไฟฟ้า บริการขนส่ง การประกันภัย ฯลฯ และเมื่อรวมกลุ่มกันเป็นสหกรณ์
 9 จะสามารถแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ร่วมกันได้ดีกว่า หรือมีประสิทธิภาพกว่าที่ต่างคนต่างแก้ปัญหาของ
 10 ตนเอง ภายใต้การร่วมมือกันอย่างจริงจังและดำเนินงานเป็นปึกแผ่นอย่างมีระบบและภายใต้เงื่อนไข
 11 บางประการ ย่อมทำให้เกิดอำนาจการต่อรอง เกิดการประหยัด และได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนสูง
 12 เพราะสามารถขจัดกำไรของพ่อค้าคนกลางที่ไม่จำเป็นออกไปได้ ยกตัวอย่าง เมื่อประชาชนรวมกัน
 13 ก่อตั้งเป็นองค์การถาวร (เช่นสหกรณ์) ก็สามารถจัดหาสินเชื่อหรือเงินกู้มาได้จำนวนมาก ในอัตรา
 14 ดอกเบี้ยต่ำ สามารถสั่งซื้อสิ่งของที่ต้องการมาไว้คราวละมากๆ และได้ราคาถูกลงกว่าที่ต่างคนต่างซื้อ ถ้า
 15 ยิงสามารถผลิตสินค้าขึ้นเองก็ยิ่งจะทำให้ราคาถูกลง ในด้านการขาย ถ้ารวมกันขายคราวละมากๆ หรือ
 16 แปรรูปก่อนขาย จะทำให้มีอำนาจในการต่อรองกับผู้ซื้อและได้รับผลตอบแทนสูงกว่าที่ต่างคนต่างขาย
 17 ถ้าสามารถส่งผลิตภัณฑ์ หรือสินค้าไปขายยังตลาดปลายทางหรือส่งออกต่างประเทศ ก็ย่อมได้ราคา
 18 ดีกว่าขายในตลาดท้องถิ่น หรือถ้าคนงานรวมกันก่อตั้งสหกรณ์การผลิต โดยร่วมกันผลิตสินค้าโดย
 19 คนงานเป็นเจ้าของและควบคุมโรงงานอุตสาหกรรม ย่อมจะได้รับผลตอบแทนสูงกว่าการรับจ้างเป็น
 20 คนงานในโรงงาน

21 **ประการที่ 2** จุดมุ่งหมายของสหกรณ์ก็คือการให้บริการแก่ประชาชน การที่ประชาชน
 22 รวมกลุ่มกันเป็นสหกรณ์ หรือเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์ ก็เพื่อให้สหกรณ์จัดบริการสนองความ
 23 ต้องการของสมาชิก เช่น บริการในด้านสินเชื่อ การซื้อ การขายหรือการตลาด การประกันภัย การจัดหา
 24 ที่อยู่อาศัย ฯลฯ ดังได้กล่าวมาแล้ว จึงกล่าวได้ว่า หน้าที่ของสหกรณ์ คือ **การให้บริการ** ฉะนั้น เงื่อนไข
 25 สำคัญของการก่อตั้งสหกรณ์ก็คือ ความต้องการของประชาชน ต้องการบริการ เพื่อสนองความต้องการ
 26 ของตนเอง

27 **ประการที่ 3** สหกรณ์เป็นองค์การช่วยตนเอง โดยการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
 28 ในหมู่ประชาชนที่เป็นสมาชิก เพื่อแก้ปัญหาที่มีอยู่ร่วมกัน คติที่สหกรณ์ยึดถืออย่างมั่นคงคือ **ช่วย**
 29 **ตนเองและช่วยซึ่งกันและกัน** (self help and mutual help) และ **แต่ละคนเพื่อส่วนรวมและ**
 30 **ส่วนรวมเพื่อแต่ละคน** (one for all and all for one)

1 **ประการที่ 4** การที่ประชาชนรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์มิใช่เพื่อหากำไรจากการลงทุน
 2 ให้มากที่สุดหรือหวังผลตอบแทนจากการลงทุนสูงสุดอย่างในธุรกิจอื่น แต่เพื่อจะให้สหกรณ์จัดบริการ
 3 ที่ดีที่สุดแก่สมาชิก นี่คือความคิดพื้นฐานอย่างหนึ่งของสหกรณ์ เพื่อสนับสนุนแนวความคิดนี้
 4 ให้หนักแน่นยิ่งขึ้น นักสหกรณ์จึงมักจะกล่าวว่า สหกรณ์เป็นสมาคมที่ให้บริการทางเศรษฐกิจโดย
 5 ไม่คิดกำไรในฐานะผู้ประกอบการ เป็นการยืนยันว่า หน้าที่ของสหกรณ์ คือการให้บริการ และเพื่อเป็น
 6 การเน้นเจตนารมณ์ให้หนักแน่นยิ่งขึ้น นักสหกรณ์จะใช้คำว่า “บริการในราคาต้นทุน” (service at
 7 cost) ซึ่งหมายความว่า ให้บริการโดยไม่คิดกำไร

8 เลดลอร์ กล่าวว่า การอธิบายสหกรณ์ในแง่จุดมุ่งหมายอาจทำให้เข้าใจสหกรณ์ง่ายยิ่งขึ้น
 9 จุดมุ่งหมายของสหกรณ์มีดังต่อไปนี้

- 10 1) สหกรณ์มีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดหาสินค้าและบริการในราคาต้นทุน
- 11 2) สหกรณ์มีจุดมุ่งหมายขจัดกำไรที่ไม่จำเป็นของพวกคนกลางในการค้าและพาณิชย์
- 12 3) สหกรณ์พยายามป้องกันการแสวงหาประโยชน์ของสมาชิกที่อ่อนแอในสังคม
- 13 4) สหกรณ์มีจุดมุ่งหมายเพื่อป้องกันการสิทธิของประชาชน ทั้งในฐานะผู้ผลิต และ

14 ผู้บริโภค

- 15 5) สหกรณ์ส่งเสริมความเข้าใจซึ่งกันและกัน และการศึกษาในหมู่สมาชิก และ
- 16 ประชาชนทั่วไปในที่สุด

17 การอธิบายสหกรณ์ในแง่ของจุดมุ่งหมายนี้ สามารถชี้ให้เห็นลักษณะทางสังคมของสหกรณ์
 18 ด้วย

19 รายงานคณะกรรมการหลักสหกรณ์ ICA กล่าวว่า สหกรณ์นั้นมีจุดมุ่งหมายไกลกว่า
 20 การส่งเสริมผลประโยชน์ของสมาชิกรายบุคคลที่ประกอบเป็นสหกรณ์ จุดมุ่งหมายของ
 21 สหกรณ์คือการส่งเสริมความก้าวหน้าและสวัสดิภาพของมนุษยชาติมากกว่า ด้วยจุดมุ่งหมาย
 22 อันนี้ทำให้สหกรณ์แตกต่างจากวิสาหกิจเศรษฐกิจธรรมดา และแสดงเหตุผลที่ทดสอบได้ ไม่
 23 เพียงแต่เหตุผลง่าย ๆ จากจุดยืนของสหกรณ์ที่เป็นธุรกิจที่มีประสิทธิภาพ แต่จากจุดยืนที่
 24 สหกรณ์ส่งเสริมค่านิยมทางสังคมและจริยธรรม ซึ่งยกระดับชีวิตมนุษย์ให้สูงกว่าวัตถุและสัตว์
 25 ทั้งปวง

26 นอกจากนี้ยังมีการนิยามคำว่าสหกรณ์ที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับธุรกิจหรือเศรษฐกิจ ดังเช่น

27 ● สหกรณ์เป็นองค์การแบบหนึ่งที่บุคคลรวมกันเข้าด้วยความสมัครใจ ในฐานะที่เป็น
 28 มนุษย์ โดยยึดหลักความเสมอภาค เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตนเอง

29 ● สหกรณ์เป็นสมาคมที่ก่อตั้งขึ้นในกลุ่มคนอ่อนแอ เพื่อความมุ่งหมายในการค้า
 30 ร่วมกัน และดำเนินการด้วยน้ำใจที่ไม่เห็นแก่ตัว โดยมีข้อกำหนดว่า ทุกคนที่พร้อมจะปฏิบัติหน้าที่
 31 สมาชิกภาพ มีส่วนในผลตอบแทนตามส่วนการใช้ประโยชน์สมาคมของตน

1 ● สหกรณ์เป็นสมาคมที่ให้บริการทางเศรษฐกิจโดยไม่คิดกำไรในฐานะผู้ประกอบการ
2 และบุคคลผู้รับบริการของสมาคมต่างก็เป็นเจ้าของและเป็นผู้ควบคุมกิจการโดยเท่าเทียมกัน

3 ● สหกรณ์เป็นสมาคมของบุคคลที่ร่วมกันเข้าด้วยความสมัครใจเพื่อบรรลุจุดหมาย
4 ร่วมกัน โดยการก่อตั้งองค์การธุรกิจที่ควบคุมแบบประชาธิปไตย ร่วมกันออกทุนที่ต้องการอย่าง
5 เทียบธรรม และยอมรับการมีส่วนร่วมอย่างยุติธรรมในการเสี่ยงภัยและผลประโยชน์ของการดำเนินงาน
6 ที่สมาชิกมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

7 ● สหกรณ์เป็นประชาธิปไตยทางสังคม-เศรษฐกิจ (socio-economic democracies)
8 เป็นเจ้าของและควบคุมโดยสมาชิกผู้ถือหุ้น และมีความมุ่งหมายเพื่อดำเนินการให้บริการที่จำเป็นแก่
9 สมาชิกในราคาต้นทุน

10 ● สหกรณ์เป็นธุรกิจที่สมาชิกเป็นเจ้าของด้วยความสมัครใจ และควบคุมโดยสมาชิก
11 ผู้ถือหุ้น และดำเนินการโดยสมาชิกและเพื่อสมาชิก โดยยึดหลักไม่แสวงหากำไร

12 จากการศึกษาคำนิยามเหล่านี้ พอจะทำให้นักศึกษาทราบลักษณะสำคัญบางประการของ
13 สหกรณ์ที่นักสหกรณ์มีความเห็นสอดคล้องกัน และในขณะเดียวกันจะช่วยให้สามารถเข้าใจลักษณะ
14 พิเศษอื่นๆ จากการมองสหกรณ์ในแง่มุมต่างๆ ในยุคสมัยและในสภาพการณ์ที่ต่างกัน อย่างไรก็ตาม
15 นักศึกษาไม่ควรจะยึดมั่นในคำนิยามอันใดอันหนึ่งจนเกินไป และไม่ควรตัดสินว่าคำนิยามใดถูกต้อง
16 มากกว่ากัน เพราะดังได้กล่าวมาแล้วว่าสหกรณ์ที่เกิดขึ้นหรือมีอยู่ในส่วนต่างๆ ของโลกจะต้องปรับตัว
17 ไปตามเงื่อนไขหรือสภาพการณ์ที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ พื้นฐานความรู้ ภูมิหลัง และประสบการณ์ของ
18 นักวิชาการแต่ละคน นับว่าเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อของเขาด้วย ความจริงมีอยู่ในว่า
19 ในโลกของการเปลี่ยนแปลง สิ่งที่ยอมรับกันว่าเหมาะสมและถูกต้องในอดีต อาจจะไม่เป็นที่ยอมรับ
20 ในปัจจุบันหรืออนาคต แต่สิ่งที่เป็นอยู่หรือเกิดขึ้นในอดีตย่อมมีคุณค่าต่อปัจจุบันและอนาคตเสมอ

21 โดยที่สหกรณ์เป็นสถาบันเศรษฐกิจและองค์การทางสังคมในเวลาเดียวกัน การที่จะทำความเข้าใจ
22 เข้าใจสหกรณ์ให้แจ่มชัดตั้งแต่ต้น ควรทราบแนวความคิดในเรื่อง ธรรมชาติสองประการของสหกรณ์
23 (the dual nature of cooperatives) ซึ่ง เลดลอร์ อธิบายว่า

24 สหกรณ์เป็นธุรกิจและเป็นส่วนของขบวนการสังคมในเวลาเดียวกัน สหกรณ์เป็นธุรกิจ
25 ที่ประสานความมุ่งหมายทางสังคม ธุรกิจเอกชนนั้น โดยปกติอาจบรรลุบทบาทและสำเร็จ
26 ความมุ่งหมายของกิจการโดยดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์เพียงประการเดียวคือ หากำไร
27 ให้เจ้าของกิจการหรือผู้ลงทุน แต่สำหรับสหกรณ์ไม่อาจทำเช่นนั้นได้ และยังคงยึดมั่นในความมุ่งหมาย
28 ของสหกรณ์ คือ ต้องแสดงบทบาทที่ยากกว่าด้วยการเป็นธุรกิจที่มีประสิทธิผล และเป็นสถาบัน
29 ทางสังคมในเวลาเดียวกัน ดังที่ ลินเคิลัน (Murry D. Lincoln) นักสหกรณ์คนสำคัญชาวอเมริกัน
30 กล่าวไว้ว่า

1 “ธุรกิจของเราเป็นธุรกิจที่ท่านอาจหาทำไม่ได้มหาศาลและยังคงล้มเหลว แต่สหกรณ์เป็นธุรกิจ
2 ที่แม้ดำเนินงานเพียงแค่เสมอตัว แต่อาจได้รับความสำเร็จอย่างใหญ่หลวง”

3 แนวความคิด “คู่” ในสหกรณ์นี้มักจะก่อให้เกิดความตึงเครียดต่อระบบสหกรณ์ เพราะ
4 แนวความคิดดังกล่าวยังเป็นที่น่าสนใจผิดอยู่เสมอและได้รับการปฏิเสธโดยสิ้นเชิงจากพวกที่ถือเอา
5 วิธีการและจุดมุ่งหมายของธุรกิจอื่นเป็นเครื่องวัดความสำเร็จทางสหกรณ์ แต่แนวความคิดนี้เป็น
6 แนวทางอันสำคัญสำหรับผู้ที่มีได้วัดธุรกิจสหกรณ์ว่าเป็นเสมือนวิสาหกิจอื่น แต่แตกต่างอย่างสำคัญ
7 ความแตกต่างนี้จะพบในหน้าที่ทางการศึกษาของสหกรณ์ และมีความสำคัญขนาดที่ในการวางหลัก
8 สหกรณ์ในปัจจุบัน ได้กำหนดความรับผิดชอบแก่สหกรณ์เพื่อดำเนินบทบาทในด้านการศึกษา

9 ลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ของสหกรณ์ที่ให้บทบาทคู่ และมีความรับผิดชอบสองประการ
10 พร้อมกันนี้ มาแชลล์ (Alfred Marshall, 1842-1924) นักสหกรณ์รุ่นแรกชาวอังกฤษ ได้กล่าวว่า
11 “ขบวนการอื่นๆ มีจุดมุ่งหมายทางสังคมอันสูงส่ง ขบวนการอื่นๆ มีฐานทางธุรกิจอันกว้างขวาง สหกรณ์
12 มีอย่างเดียวเท่านั้นที่มีสองอย่าง”

13 การสหกรณ์ ถือเป็นระบบเศรษฐกิจหนึ่งหรือไม่ หรือเป็นแต่เพียงภาคหนึ่งในระบบ
14 เศรษฐกิจอื่น ยังเป็นประเด็นที่ยังถกเถียงกันอยู่มาก นักสหกรณ์จำนวนมากในประเทศ
15 ที่ขบวนการสหกรณ์เจริญก้าวหน้า ทั้งในยุโรป และอเมริกา ยืนยันว่า ภาคสหกรณ์มีเหตุผล
16 และหลักฐานอย่างเพียงพอ ที่แสดงว่า สหกรณ์เป็นระบบเศรษฐกิจอีกระบบหนึ่งต่างหาก
17 ขณะที่บางคนเห็นว่า หลักสหกรณ์ เกี่ยวข้องทางด้านจุลภาค ไม่ใช่มหภาค เพราะไม่ได้
18 พยายามอธิบายสังคม หรือเศรษฐกิจส่วนร่วม แต่หากระบบสหกรณ์สามารถนำไปสู่คำตอบ
19 ของสองปัญหาสำคัญบนเศรษฐกิจ คือ (1) การจัดสรรทรัพยากรการผลิต (2) การกระจาย
20 รายได้ ก็น่าจะถือเป็นระบบเศรษฐกิจได้

21 การมองว่าการสหกรณ์ เป็นระบบเศรษฐกิจนั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากการกำหนดให้สหกรณ์
22 มีฐานะเป็นอุดมการณ์ ทั้งนี้ ประพันธ์ เศวตนันท์ อาจารย์ทางด้านสหกรณ์ เห็นว่าระบบสหกรณ์
23 มีปรัชญาทางเศรษฐกิจในด้านสังคมนิยม ด้วยเหตุผลต่อไปนี้

24 1) สหกรณ์ต้องการเน้นประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกทุกคนเป็นส่วนรวมมากกว่า
25 ประโยชน์ของสมาชิกแต่ละคน

26 2) สหกรณ์ต้องการให้สมาชิกแต่ละคนช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

27 3) ระบบสหกรณ์ที่ดีมักจัดระบบเศรษฐกิจโดยวางแผนการผลิต ทั้งในระดับมหภาค
28 และจุลภาค สหกรณ์ในอุดมการณ์จะพยายามให้กลไกราคามีบทบาทน้อยที่สุดในกิจกรรมของตน

29 4) สหกรณ์ต่อต้านระบบคนกลาง และต่อต้านการผูกขาดทางเศรษฐกิจ ไม่ต้องการ
30 มุ่งหากำไรสูงสุด เพียงแต่ต้องการสร้างอำนาจต่อรอง (bargaining power)

31 5) สหกรณ์ต้องการส่งเสริมความเท่าเทียมกันระหว่างมวลสมาชิกทั้งหมด

1 หนึ่ง การมองสหกรณ์ในฐานะเป็นระบบเศรษฐกิจระบบหนึ่ง จะต้องเป็นระบบอย่างแท้จริง
 2 เพราะคำว่าสหกรณ์และระบบสหกรณ์ มีความหมายแตกต่างกัน ในญี่ปุ่น จีน ประเทศในยุโรป ฯลฯ
 3 เรียกได้ว่าเป็นระบบสหกรณ์ แต่ในประเทศไทย สหกรณ์มิได้มีโครงสร้างเป็นระบบ เพราะสหกรณ์
 4 แต่ละแห่งเป็นเอกเทศ เป็นอิสระจากกัน จึงอาจมองได้ว่าเป็นองค์การธุรกิจธรรมดาๆ ประเภทหนึ่ง

5 ทิพย์ ทิพย์ชัยเมธา มองสหกรณ์ในระดับเศรษฐกิจมหภาคว่า เป็นระบบเศรษฐกิจเล็กๆ
 6 อย่างหนึ่งที่เรียกว่า “ระบบสหกรณ์” (Cooperative System or Cooperativism) ที่มุ่งส่งเสริมฐานะ
 7 ทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชน ให้เจริญเติบโต โดยระบบของสหกรณ์ ประกอบด้วย ส่วนดีของ
 8 ระบบทุนนิยม (หรือเสรีนิยม) และส่วนดีของระบบสังคมนิยม แบบบังคับ (หรือระบบคอมมิวนิสต์)
 9 ซึ่งผู้ให้กำเนิดสหกรณ์ได้เลือกสรรเอามารวมไว้ ระบบสหกรณ์ไม่มีลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ของระบบ
 10 ทุนนิยม และระบบคอมมิวนิสต์ รวมอยู่ด้วยเลย

11 สหกรณ์เป็นองค์การที่มีอยู่แทบทุกประเทศในโลก ไม่ว่าจะเป็นประเทศทุนนิยม หรือสังคมนิยม
 12 และเป็นที่ยอมรับเป็นสากลว่า ขบวนการสหกรณ์ที่แข็งแกร่ง เป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดอย่างหนึ่ง
 13 ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ในประเทศที่การสหกรณ์เจริญก้าวหน้ามาก เช่น ฟินแลนด์ สวีเดน
 14 เดนมาร์ก ไอซ์แลนด์ และประเทศในยุโรปหลายประเทศ รวมทั้งแคนาดา อิสราเอล และญี่ปุ่น
 15 ขบวนการสหกรณ์มีบทบาทอย่างสำคัญในการช่วยยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน

16 หากจะมองในด้านธุรกิจและการให้บริการของสหกรณ์ ในปัจจุบันนี้ สหกรณ์สามารถดำเนิน
 17 ธุรกิจให้บริการแก่ประชาชนแทบทุกด้าน นับตั้งแต่ธุรกิจด้านสินเชื่อ การซื้อ การตลาด การทำฟาร์ม
 18 ประมง อุตสาหกรรม เหมืองแร่ ป่าไม้ การเคหะ บริการสาธารณสุขปโภค ประกันภัย ขนส่ง และอื่นๆ
 19 สหกรณ์ในบางประเทศจัดบริการครอบครัวสมาชิกตั้งแต่เกิดจนถึงการจัดการศพ ในด้านความเติบโต
 20 ของธุรกิจ ถ้าจะเปรียบเทียบขนาดธุรกิจและทุนดำเนินงานระหว่างธุรกิจสหกรณ์กับธุรกิจเอกชน
 21 โดยทั่วไป ธุรกิจสหกรณ์ยังนับว่าเป็นรอง แต่ในหลายประเทศที่ขบวนการสหกรณ์เข้มแข็งถึงขนาด
 22 ธุรกิจของสหกรณ์ในบางด้านอาจมีขนาดทัดเทียมหรือใหญ่กว่าของเอกชนเสียด้วยซ้ำ สหกรณ์ผู้บริโภคน
 23 ในบางประเทศมีโรงงานผลิตสินค้านับร้อยโรง มีปริมาณธุรกิจนับแสนล้านบาทต่อปี สหกรณ์
 24 การเกษตรในหลายประเทศสามารถครอบครองผลิตผลการเกษตรบางชนิด ตั้งแต่ 70 ถึง 100
 25 เปอร์เซ็นต์ สหกรณ์ในบางประเทศเป็นผู้นำในการค้าปลีกและการส่งออก ขบวนการสหกรณ์ที่แข็งแกร่ง
 26 เช่นนี้ย่อมเป็นผู้นำในการกำหนดราคาและมาตรฐานสินค้าทั่วประเทศ

27

28

29

30

31

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

กิจกรรม 2.4.1

1. สหกรณ์เป็นองค์การที่แตกต่างจากองค์การอื่นทั่วไป ซึ่งบางที่เรียกว่าเป็นวิสาหกิจ (Business Enterprise) ให้อธิบายถึงองค์ประกอบของผู้เป็นเจ้าของ ผู้ควบคุม และผู้ให้บริการ

2. จงอธิบายแนวคิด “คู่” ของสหกรณ์ (The dual nature of Cooperative) ว่าหมายความว่าอย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 2.4.1 ในคู่มือการศึกษา ตอนที่ 2.4 เรื่องที่ 2.4.1)

1 เรื่องที่ 2.4.2

2 การเปรียบเทียบสาระสำคัญของสหกรณ์กับองค์การธุรกิจ

3

4 สหกรณ์ถือเป็นองค์การธุรกิจประเภทหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าเป็นวิสาหกิจธุรกิจ หรือธุรกิจที่มี
5 ลักษณะเฉพาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีแนวคิด จุดประสงค์สำคัญที่แตกต่างกับธุรกิจอื่นๆ ค่อนข้างมาก
6 ที่เดียว ประกอบบุคคลทั่วไปยังมีความเข้าใจสหกรณ์ค่อนข้างน้อย เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้น
7 ผู้เขียนจึงจะได้เปรียบเทียบสหกรณ์กับธุรกิจอื่นๆ รวมถึงองค์กรต่างๆ ด้วย

8 สหกรณ์กับองค์การการกุศล

9 องค์การการกุศล มีจุดมุ่งหมายประการหนึ่ง เพื่อสงเคราะห์คนยากจนผู้พึ่งตนเองไม่ได้
10 หรือประสบภัย หรือกิจกรรมบางอย่างในรูปของการกุศล เช่น มูลนิธิ กองทุนต่างๆ ตลอดจนสวัสดิการ
11 ในหน่วยงานที่ทำเพื่อประโยชน์ของบุคคลบางพวก จะเห็นได้ว่าผู้ได้รับการช่วยเหลือจากองค์การ
12 การกุศลเหล่านั้น ไม่ได้รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำรงอยู่ขององค์การ หรือเป็นส่วนหนึ่งขององค์การ
13 แต่อย่างใด ขณะที่องค์การนั้นได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกองค์การ ไม่มีธาตุแท้ของการพึ่งตนเอง
14 การช่วยเหลือตนเองโดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันเป็นลักษณะสำคัญของสหกรณ์แต่ประการใด

15 สหกรณ์กับสหภาพแรงงาน

16 สหภาพแรงงานเป็นองค์การของลูกจ้าง มีจุดมุ่งหมายทำให้ลูกจ้างมีเสียง หรือมีกำลังเป็น
17 ปีกแผ่น ในการกำหนดเงื่อนไขการทำงานโดยทั่วไป และบางครั้งยังคลุมถึงเรื่องการเมืองด้วย ทั้งนี้
18 วัตถุประสงค์หลักของสหภาพแรงงาน ได้แก่ การต่อรองกับนายจ้าง เพื่อทำให้ค่าจ้างของลูกจ้างสูงขึ้น
19 ซึ่งหากได้รับการปฏิเสธจากนายจ้าง ก็อาจใช้การหยุดงานเป็นการบังคับ ทั้งนี้ องค์การดังกล่าวมิได้
20 ประกอบธุรกิจเพื่อหากำไรแต่อย่างใด

21 สหกรณ์กับรัฐวิสาหกิจ

22 รัฐวิสาหกิจ ถือเป็นองค์การของรัฐที่จัดบริการให้ประชาชนเป็นสำคัญ มิได้มีจุดมุ่งหมายหลัก
23 ในการทำกำไร แต่ต้องสามารถเลี้ยงตัวเองอยู่ได้ เช่น การรถไฟ การประปา องค์การขนส่งมวลชน เป็น
24 ต้น ผู้รับบริการจากรัฐวิสาหกิจ มิได้เป็นผู้จัดตั้งองค์การขึ้น และมีได้ดำเนินงานโดยหลักวิธีการของ
25 สหกรณ์แต่ประการใด

26 สหกรณ์กับธุรกิจอื่น

27 สหกรณ์มีลักษณะคล้ายคลึงกับองค์การธุรกิจอื่นๆ เช่น บริษัท ห้างหุ้นส่วน ฯลฯ ในแง่ที่มีการ
28 รวมทุน และการประกอบธุรกิจซื้อขาย แต่ก็มีความมุ่งหมาย หลักการแตกต่างกันหลายประการ
29 ดังต่อไปนี้

30

31

ลักษณะ	สหกรณ์	ธุรกิจอื่น
1. วัตถุประสงค์	<p>ให้บริการแก่สมาชิก</p> <p>(ความสำเร็จทางธุรกิจของสหกรณ์วัดจากความสามารถในการให้บริการที่ดีที่สุดหรือมีประสิทธิภาพสูงสุด มิใช่วัดจากผลกำไร)</p>	<p>หากำไรให้ผู้ลงทุน</p> <p>(พยายามหากำไรให้ได้มากที่สุดในตลาดที่มีการแข่งขัน ถ้าไม่มีกำไรต้องเลิกกิจการ)</p>
2. ความเป็นเจ้าของ	<p>เป็นองค์การของผู้ใช้ (บริการ)</p> <p>โดยปกติสหกรณ์ จะรับบุคคลที่มีความต้องการใช้บริการของสหกรณ์ เข้าเป็นสมาชิกอยู่เสมอเท่าที่จะทำได้ แต่ผู้สมัครเข้าเป็นสมาชิก จะต้องมีความสัมพันธ์ตามที่สหกรณ์กำหนด และมีภูมิลำเนาหรือประกอบอาชีพอยู่ในอาณาเขตดำเนินการของสหกรณ์</p>	<p>เป็นองค์การของผู้ลงทุน</p> <p>จำนวนผู้เป็นเจ้าของถูกจำกัดโดยหุ้นที่ออกจำหน่าย เช่น บุคคลคณะหนึ่งประสงค์จะดำเนินธุรกิจในรูปแบบบริษัทจำกัด และต้องการเงินทุนในระยะแรก 10 ล้านบาท จึงเปิดการจำหน่ายหุ้นมูลค่า 10 ล้านบาท เมื่อมีผู้ถือหุ้นครบ 10 ล้านบาทแล้ว แม้จะมีผู้ถือหุ้นเพียง 7-8 คน ก็ก่อตั้งบริษัทได้ (ถ้าหากมีผู้ถือหุ้นครบจำนวนที่กฎหมายกำหนด) และจะไม่มีกำไรจำหน่ายหุ้นหรือเปิดรับผู้ลงทุนอีก เว้นแต่ในกรณีที่ต้องการเพิ่มทุนขยายกิจการ</p> <p>ผู้เป็นเจ้าของ หรือผู้ลงทุนในธุรกิจจะมีภูมิลำเนา หรือถิ่นฐานบ้านช่องอยู่ ณ ที่ใดก็ได้</p>
3. การควบคุม	<p>ควบคุมแบบประชาธิปไตย</p> <p>หนึ่งคนหนึ่งเสียง</p> <p>ในสหกรณ์ สมาชิกหนึ่งคนออกเสียงได้เพียงเสียงเดียว โดยไม่คำนึงว่าจะถือหุ้นในสหกรณ์มากน้อยเพียงใด (หลัก 1 คน 1 เสียงนี้ ถือกันเคร่งครัดในสหกรณ์ชั้นปฐม แต่สำหรับสหกรณ์ชั้นสูงอาจมีการออกเสียง โดยวิธีอื่นโดยยึดหลักประชาธิปไตยตามที่เหมาะสมก็ได้)</p> <p>การออกเสียงในสหกรณ์โดยปกติ สมาชิกหรือผู้มีสิทธิออกเสียง จะต้องออกเสียงด้วยตนเอง จะมอบหมาย</p>	<p>ออกเสียงตามส่วนการลงทุน</p> <p>หนึ่งหุ้น หนึ่งเสียง</p> <p>ในธุรกิจอื่น อำนาจควบคุมจึงตกอยู่กับผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่ไว้ในมือ (ถ้าถือหุ้นถึง 51% จะสามารถควบคุมกิจการได้โดยสิ้นเชิง)</p> <p>การออกเสียงในธุรกิจอื่น ผู้ถือหุ้นไม่จำเป็นจะต้องไปออกเสียงด้วยตนเอง จะมอบหมายหรือมอบฉันทะให้คนอื่นไปออกเสียงแทนก็ได้</p>

ลักษณะ

สหกรณ์

ธุรกิจอื่น

ให้คนอื่นออกเสียงแทนได้

จากข้อแตกต่างในการควบคุมนี้ จึงมีการกล่าวเปรียบเทียบว่า ในสหกรณ์ คนเป็นเจ้าของทุน บริษัททุนเป็นเจ้าของคน เพราะในสหกรณ์ คนเป็นผู้ตัดสินใจ ในบริษัท ทุน (เงิน) เป็นผู้ตัดสินใจ

4. ธรรมชาติของการรวมกัน

เป็นการรวมคน

สหกรณ์เป็นการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกัน บุคคลที่มีความต้องการบริการและอยู่ในฐานะที่จะใช้บริการของสหกรณ์ได้ ย่อมรวมกันก่อตั้งหรือเข้าเป็นสมาชิกได้เสมอ โดยไม่มีข้อกีดกันในเรื่องความแตกต่างในสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคล สหกรณ์เป็นองค์การที่เกิดจากการร่วมมือกันของประชาชนในฐานะเป็นมนุษย์ที่มีค่าและศักดิ์ศรีเท่ากันเพียงแต่คนที่จะเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์จะต้องมีคุณสมบัติที่จำเป็นบางอย่าง เพราะสหกรณ์ไม่อาจจะรับคนทุกคนเข้าเป็นสมาชิก คุณสมบัติข้อหนึ่งที่สหกรณ์มักจะระบุไว้เสมอ คือ ต้องเป็นผู้มีลักษณะนิสัยดี

ที่กล่าวว่า สหกรณ์เป็นการรวมคนมิได้หมายความว่า สหกรณ์ปฏิเสธความสำคัญของทุนที่มีต่อธุรกิจ ตรงกันข้าม สหกรณ์จะต้องมีทุนอย่างเพียงพอเพื่อที่จะดำเนินธุรกิจอย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อรับใช้สมาชิกตลอดไป ที่กล่าวเช่นนี้ เพียงแต่ต้องการจะเน้นว่า สหกรณ์นั้นถือว่า คนมีค่าเหนือวัตถุ

เป็นการรวมทุน

โดยที่ธุรกิจอื่นมีความมุ่งหมายเพื่อหากำไรจากการลงทุน ในการก่อตั้งธุรกิจ เช่น บริษัทจำกัด เมื่อได้ทุนเพียงพอและมีผู้ลงทุนถือหุ้นครบตามจำนวนที่กฎหมายกำหนดแล้ว โดยปกติก็จะจดทะเบียนเป็นบริษัทและเปิดดำเนินการโดยไม่คำนึงว่าจะสามารถหากำไร หรือแสวงหาประโยชน์ให้แก่ตน เป็นจำนวนมากน้อยเพียงใด และโดยไม่คำนึงว่าผู้ถือหุ้นจะเป็นใคร มาจากไหน

ลักษณะ	สหกรณ์	ธุรกิจอื่น
5. หน้าที่ของทุนและผลตอบแทน	หรือเงินทุนเท่านั้น ยอมให้เงินทุนทำหน้าที่ได้เพียง อย่างเดียว คือ ให้ดอกเบี่ยแก่ สมาชิกผู้ลงทุน ผลตอบแทนเงินทุนหรือเงินปันผล ตามหุ้นที่สหกรณ์จ่ายให้สมาชิกถือ เสมือนหนึ่งเป็นดอกเบี่ยและจำกัดไว้ ตายตัว ลักษณะข้อนี้เป็นการย้าถึง เจตนารมณ์ของการให้บริการ มิใช่หา กำไรให้แก่สมาชิกในฐานะผู้ลงทุน และการย้าถึงค่าของคนที่มีอยู่เหนือ วัตถุ	เงินที่ลงทุนทำหน้าที่ 3 ทาง คือ หาดอกเบี่ย หากำไร และควบคุม กิจการ (โดยการออกเสียงตามหุ้น) การจ่ายเงินปันผล จะจ่ายตาม หุ้น หรือตามส่วนการลงทุนโดยไม่ จำกัด
6. ผลกำไรและการแบ่งกำไร	กำไรหรือเงินส่วนเกินเป็นของ สมาชิก ที่ประชุมใหญ่สมาชิกเป็น ผู้ตัดสินใจแบ่งกำไร	กำไรเป็นของกิจการนั้น ๆ คณะกรรมการของกิจการเป็น ผู้ตัดสินใจแบ่งกำไร
7. มูลค่าหุ้น	มูลค่าคงที่ ไม่ขึ้นไม่ลง (โดยปกติสมาชิกเท่านั้นที่จะถือ หุ้นของสหกรณ์ได้ หุ้นสหกรณ์จึงไม่มี จำหน่ายในตลาด)	ไม่คงที่ ขึ้นลงอยู่เสมอ (หุ้นของธุรกิจซื้อขายในตลาด)
8. ทศนคติเกี่ยวกับการให้ ข้อเท็จจริง	เปิดเผยความจริงเกี่ยวกับสินค้า และบริการที่จำหน่ายแก่สมาชิก และประชาชน	พยายามโฆษณาจูงใจผู้บริโภค เพื่อประโยชน์ทางธุรกิจ และ ผลตอบแทนทางการเงิน

1

2

3 **กิจกรรม 2.4.2**

4 1. จงอธิบายความแตกต่างระหว่างสหกรณ์กับธุรกิจอื่น ตามองค์ประกอบดังนี้
5 1) วัตถุประสงค์ 2) ความเป็นเจ้าของ 3) การควบคุม 4) ธรรมชาติของการรวมกัน 5) หน้าที่ของทุนและ
6 ผลตอบแทน 6) ผลกำไร 7) มูลค่าหุ้น 8) ทศนคติเกี่ยวกับการให้ข้อเท็จจริง

7

8 (โปรดทำกิจกรรม 2.4.2 ในคู่มือการศึกษา ตอนที่ 2.4 เรื่องที่ 2.4.2)

9

10

11

1 **เรื่องที่ 2.4.3**2 **สถานการณ์สหกรณ์และทิศทางสหกรณ์ไทย**

3

4 จากมูลเหตุและความเป็นมาของสหกรณ์ไทยในอดีต ที่เริ่มต้นปัญหาหนี้สินของเกษตรกร
 5 จำนวนมาก รัฐจึงศึกษาวิธีการ “สหกรณ์” เป็นเครื่องมือเพื่อแก้ปัญหา จึงอาจกล่าวได้ว่า รัฐเป็นผู้
 6 ก่อกำเนิดการสหกรณ์ในประเทศไทย จนถึงปัจจุบัน ยังคงส่งเสริมสนับสนุน และคุ้มครองระบบสหกรณ์
 7 อยู่ พัฒนาการสหกรณ์นับแต่แรกทีส่วนใหญ่เป็นสหกรณ์ภาคการเกษตรที่มีลักษณะเป็นสหกรณ์
 8 เอกประสงค์หรือสหกรณ์ที่มีวัตถุประสงค์หลักเพียงอย่างเดียว เช่น สหกรณ์ที่ดิน สหกรณ์ชายข้าว
 9 เป็นต้น จนถึงปัจจุบันเป็นสหกรณ์อเนกประสงค์หรือมีวัตถุประสงค์ดำเนินงานที่หลากหลายมากขึ้น
 10 และหากดูถึงสถานการณ์ของสหกรณ์โดยรวมในแต่ละประเภทแล้ว อาจอธิบายได้พอสังเขป ดังนี้

11 สหกรณ์มีเพิ่มจากเดิม 6 ประเภท ตามกฎหมาย ปี พ.ศ. 2511 เป็น 7 ประเภท ได้แก่ สหกรณ์
 12 การเกษตร สหกรณ์ประมง สหกรณ์นิคม สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์บริการ และ
 13 สหกรณ์เครดิตยูเนียน โดยประเภทสุดท้าย มีผลตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2548 ที่ผ่านมา สหกรณ์เครดิต
 14 ยูเนียน ซึ่งเป็นสหกรณ์ประเภทใหม่ มีบุคลากรที่มีคุณภาพ กระตือรือร้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
 15 มีจิตตารมณ์อันถือปฏิบัติเป็นปรัชญาในการทำงานที่พิเศษไปกว่าสหกรณ์ประเภทอื่นๆ จึงน่าเชื่อว่าเป็น
 16 สหกรณ์น้องใหม่ที่น่าจับตามองต่อไป สหกรณ์ประเภทที่จะกล่าวถึง ได้แก่ สหกรณ์ออมทรัพย์ ซึ่งมีความ
 17 คล้ายคลึงกับสหกรณ์เครดิตยูเนียนเป็นอย่างยิ่ง แต่เน้นสมาชิกที่เป็นผู้มีเงินเดือนประจำตามหน่วยงาน
 18 ต่างๆ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นมนุษย์เงินเดือน ขณะที่สหกรณ์เครดิตยูเนียน มีสมาชิกที่มีอาชีพ
 19 หลากหลาย สหกรณ์ออมทรัพย์มีความได้เปรียบ โดยรูปแบบที่มีการหักเงินได้รายเดือนจากสมาชิกเป็น
 20 ประจำทุกเดือน เป็นค่าหุ้น จึงทำให้ทุนดำเนินการของแต่ละสหกรณ์เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ยิ่งนานไป สหกรณ์
 21 ประเภทนี้ก็จะมีแต่จะโต และมีฐานะทางการเงินที่มั่นคงขึ้น ยกเว้นบางแห่งที่มีปัญหาทุจริต ซึ่งเกิดจาก
 22 การควบคุมภายในที่ไม่ดี แต่ก็มีน้อยมาก รัฐจึงให้ความสนใจสหกรณ์ประเภทนี้เป็นอย่างยิ่ง นับตั้งแต่
 23 กำหนดให้เป็นสถาบันการเงินประเภทหนึ่ง ยิ่งไปกว่านั้น มีการรวมตัวกันเป็นชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์
 24 แห่งประเทศไทย ทำให้เกิดความมั่นคง เป็นปีกแผ่นอย่างยิ่ง หาสหกรณ์ประเภทใดเทียบได้ (ฐานะ
 25 ทางการเงิน) การดำเนินกิจกรรมใดๆ ของสหกรณ์ประเภทนี้จึงดูมีน้ำหนัก และเป็นที่สนใจของบุคคล
 26 ทั่วไป แต่สหกรณ์ประเภทนี้ก็ยังมีจุดอ่อนที่ต้องพัฒนาบ้างเช่นกัน โดยธรรมชาติของสหกรณ์ประเภทนี้
 27 เป็นการซื้อ - ขาย เงินตรา คล้ายคลึงกับสถาบันการเงิน สมาชิกส่วนใหญ่จึงมุ่งหวังผลประโยชน์
 28 จากสหกรณ์เป็นใหญ่ หากอัตราเงินปันผลยิ่งสูง สมาชิกก็必将มีความพอใจยิ่ง ผู้บริหาร (คณะกรรมการ)
 29 ไม่น้อย จึงพยายามเอาใจสมาชิกในด้านประโยชน์ตอบแทน การร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
 30 ความเอื้ออาทรกันระหว่างสมาชิกจึงมีน้อย สมาชิกที่มีหุ้นและเงินฝาก จึงต้องการเงินปันผลและ
 31 ดอกเบี้ยสูงๆ โดยผลตอบแทนทั้งสองได้มาจากดอกเบี้ยเงินกู้ของสมาชิกอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งค่อนข้าง

1 เดือดร้อน การขึ้นดอกเบี้ยยเงินฝากหรือการขึ้นดอกเบี้ยยเงินกู้ จึงมีผลกระทบต่อบุคคลสองกลุ่ม
 2 ซึ่งผู้บริหารต้องพิจารณาอย่างรัดกุม นอกจากใช้หลักเศรษฐศาสตร์ หรือหลักบริหารธุรกิจ แล้วยังต้อง
 3 นำอุดมการณ์ของสหกรณ์มาพิจารณาให้มาก และต้องปลูกฝังให้สมาชิกเข้าใจปรัชญา รู้จักเสียสละ
 4 เอื้ออาทรกับผู้อื่นด้วย

5 สหกรณ์การเกษตร เป็นสหกรณ์ที่มีสมาชิกเป็นเกษตรกร ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน มีความ
 6 เดือดร้อนในด้านเงินทุนประกอบอาชีพ ตลอดจนราคาสินค้าเกษตรที่มีการผันผวนไม่แน่นอน มีความ
 7 เสี่ยงสูง สหกรณ์ซึ่งเป็นที่พักของเกษตรกรในด้านเงินทุน การจัดหาปัจจัยการผลิตและการจำหน่าย
 8 ผลผลิตได้มาก แม้อัตราการก้าวหน้าของสหกรณ์การเกษตรจะไม่สามารถทัดเทียมกับสหกรณ์
 9 ออมทรัพย์ได้ แต่หวังที่ภาวะเศรษฐกิจในบ้านเรตกต่ำ รวปี พ.ศ. 2541 - 2543 สหกรณ์การเกษตร
 10 กลับไม่ได้รับผลกระทบมากสักเท่าไร ไม่มีสหกรณ์การเกษตรใดที่ต้องปิดตัวเอง นั่นแสดงว่าสหกรณ์
 11 การเกษตรก็มีรากฐานที่มั่นคงอยู่ไม่น้อย อย่างไรก็ตาม สหกรณ์การเกษตรส่วนใหญ่ จะเน้นการดำเนิน
 12 ธุรกิจในด้านสินเชื่อ หรือให้เงินกู้กับสมาชิก เนื่องด้วยสามารถสร้างรายได้ให้กับสหกรณ์จำนวนมาก
 13 เป็นรายได้หลักของสหกรณ์เลยทีเดียว ตรงกันข้ามธุรกิจการขาย หรือการหาตลาดผลผลิตเกษตร
 14 ตลอดจนการแปรรูป กลับเป็นจุดอ่อนที่สหกรณ์ประเภทนี้ หลีกเสี่ยงที่จะดำเนินการ เพราะมีความเสี่ยง
 15 ค่อนข้างสูง ประกอบกับเป็นปัญหาระดับชาติที่เชื่อมโยงกับนโยบายด้านเกษตรภาครัฐที่แทรกแซงต่อ
 16 สหกรณ์ ทำให้เกิดปัญหาทับซ้อนอยู่เรื่อยๆ เช่น ผลผลิตข้าว ลำไย เป็นต้น ขณะที่ภาครัฐเอง ก็มี
 17 นโยบายไม่ชัดเจนที่จะใช้สหกรณ์เป็นเครื่องมือด้านการตลาดอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ขาดการวิจัย
 18 ปัญหาระบบการตลาดที่ใช้สหกรณ์เป็นผู้นำ อย่างไรก็ตาม ยังมีสหกรณ์การเกษตรอีกรูปแบบหนึ่ง
 19 ที่น่าสนใจ คือ สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. หรือ สกต. ที่ทำหน้าที่ด้านการตลาด
 20 เกษตรเป็นหลัก ไม่ได้ทำธุรกิจด้านสินเชื่อ อีกทั้งยังมีสมาชิกในแต่ละแห่งเป็นเรือนหมื่น บางแห่ง
 21 เรือนแสน ทำให้มีศักยภาพด้านการตลาดสูง อยู่ภายใต้การกำกับ ส่งเสริม จากธนาคารเพื่อการเกษตร
 22 และสหกรณ์การเกษตรอย่างใกล้ชิด หลายแห่งของ สกต. มีประสิทธิภาพการดำเนินงานดีเยี่ยม เป็นที่
 23 น่าติดตามอย่างยิ่ง

24 สำหรับสหกรณ์ร้านค้า เป็นสหกรณ์ประเภทที่น่ากังวลยิ่ง เหตุเนื่องมาจากเป็นธุรกิจที่ได้รับ
 25 ผลกระทบจากธุรกิจค้าปลีกขนาดใหญ่อย่างรุนแรง เช่นเดียวกับร้านโชวห่วย และธุรกิจค้าปลีกรายย่อย
 26 ประกอบกับนโยบายรัฐเปิดทางสะดวกแก่ธุรกิจขนาดใหญ่ดังกล่าว ขณะที่ไม่ได้มีมาตรการมารองรับ
 27 ผลกระทบดังกล่าวกับร้านสหกรณ์แต่อย่างใด ทำให้จำนวนและผลประกอบการของร้านสหกรณ์ใน
 28 ประเทศลดลงอย่างเห็นได้ชัด ประกอบกับร้านสหกรณ์ส่วนใหญ่มีขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ไม่มี
 29 ศักยภาพเพียงพอในการปรับตัวเพื่อแข่งขันกับเอกชนเหล่านั้นได้ มีเพียงร้านสหกรณ์บางแห่งที่มี
 30 รากฐานมั่นคง ที่พอประคองตัวอยู่ได้เท่านั้น และส่วนใหญ่เป็นร้านสหกรณ์ในหน่วยงานที่มีลูกค้า
 31 ประจำ โดยมีความได้เปรียบในด้านสถานที่อยู่แล้ว ประกอบกับการปรับโครงสร้างภาครัฐ

1 ของหน่วยงานส่งเสริมสหกรณ์อยู่บ่อยครั้ง ทำให้หน่วยงานส่งเสริมสหกรณ์ร้านค้าลดบทบาทลง
 2 อย่างยิ่ง เป็นข้อสังเกตว่า รัฐจะเลิกใส่ใจสหกรณ์ประเภทนี้แล้วหรืออย่างไร อย่างไรก็ตามดิฉันเห็นว่า
 3 กิจกรรมสหกรณ์ร้านค้า กลายเป็นกิจกรรมที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
 4 ทรงสนพระทัยนำไปส่งเสริมให้นักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนทั่วประเทศ ดำเนินการ ฝึกหัด
 5 ทดลอง ตลอดจนส่งเสริมกิจกรรมดังกล่าวไปยังนักเรียนในประเทศกัมพูชาอีกด้วย กรมส่งเสริมสหกรณ์
 6 และกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งน่าจะทบทวนนโยบายการส่งเสริมสหกรณ์ในโรงเรียนใหม่อีกครั้ง เพื่อให้
 7 เกิดผลอย่างเป็นจริงเป็นจัง และเชื่อว่า หากเยาวชนไทยเข้าใจเรื่องการสหกรณ์เป็นอย่างดี อนาคต
 8 ก็จะมีทายาทที่ช่วยพัฒนาขบวนการสหกรณ์อย่างเข้มแข็ง รวมถึงเป็นการฝึกฝนให้เข้าใจวิธีการ
 9 ของระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างดี ส่วนสหกรณ์ประเภทที่ไม่ได้เอ่ยถึง ได้แก่ สหกรณ์ประมง และ
 10 สหกรณ์นิคม นั้น เนื่องจากมีลักษณะการดำเนินงานเช่นเดียวกับสหกรณ์การเกษตร และสหกรณ์
 11 บริการ ค่อนข้างมีรูปแบบที่หลากหลาย เช่น สหกรณ์เคหสถาน สหกรณ์เดินรถ เป็นต้น

12 อย่างไรก็ตาม สหกรณ์ในแต่ละประเภท ยังมีองค์กรระดับสูงที่มีบทบาท ความสำคัญ แตกต่าง
 13 กันไป อาทิ ชุมนุมสหกรณ์ระดับชาติ มีชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย ที่ค่อนข้างมีบทบาท
 14 ในการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่สหกรณ์ออมทรัพย์ระดับท้องถิ่นค่อนข้างมาก รวมถึง เรื่องการ
 15 ให้ความศึกษาอบรม ถึงกระนั้นก็ดี ยังคงไม่สามารถครอบคลุมสหกรณ์ออมทรัพย์ได้ทั่วประเทศ
 16 แต่นับเป็นเรื่องดีที่มีสหกรณ์ออมทรัพย์ระดับท้องถิ่นช่วยสร้างเครือข่ายในระดับจังหวัด และระดับภาค
 17 ให้ความร่วมมือช่วยเหลือกันได้มาก จึงอาจนับได้ว่าเป็นสหกรณ์ประเภทที่มีอัตราการเจริญเติบโต
 18 อยู่ในเกณฑ์สูงมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการเงิน

19 สำหรับสหกรณ์ภาคการเกษตร มีชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย ที่มีบทบาท
 20 ให้ความช่วยเหลือแก่สหกรณ์ท้องถิ่นในด้านการตลาด สำหรับด้านการเงิน เป็นบทบาทของธนาคาร
 21 เพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และสถาบันการเงินอื่น เป็นส่วนใหญ่ แต่ที่น่าเป็นห่วง คือ
 22 ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรในระดับจังหวัด ที่นับว่าจะมีบทบาทลดลงเรื่อยๆ เนื่องจากภารกิจบางอย่าง
 23 ซ้ำซ้อนกับสหกรณ์ท้องถิ่น ที่สำคัญขาดการพัฒนาโครงสร้าง กำหนดบทบาทให้ชัดเจน จนทำให้
 24 ต้องปิดตัวลง หรือเปลี่ยนบทบาทหน้าที่เป็นอย่างอื่นเป็นจำนวนมาก

25 สำหรับชุมนุมสหกรณ์อื่นๆ จะมีบทบาทต่อสหกรณ์ท้องถิ่นบ้าง แต่ไม่มากนัก ส่วนสถาบัน
 26 อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์
 27 การเกษตร หน่วยงานราชการอื่นๆ จะได้ศึกษารายละเอียดในหน่วยถัดไป

28

29

30

31

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

กิจกรรม 2.4.3

1. จงอธิบายสถานการณ์และทิศทางสหกรณ์ไทย ตามประเภทต่างๆ ว่ามีแนวโน้มเป็นอย่างไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 2.4.3 ในคู่มือการศึกษา ตอนที่ 2.4 เรื่องที่ 2.4.3)

บรรณานุกรม (หน่วยที่ 2)

- 1
- 2
- 3 ● กรมส่งเสริมสหกรณ์. “**การสหกรณ์ในประเทศไทย**”. เอกสารเผยแพร่. กรุงเทพฯ, 2529.
- 4 ● ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. “**ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง**”. กรุงเทพฯ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- 5 ● ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย. “**ประวัติการสหกรณ์ในประเทศไทย**”. กรุงเทพฯ,
- 6 ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.
- 7 ● เติญ บำรุงวงศ์. “**วิวัฒนาการสหกรณ์ไทย**” ในเอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการ
- 8 สหกรณ์ หน่วยที่ 3. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2553.
- 9 ● ถวิล เลิศประเสริฐ. “**วิสาหกิจสหกรณ์**”. กรุงเทพฯ. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2523.
- 10 ● ทิพย์ ทิพย์ชัยเมธา. “**เศรษฐศาสตร์สหกรณ์ 1**”. แสงจันทร์การพิมพ์. กรุงเทพฯ, 2527.
- 11 ● ประพันธ์ เศวตนันท์. “**เศรษฐศาสตร์สหกรณ์**”. กรุงเทพฯ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- 12 ● ประเสริฐ จรรยาสุภาพ. “**การสหกรณ์**”. เชียงใหม่. มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2545.
- 13 ● วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. “**ถอดรหัสเศรษฐศาสตร์เพื่อเข้าใจเศรษฐกิจ**”. สำนักพิมพ์แสงดาว.
- 14 กรุงเทพฯ, 2551.
- 15 ● สยมพร โยธาสมุทร วินัย อาจคงหาญ และนุกุล กรเย็นยงค์. “**การจัดการสหกรณ์**”. โรงพิมพ์คุรุ
- 16 สภาลาดพร้าว. กรุงเทพฯ, 2528.
- 17